

Sisekaitseakadeemia
Sisejulgeoleku instituut

Kristiina Kivirand

**GÜMNAASIUMIÕPILASTE SISETURVALISUSE ALANE
TEADLIKKUS NING SELLE SEOS SISEKAITSELISE
EELKUTSEÕPPEGA**

Magistritöö

Juhendaja:

Priit Männik, MA

Kaasjuhendaja:

Indrek Saar, PhD

Tallinn 2015

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž/instituut: Sisejulgeoleku instituut	Kaitsmise kuu ja aasta: jaanuar 2016
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Gümnaasiumiõpilaste siseturvalisuse alane teadlikkus ning selle seos sisekaitselise eelkutseõppega. Töö pealkiri võõrkeeles: Awareness of internal security among gymnasium students and its relation with preliminary training of internal security.</p> <p>Lühikokkuvõte: Magistritöö on kirjutatud eesti keeles, võõrkeelne kokkuvõte inglise keeles. Töö maht (koos lisadega) on 170 lk. Magistritöö kirjutamisel on kasutatud 161 erinevat eesti- ja inglise keelset allikat. Töö sisaldab 8 tabelit, 15 joonist ja 18 lisa. Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada gümnaasiumiõpilaste siseturvalisuse alane teadlikkus seoses sisekaitselise eelkutseõppe läbimise või mitteläbimisega ning ettepanekute esitamine Sisekaitseakadeemia sisekaitselise eelkutseõppe arendamiseks. Uurimisstrateegiana kasutati kaardistavat uuringut (<i>survey</i>), andmekogumismeetodina kasutati poolstruktureeritud ankeetküsitlust ning andmete analüüs tehti ühemõõtmelise statistika meetodil. Uuringu valim moodustati eesmärgistatud valimi meetodil. Uuring viidi läbi viie Eesti gümnaasiumi sisekaitselise eelkutseõppe valinud ning mittevalinud 10. ning 12. klassi õpilaste seas. Põhiuuringule eelnes pilootuuringu läbiviimine. Poolstruktureeritud ankeetidega kogutud andmete põhjal analüüsiti sisekaitselise eelkutseõppe valinud ning mittevalinud 10. ning 12. klassi õpilaste teadlikkust siseturvalisusest. Uuringu tulemusena analüüsiti nelja grupi siseturvalisuse alase teadlikkuse tasemeid, et saada sisend Sisekaitseakadeemia sisekaitselise eelkutseõppe arendamise ettepanekute tegemiseks. Magistritöö uuringu tulemuste analüüs, järeldused ning nendest tulenevad ettepanekud on esitatud töö teises peatükis. Olulise tulemusena selgus, et sisekaitselise eelkutseõppe läbimine soodustab siseturvalisuse alase teadlikkuse tõusu. Ühtlasi selgus, et gümnaasiumiõpilaste siseturvalisuse alane teadlikkus on kõige madalam aspektides, mis puudutavad sisejulgeolekut tagavate institutsioonide tööd. Magistritöö tulemusena esitab autor ettepanekud sisekaitselise eelkutseõppe arendamiseks.</p>	
Võtmesõnad: julgeolek, kaardistav uuring, sisejulgeolek, sisekaitseline eelkutseõpe, siseturvalisus, siseturvalisust ohustavad tegurid, turvalisus	
Võõrkeelsed võtmesõnad: security, survey, internal security, preliminary training of internal security, threats to internal security, safety	
Magistritöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega: Siseturvalisuse arengukava 2015-2020; Siseministeeriumi valitsemisala arengukava 2014-2017; Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015; Eesti julgeolekupoliitika alused; Haridus- ja Teadusministeeriumi Noortevaldkonna arengukava 2014-2020; Riigikaitse strateegia.	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Kristiina Kivirand Olen koostanud magistritöö iseseisvalt. Kõik magistritöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujalt allikatest saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma magistritöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:	
Vastab magistritöö nõuetele	
Juhendaja: Priit Männik	Allkiri:
Vastab magistritöö nõuetele	
Kaasjuhendaja: Indrek Saar	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Instituudi juhataja: Ivo Juurvee	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. SISETURVALISUSE JA SISEKAITSELISE EELKUTSEÕPPE TEOREETILISED ALUSED	9
1.1 Turvalisuse ja julgeoleku teoreetiline käsitlus ning seos siseturvalisuse ja sisejulgeolekuga	9
1.2 Siseturvalisuse ja sisejulgeoleku mõiste elemendid ja teoreetiline käsitlus	19
1.3 Teadlikkuse kujunemine õppeprotsessis	29
2. SISETURVALISUSE ALASE TEADLIKKUSE TASE RESPONDENTGRUPPIDE LÕIKES	37
2.1 Uurimismetoodika	39
2.2 Uurimistulemused ja analüüs	49
2.3 Järeldused	70
2.4 Ettepanekud sisekaitse eelkuteõppe arendamiseks	74
KOKKUVÕTE	80
SUMMARY	83
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	86
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	103
LISAD	105
Lisa 1. Ankeetküsimustik 10. klassi sisekaitse eelkuteõpet mittevalinud õpilastele (eesti keeles)	105
Lisa 2. Ankeetküsimustik 10. klassi sisekaitse eelkuteõppe valinud õpilastele (eesti keeles)	110
Lisa 3. Ankeetküsimustik 12. klassi sisekaitse eelkuteõpet mittevalinud õpilastele (eesti keeles)	116
Lisa 4. Ankeetküsimustik 12. klassi sisekaitse eelkuteõppe valinud õpilastele (eesti keeles)	122

Lisa 5. Ankeetküsimustik 10. klassi sisekaitsealist eelkutseõpet mittevalinud õpilastele (vene keeles).....	128
Lisa 6. Ankeetküsimustik 10. klassi sisekaitsealise eelkutseõppe valinud õpilastele (vene keeles).....	135
Lisa 7. Ankeetküsimustik 12. klassi sisekaitsealist eelkutseõpet mittevalinud õpilastele (vene keeles).....	142
Lisa 8. Ankeetküsimustik 12. klassi sisekaitsealise eelkutseõppe valinud õpilastele (vene keeles).....	149
Lisa 9. Uuringu kaaskiri	156
Lisa 10. Uuringu kaaskiri direktoritele.....	157
Lisa 11. Sisekaitsealist eelkutseõpet mitteõppinud 10. klassi õpilaste vastused küsimusele „Palun seleta, mis on Sinu jaoks siseturvalisus.“	158
Lisa 12. Sisekaitsealist eelkutseõpet õppinud 10. klassi õpilaste vastused küsimusele „Palun seleta, mis on Sinu jaoks siseturvalisus.“	160
Lisa 13. Sisekaitsealist eelkutseõpet mitteõppinud 12. klassi õpilaste vastused küsimusele „Palun seleta, mis on Sinu jaoks siseturvalisus.“	162
Lisa 14. Sisekaitsealist eelkutseõpet õppinud 12. klassi õpilaste vastused küsimusele „Palun seleta, mis on Sinu jaoks siseturvalisus.“	164
Lisa 15. Õiged vastused ankeetides esitatud teadlikkust kajastavatele küsimustele (autori koostatud)	166
Lisa 16. Suurimad siseturvalisust ohustavad tegurid respondentgruppide kaupa (autori koostatud)	168
Lisa 17. Õigete vastuste protsent respondentgruppide kaupa ankeedi punktis 6 esitatud väidetele (autori koostatud)	169
Lisa 18. Õigete vastuste protsent respondentgruppide kaupa ankeedi punktis 7 esitatud väidetele (autori koostatud)	170

SISSEJUHATUS

Siseturvalisuse alane teadlikkus on oluline, kuna „inimese käitumine ja teadlikkus on omavahel otseses seoses ning üksikisiku teadlikkuse suurenedes muutub ka tema käitumine“ (Takemura, 2011, pp. 34). „Kuna isiksuse arengusuunast oleneb, missugused väärtused saavad ühe või teise inimese käitumise prioriteediks“ (Kera, 1998, lk 28), on vajalik gümnaasiumiõpilastele pakkuda võimalust läbida sisekaitseline eelkurseõpe, läbi mille saaksid nad teadvustada oma huvi või huvi puudumist sisejulgeoleku valdkonna vastu.

Julgeolek, turvalisus, sisejulgeolek, siseturvalisus ning julgeolekupoliitika on, olenevalt käsitlusest, kas väga kitsa- või laiapiirilised. Ka rahvusvahelistes teadusajakirjades rõhutatakse mõiste julgeolek amorfisust ja varieeruvust poliitikas.

Kuigi Eestis pole õiguslikult sisejulgeolek ja siseturvalisus määratletud, on Siseministeriumi ametlikus keelekasutuses määratlus järgnev: „sisejulgeolek on riigi sisejulgeoleku tagamine (nii põhiseadusliku korra kaitse, riigi vastu suunatud luuretegevuse ennetamine ja tõkestamine, riigisaladuse kaitse, terrorismi- ja korrupsioonisüütegude tõkestamine ning majandusjulgeoleku tagamine) ning siseturvalisus hõlmab laiemalt kõiki ühe ühiskonna/riigi turvalisuse tagamist/loomist, sh sisejulgeolekut, pääste valdkonda, kriisireguleerimist, rände ja piirivalve kontrolli, identiteedihaldust, avalikku korda ja kogukondlikku turvalisust, sh kodanikualgatuslikku ja vabatahtlikku tegevust siseturvalisuse tagamisel (naabrivalve, abipolitseinikud, vabatahtlikud maa- ja merepäästjad) ning õnnetuste ja õigusrikkumiste ennetamist. (U. Särekanno ning E. Veldre 2014, e-kiri 15.10.)“ Eeltoodust lähtuvalt mõistetakse käesolevas magistritöös sisejulgeolekuna ning siseturvalisusena Siseministeriumi ametlikus keelekasutuses olevaid definitsioone.

Sisekaitseline eelkurseõpe on Sisekaitseakadeemia poolt koordineeritav ja populariseeritav sisejulgeolekuerialade õpe. Valikainet õpetatakse gümnaasiumites, mis on Sisekaitseakadeemiaga sõlminud koostöökokkuleppe. Sisekaitseline eelkurseõpe koosneb erinevatest Sisekaitseakadeemias õpetatavate sisejulgeolekuerialade moodulitest ning valikaine programm vältab kokku üheksa õppenädalat kolmeaastase perioodi jooksul. Sisekaitselise eelkurseõppe eesmärkideks on muuhulgas tõsta sisekaitseliste erialade populaarsust ning läbi valikaine tuua lisandväärtust gümnaasiumite õppekavadesse.

Käesoleva magistritöö teema aktuaalsus tuleneb Siseministeeriumi dokumendist „Valitsemisala arengukava 2014-2017“ (edaspidi VAAK), mille meede „siseturvalisuse poliitika kujundamine“ sätestab olulise tegevusena ennetustegevuse riskikäitumise vähendamiseks, samuti strateegiliste arengudokumentide kavandamise ja elluviimise korraldamise, et tagada terviklik vaade siseturvalisuse valdkonna arengust. VAAK meede „õppetöö“ sätestab aga kutsealase eelkoolituse olulisuse ning selle läbiviimise koostöös ametitega, mida teostatakse aastani 2017 vähemalt viies Eesti üldhariduskoolis, sh prioriteedina Ida-Virumaal (Siseministeerium, 2014).

Ühtlasi sätestab Haridus- ja Teadusministeeriumi dokument „Noortevaldkonna arengukava 2014-2020“ meede „kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamine“, et suurendatakse noorteuuringute ja –seire tulemuste kasutamist poliitikate kujundamisel, luuakse võimalused uute teadmiste tekkimiseks mitteformaalse õppe ja selle tulemuste kohta noortevaldkonnas ning luuakse ja rakendatakse meetmeid vald- ja ametkondadeüleseks süsteemseks koostööks noortevaldkonnas. (Haridus- ja Teadusministeerium, 2014)

Siseturvalisuse arengukava 2015-2020 käsitleb riskikäitumise ja sellele reageerimise vajaduse vähendamisel kesksena ennetussüsteemi parendamist. Esmajoones peaks tähelepanu pöörama lastevanemate vanemlike ning laste ja noorte enesekohaste ja sotsiaalsete oskuste arendamisele, selle kaudu luuakse uus, vastutustundlik, enese ja teistega toimetulev ning riski vältiv täiskasvanute põlvkond. Praegu puuduvad andmed, millised on inimeste teadlikkus, hoiakud ja käitumised, et saaks olukorda parendada. (Siseministeerium, 2015)

Lähtuvalt eeltoodud arengukavades sätestatust ning vajadusest analüüsida sisekaitsealase eelkuteõppe kasutegurit siseturvalisuse alase teadlikkuse kujunemisel, otsitakse magistritöös vastust uurimisprobleemile - kas sisekaitsealase eelkuteõppe läbimine soodustab siseturvalisuse alase teadlikkuse tõusu?

Kuna magistritööga soovitakse anda sisend Sisekaitseakadeemiale nii sisekaitsealase eelkuteõppe õppekava arendamiseks kui ka valikaine arendamiseks tervikuna, on lähtuvalt uurimisprobleemist püstitatud järgmised uurimisküsimused:

- millistes siseturvalisuse aspektides on gümnaasiumiõpilaste siseturvalisuse alane teadlikkus kõige madalam?

- kuidas tõsta õpilaste siseturvalisuse alast teadlikkust läbi sisekaitsealise eelkutsõppe arendamise?

Magistritöös kaardistatakse gümnaasiumiõpilaste teadlikkus siseturvalisusest ning tuuakse välja seosed ja erisused erinevate (koolikollektiivsete) gruppide arusaamades. Lähtuvalt teooria ja uuringutulemuste analüüsist antakse soovitusel sisekaitsealise eelkutsõppe arendamiseks. Teema uudsus seisneb asjaolus, et varem ei ole Eestis sisekaitsealise eelkutsõppe ja siseturvalisuse alase teadlikkuse vahelisi seoseid uuritud.

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada gümnaasiumiõpilaste siseturvalisuse alane teadlikkus ning esitada ettepanekud Sisekaitseakadeemiale sisekaitsealise eelkutsõppe arendamiseks.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

- analüüsida siseturvalisuse teoreetilist käsitlemist selle olemuse tuvastamiseks ning siseturvalisuse alase teadlikkuse mõõtmise relevantsete komponentide kindlaksmääramiseks;
- kaardistada gümnaasiumiõpilaste teadlikkus siseturvalisusest ning välja selgitada seosed ja erinevused sisekaitsealise eelkutsõppe valinud 10. ja 12. ning valikainet mittevalinud 10. ja 12. klassi õpilaste teadmiste vahel;
- anda sisend sisekaitsealise eelkutsõppe arendamisesse.

Empiirilise uuringu uurimisstrateegiana kasutati kaardistavat uuringut (*survey*), andmekogumismeetodina poolstruktureeritud ankeetküsitlust ning andmete analüüs tehti ühemõõtmelise statistika meetodil. Uuringu valim moodustati eesmärgistatud valimi meetodil. Töö esimene peatükk annab ülevaate teoreetilisest teemakäsitlusest; selle kolmes alapeatükis käsitletakse esimeses uurimisülesandes püstitatud. Antakse ülevaade ja analüüsitakse turvalisuse, julgeoleku, siseturvalisuse ning sisejulgeoleku teoreetilisi käsitlusi, tuuakse välja siseturvalisust ohustavate tegurite olemus ning antakse ülevaade teadlikkuse kujunemisest õppeprotsessis. Käesolevas töös on kasutatud õigusaktide 30.06.2014 seisuga redaktsioone.

Magistritöö teises peatükis antakse ülevaade sisekaitsealisest eelkutsõppest ning analüüsitakse autori poolt koostatud poolstruktureeritud ankeetküsimustikest saadud andmeid. Kuna uuring keskendub sisekaitsealise eelkutsõppe valinud ja mittevalinud 10. ja 12. klassi õpilaste

vastuste võrdlemisele, koostas autor vastavalt respondentide rühmale neli ankeetküsimustikku. Eesmärgistatud valimi meetodil moodustati uuringu valim, kuhu kuulusid viie Eesti gümnaasiumi õpilased, kus 2014/2015 õppeaastal alustasid sisekaitse eelkurse õppe kursust 10. klassi õpilased ning ühtlasi lõpetasid kolm aastat kestva valikaine 12. klassi õpilased. Eetilistel kaalutlustel pöördui uuringu tegemiseks loa saamiseks e-maili teel valimisse kuuluvate koolide direktorite poole. Nõusoleku uuringus osalemiseks andsid kõik koolijuhid.

Andmete kogumise tulemusena laekus magistritöö autorile analüüsimiseks 179 korrektselt täidetud ankeeti, neist 40 moodustasid sisekaitse eelkurse mittevalinud 10. klassi, 57 mittevalinud 12. klassi, 45 valikaine valinud 10. klassi ning 37 valikaine valinud 12. klassi õpilaste vastused. Saadud andmete põhjal kaardistati erinevate respondentrühmade siseturvalisuse alane teadlikkus, võrreldi seoseid gruppide teadmiste tasemetes ning toodi välja seosed sisekaitse eelkurse läbimise ning siseturvalisuse mõistmise vahel.

Andmeid koguti poolstruktureeritud ankeetküsimustikuga, andmete analüüs tehti ühemõõtmelise statistika meetodil ning andmete esitamiseks kasutati statistiliste andmete graafilist esitamist. Uuringu tulemusena esitatati ettepanekud Sisekaitseakadeemia eelkurse arendamiseks.

1. SISETURVALISUSE JA SISEKAITSELISE EELKUTSEÕPPE TEOREETILISED ALUSED

Riigi julgeolek on olnud üks peamisi probleeme ajaloo jooksul. Kui minevikus tähendas riigi turvalisuse tagamine eeskätt tugeva armee loomist ja säilitamist, siis tänapäeval ei suuda enam suur ja hästivarustatud armee üksi tagada riigi julgeolekut. Ohud ja julgeolekuriskid on mitmekesistunud ning muutunud keerulisemaks, mille tõttu on hakatud rääkima laiapindsest riigikaitsest ning suuremat tähelepanu riigi julgeoleku tagamisel on hakatud pöörama sisejulgeolekule.

Käesoleva töö alapeatükis 1.1 antakse ülevaade mõistetest „turvalisus“ ja „julgeolek“ ning seletatakse nende seotust siseturvalisuse ning -julgeolekuga. Alapeatükis 1.2 analüüsitakse siseturvalisuse ja sisejulgeoleku teoreetilisi käsitlusi ning nendest lähtuvalt selgitatakse siseturvalisust ohustavate tegurite olemust. Alapeatükis 1.3 antakse ülevaade teadlikkuse kujunemisest õppeprotsessis. Käsitlev teooria on aluseks ankeetküsimustike väljatöötamisel, uuringutulemuste tõlgendamisel ning tulemuste põhjal järelduste ja ettepanekute esitamisel.

1.1 Turvalisuse ja julgeoleku teoreetiline käsitlus ning seos siseturvalisuse ja sisejulgeolekuga

Siseturvalisuse mõiste on väga laiahaardeline ning otseselt seotud terminitega turvalisus ning julgeolek. Siseturvalisuse mõiste on tihedalt seotud välise-, rahvusliku-, riigi-, rahvusvahelise- ja kollektiivse julgeolekuga ning samuti koostööl põhineva ning Euroopa Liidu turvalisuse ning julgeolekuga. Selleks, et lahata siseturvalisust kui nähtust, peab eelnevalt selgitama turvalisuse ja julgeoleku olemust.

Turvalisus ja julgeolek on siseturvalisuse tagamise eeldusteks. Pain (2014, pp. 7) toob välja, et turvalisuse all mõistetakse tegevusi, mille eesmärk on vältida olemasolevaid ja eeldatavaid tulevasi ohte ning sageli hõlmab see ka kontrolli nende eesmärkide täitmise üle. Bergling, Wennerström & Sannerholm (2012, pp. 100) defineerivad turvalisust kui mingis sektoris olevat institutsioonide kogumit, mille eesmärk on luua või tugevdada julgeolekut peamiselt riigi tasandil, kuid üksikisikute jaoks, suhetes riiklike ning mitteriiklike osalistega

konfliktides. Seevastu Brenninkmeijer (2001, pp. 42) toob välja, et turvalisuse mõiste on väga mitmetahuline, eriti kui see puudutab mõistet siseturvalisus, mis tähendab nii üldist julgeolekut, mida riik pakub ühiskonnale, kui ka kodanike isiklikku julgeoleku tunnetust. Turvalisust on Hettne (2010, pp. 33) poolt defineeritud ka kui sotsiaalse süsteemi (alates kohalikest kogukondadest kuni ülemaailmse tasemeni) mõistlikul tasemel prognoositavust.

Turvalisuse tagamine saab alguse üksikisikute turvalisuse tagamisest. Nagu on välja toonud Jacob (2014, pp. 3), et üksikisiku turvalisust saab mõista kui vabadust hirmust ja puudusest. Ühtlasi on üksikisiku turvalisus seotud majandus-, toidu-, tervise-, keskkonna-, isikliku-, kogukonna- ning poliitilise julgeolekuga.

Turvalisus on üldine kaitstus ja ohutunde puudumine ning terminina sisaldub see sisejulgeoleku mõistes. Afanas (2013, pp. 60) arvab, et turvalisus selle laiemas tähenduses on olla kaitstud kõrvõimalike ohtude eest – kindlustunne, meelerahu ja kaitstus. Turvalisusel kui nähtusel on ka institutsionaalne mõõde – riigiasutused, kelle ülesanne on kaitsta sotsiaalset, majanduslikku ja poliitilist süsteemi. Ühtlasi hõlmab turvalisuse mõiste normatiivset süsteemi, mis koosneb otsustest, seadustest, poliitikatest ja strateegiatest. Seevastu Côté-Boucher, Infantino & Salter (2014, pp. 196) ütlevad, et turvalisuse tagamise pingeterohkeimaiks vaidlusküsimuseks peetakse riigipiire, kuna piirijulgeoleku funktsioonid on territoriaalsetest piiridest eraldatud.

Balabán, Rašek & Stejskal (2008, pp. 42) toovad välja, et traditsiooniline turvalisuse mudel hõlmab riigi julgeolekut kui ühendatud sõjalist ja poliitilist jõudu, majandus-, keskkonna-, ühiskonna- ja sotsiaalset julgeoleku mõõdet, samuti tehnoloogia, kultuuri ja inimõigustega seotud aspekte.

„Inimkollektiivide turvalisus seevastu on mõjutatud viiest peamisest valdkonnast: sõjalisest, poliitilisest, majanduslikust, ühiskondlikust ning keskkonnalisest. Nimetatud viiest valdkonnast on sõjaväeline see, mis aga paratamatult äratab kõige enam tähelepanu. Enamasti tuleneb see asjaolust, et sõjaliste vahenditega on võimalik kiiresti ja otsustavalt domineerida kõikide teiste valdkondade üle“ (Buzan, Kelstrup, Lemaitre, Tromer & Wæver, 1991, pp. 4). Ispas (2013, pp. 32) leiab, et aktiivne üksikisikute turvalisuse edendamine ja kujundamine loob julgeoleku põhiolemuse, mille eesmärk laiemalt on edendada ülemaailmset stabiilsust, et saavutada toimiv julgeolekukoostöö süsteem. Zwolski (2012, pp. 69) möönab,

et riigid on kaotanud oma monopoolse seisundi riigi turvalisuse tagamisel ning neist igaühest on saanud osaleja mingis konkreetses koostöösüsteemis.

Et tagada riigi üldist turvalisust, on Eesti liitunud Euroopa Liidu ning NATOga. Eesti kuulumine Euroopa Liitu on loonud aluse julgeolekukoostöö süsteemi arenguks teiste liitu kuuluvate riikidega. Bezeritâ (2013, pp. 315) toob välja, et turvalisus on Euroopa Liidus valdkond, mis töötab valitsustevahelises koostöös ning võimaldab riikidel säilitada autonoomia otsustusprotsessi üle kõigis rahvusvaheliste suhete valdkondades, millega Euroopa Liit tegeleb. Zichner & Bruns (2011, pp. 81) osutavad, et Euroopa Liit eeldab, et Euroopa Liidu turvalisus saab olla tagatud vaid juhul, kui tagatud on julgeolek Euroopa Liidu vahetus naabruses.

Sisejulgeolek tähendab riigi julgeoleku tagamist. Thomas & Tow (2002, pp. 177) avaldavad, et ajalooliselt on julgeolekut mõistetud kui ohu puudumist riigi suveräänsusele ja territooriumile, kuid „enamasti mõistetakse igapäevaselt termini „julgeolek“ all aga *militaarset kaitsetegevust*“ (Randlane, 2011, lk 286). Hettne (2010, pp. 33) ütleb, et julgeoleku defineerimise aluseks on selgitada, kelle julgeolek peab olema tagatud. Julgeoleku defineerimine tuleneb iga konkreetse riigi positsioonist rahvusvahelises süsteemis ning põhiliselt puudutab see riigi ellujäämist ehk oma suveräänsuse säilitamist. Cottey (2007, pp. 6) toob julgeoleku definitsiooniks ohtude või haavatavuse puudumist.

„Traditsiooniliselt mõeldakse julgeoleku tagamise all kahte põhikategooriat: väljakutsed riigi sisejulgeolekule ning välisjulgeoleku ohud. Kui sisejulgeoleku väljendamise põhitermin on kriminaalsus või kuidagi muudmoodi sisejulgeolekut häirivad tegevused, siis välisjulgeolekus on käsitletud tähtsaima aspektina teiste riikide agressiivset käitumist“ (Lutterbeck, 2004, pp. 45).

Tabur (2009, lk 184) määratleb julgeolekut kui protsessi, mis on esiteks keskendumas üldriiklike väärtuste kaitsmise asemel inimeste kaitsmisele. Seejuures jätkub konflikt eri põlvkonna julgeolekuteoreetikute vahel, kelle käsitlustes on riigi ja kodanike kaitsmisel erinev prioriteediseade. Samasugune muutus toimub samadel põhjustel ka julgeoleku tagamise vahendites. Samas Erkki Koort (2010, lk 40) arvab, et kindlasti on turvalisus ja julgeolek laiemad mõisted kui mõnede riigiasutuste põhiülesannete defineerimine ja suur roll on nii kohalikul omavalitsusel kui ka kogukonnal. Äkki peitubki näiteks Eesti ja analoogse ajalooga riikide puhul siin eripära siseturvalisuse või sisejulgeoleku tagamiseks. Kui

omavalitsus/kogukond on tugev, see tähendab külas või oma tänavas on kord majas, siis peab perspektiivis jõudma see ka mujale.

Buzan & Hansen (2009, pp. 35-37) toovad välja rahvusvaheliselt enimlevinud julgeolekukäsitluse mõistete koolkonnad ning nende põhiideed:

- traditsiooniline konstruktivism – keskendub peamiselt riigi käitumisele läbi kultuuriliste, uskumuslike, normiliste, ideeliste ja identiteeti puudutavate faktorite;
- kriitiline konstruktivism – keskendub teistele kollektiividele, mitte riigile ning on peamiselt seotud sõjalise julgeolekukäsitlusega;
- Kopenhaageni koolkond – laiendab osaliselt ohu ja ohuallikate definitsiooni, eriti identiteedi julgeoleku valdkonnas ning osutab enam tähelepanu regionaalsele tasandile;
- kriitilised julgeoleku-uuringud – normatiivsete eesmärkide poolest sarnane rahu-uuringutele, pannes rõhku inimeste julgeolekule riigi julgeoleku ees;
- feministlikud julgeoleku-uuringud – katab paljusid lähenemisi alates rahu-uuringutest kuni poststrukturealistlike julgeoleku-uuringuteni ning rõhutab naiste rolli turvalisuspoliitika elluviimisel läbi sõjaliste ning mittesõjaliste funktsioonide;
- inimeste julgeolek – lähedalt seotud rahu-uuringute ja kriitiliste julgeoleku-uuringutega ning on pühendunud vaatele, et inimesed peaksid olema esmased julgeoleku referentobjektid;
- rahu-uuringud – soovib vähendada või elimineerida jõu kasutamise rahvusvahelistes suhetes, toob esikohale individuaalse julgeoleku, teinekord isegi vastandades sellele riigi julgeoleku;
- postkoloniaalsed julgeoleku-uuringud – osutab läänemaailma kesksusele ning väidab, et mitteläänelik maailm vajab julgeolekuteooriaid, mis sisaldavad ka koloniaaljalugu;
- poststrukturealistlikud julgeoleku-uuringud – väidab, et riigi suveräänsus ja julgeolek on poliitiliste praktikate produktid;

- strateegilised uuringud – keskendub militaardünaamikale, eeskätt sõjale, tuumarelvade levikule, relvade levikule ja nende kontrollile;
- neorealism – tugevad seosed strateegiliste uuringutega, toetab riigikesksust, materialismi ning jõupoliitilisi eeldusi rahvusvahelistes suhetes.

Riigikaitse strateegia (2010, lk 3) sätestab, et Eesti on rahvusvahelise julgeolekukeskkonna lahutamatu osa. Rahvusvaheline julgeolekukeskkond on mitmekülgses muutumises, millest tulenevalt on julgeoleku mõiste laienenud ja julgeolekuküsimused kerkinud ka valdkondades, kus neid varem ette ei tulnud. Sõjalised konfliktid hõlmavad nii oma ettevalmistavas kui ka aktiivses faasis jõuliste mittesõjaliste meetmete kasutamist. Sellises keskkonnas võimaldab riigi julgeolekut tagada vaid riigikaitse lai käsitlus, mis hõlmab ka mittesõjalist tegevust ja eeldab tugevat sisejulgeolekut. „*Julgeolek on jätkuvalt rahvusvahelise poliitika peamine aspekt*“ (Kurowska & Pawlak, 2009, pp. 474) ning „*julgeoleku tagamise üks olulisemaid eesmärke on stabiilsus*“ (Schroeder, 2009, pp. 501).

„*Eesti julgeolekupoliitika põhineb avaral julgeolekukäsitlusel, mis hõlmab kõiki julgeolekut mõjutavaid suundumusi ja selle tagamiseks olulisi valdkondi*“ (Eesti julgeolekupoliitika alused, 2010, lk 4). Randlane (2011, lk 299) arvab, et avara julgeolekukäsitluse kohaselt on julgeolekuks kõik see, mis inimestele muret teeb ja neid ohustab, hõlmates kõiki julgeolekut mõjutavaid suundumusi ja selle tagamiseks olulisi valdkondi. Selline julgeolekukäsitlus eeldab kõigi ühiskonna sektorite kaasamist ning integreeritud lähenemisviisi, mille ühine eesmärk on tagada avaliku ruumi turvalisus. Eesti julgeolekupoliitika alused (2010, lk 3) sätestab, et avar julgeolekukäsitlus eeldab kõigi ühiskonna sektorite kaasamist ning integreeritud lähenemisviisi, milles välis-, kaitse- ja turvalisuspoliitika ning ühiskonna sidusus ja toimepidavus on rakendatud riigi kui terviku julgeolekupoliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Seetõttu kätkeb julgeolekupoliitika kõigi riigi julgeoleku valdkondade arendamist ja laialdast koostegevust rahvusvahelise julgeoleku tugevdamiseks.

Buzan *et al.* (1991, pp. 3) toovad välja, et rahvusvahelise süsteemi kontekstis mõistetakse julgeolekut kui riikide ja kogukondade võimet säilitada oma elu ja identiteedi iseseisvus. Julgeoleku dünaamika (mille all mõistetakse jõustruktuuride koosmõju), tekib ohtude ja turvalisuse nõrkade kohtade koosmõjust ning mõjutab eesmärke. Lõpptulem on ellujäämine, kuid mõistuspäraselt järeldades sisaldab julgeolek märkimisväärset hulka kahtlusi

eksisteerimise tingimuste suhtes. Samas ütleb Buzan (1984, pp. 623) ka, et rahvusvahelise julgeoleku tagamine on sõltuv riigi majandusstruktuurist.

„Riigi sisejulgeolek ja väline julgeolek on omavahel väga tihedalt seotud ning mõjutavad teineteist vastastikku, mistõttu nende eristamine on keeruline ja võib kohati tunduda meelevaldsena“ (Eenma, 2003, lk 13). Wagner (2003, pp. 696) toob välja, et välis- ja sisejulgeoleku eristamine on muutunud üha keerulisemaks, kuna piirid on muutunud järjest avatumaks. Ühtlasi leiavad Zichner & Bruns (2011, pp. 81), et sise- ja välisjulgeolek on järjest enam segunenud ning piir nende vahel on hägustunud. Weiss (2011, pp. 399) osutab, et sise- ja välisjulgeoleku valdkondade vastutuse piire hägustab uute institutsioonide loomine ning vanade ümbermääratlemine. Schroeder (2009, pp. 487) arvab, et sise- ja välisjulgeoleku probleemide vahelise piiri jätkuv hägustumine on avaldanud mõju Euroopa julgeolekukontseptsioonidele ning -strateegiatele.

Eesti julgeolekupoliitika alustes (2010, lk 3) on märgitud, et rahvusvaheliste kriiside ja konfliktide mõjud, aga ka nende lahendamise vajadus, puudutavad Eestit üha vahetumal kujul ning et välised ja sisesed julgeolekuohud toimivad koosmõjus. Ka Riigikaitse strateegia (2010, lk 4) ütleb, et kõik Eesti ohustatust käsitlevad raskemate tagajärgedega stsenaariumid on seotud välis- ja sisearengu koosmõjuga.

Weiss & Dalferth (2009, pp. 270) märgivad, et valitsused peaksid sise- ja välisjulgeolekus leidma rohkem ühiseid jooni ning rõhuma koostööaspektile, et tagada need mõlemad, Lutterbeck (2004, pp. 46) toob välja, et rahvusriigi üks peamisi aluspõhimõtteid peaks olema politseiliste ja sõjaväeliste tegevuste ühildamine. Eriksson & Rhinard (2009, pp. 244) omakorda toovad sise- ja välisjulgeoleku vahel välja viis seost: probleemid, arusaamad, strateegiad, poliitika ja riigikord.

Mondale, Stein & Fahnhorst (2014, pp. 2012) osutavad, et on vale mõelda, et julgeolek nõuab meie põhiseaduslike õiguste ohverdamist. Tegelikult on see hoopis vastupidi – vaba ja avatud rahvas julgeb oma tõeliste probleemidega silmitsi seista, suudab täielikumalt teenida avalikkuse usalduse ning vältida võimu kuritarvitamist.

Eesti julgeolekupoliitika alused (2010, lk 3-4) ütleb, et Eesti käsitab oma julgeolekut rahvusvahelise julgeoleku osana. Seetõttu otsib ja toetab Eesti lahendusi, millel on soodus mõju nii endale kui ka teistele riikidele. Eesti lähenemisviis põhineb veendumusel, et

Julgeolekut luuakse inimõiguste, põhivabaduste ja peamiste inimlike väärtuste teostamiseks. Need väärtused määravad meie elulaadi ja nende eest seisab Eesti ka laiemalt. Demokraatlikest põhimõtetest kinnipidamine võimaldab ühiskonna püsivat arengut. See tugevdab elujõulist kodanikuühiskonda ja kaitsetahet ning edendab Eesti rahvusvahelist seisundit ja mainet. Eesti julgeolek tagatakse koordineeritud välis- ja sisepoliitilise tegevusega. Eesti korraldab julgeoleku tagamise liikmesuse kaudu NATO ja Euroopa Liidus ning tihedas koostöös liitlaste ja teiste rahvusvaheliste partneritega. NATO oma Atlandi-ülese ja kollektiivkaitselise olemusega on Euroopa julgeoleku ja kaitse nurgakivi. Eesti käsitab enda ja liitlaste julgeolekut jagamatuna: liitlaste julgeolekut mõjutavad tegurid mõjutavad Eestit ning vastupidi. Eesti tagab usutava heidutuse ja sõjalise kaitse NATO kollektiivkaitse kaudu.

Samas toob Crandall (2013, pp. 66) välja, et kollektiivne julgeolek on andnud Eestile eksliku turvatunde, mistõttu Eestil puudub motivatsioon suhete parandamiseks Venemaaga. Viimane oleks aga koostööjulgeoleku strateegia võti. See strateegia keskenduks koostööle ja usalduse loomisele. Selle keskmes oleks pigem Euroopa Liit kui NATO. Koostööjulgeoleku strateegia vältiks tulevikus kinnijäämise situatsioone, pöörates samal ajal tähelepanu Eesti tõelistele julgeolekuprobleemidele.

Oppenheim'i (2004, pp. 175) käsitluses tuleks vabaduse mõistet vaadelda sotsiaalse vabaduse kontekstis üksikisikute ja gruppide lahknevate poliitiliste ja moraalsete vaadetenä, mille üle vaieldakse normatiivsel tasandil. Halldenius (2012, pp. 2) defineerib vabaduse puudumisena väliseid takistusi, mis võtavad inimestelt võime teha seda, mida nad sooviksid ja saaksid. Guedes Valente (2012, pp. 73) toob välja, et vabaduse esmane eeldus on turvalisus ning Blanc-Noel (2013, pp. 32) ütleb, et heaoluriigi lõppeesmärgiks on vabad üksikisikud.

Tammert & Silberg (2011, lk 21) toovad vabaduse definitsiooniks inimese õiguse toimida vastavalt oma tahtele, realiseerida oma töö tulemit turul ilma välise sunnita ning kasutada saadud tulu oma äranägemise järgi heaolu loomiseks. Sutherland (1951, pp. 384) arwab, et vabadus, nagu inimeste teisedki püüdlused, on eesmärk mille poole püüelda, kuid see pole iialgi täielikult saavutatav. Zantovsky (2014, pp. 70) märgib, et korrumppeerunud ühiskonnas ei saa vabadus kaua eksisteerida.

Balzacq' & Carrera (2006, pp. 38-39) käsitluses saab vabaduse ja julgeoleku vahelisi suhteid analüüsida vähemalt kuue erineva lähenemisega: anarhistliku; liberaalse; põhiseadusliku; erandliku; püsiva kiireloomulise ning fašistliku lähenemisega.

Makinda (1998, pp. 281) toob välja, et julgeoleku tagamise peamine eesmärk on suveräänsuse kindlustamine. Suveräänsust saab mõista kahel tasemel: sise- ning välisriiklikul. Siseriiklik suveräänsus on põhimõte, mis legitimeerib sisepoliitika ning tagab kontrolli selle täitmise üle. Väline suveräänsus on mehhanism, mis võimendab globaalset julgeolekut. Siseriiklik suveräänsus hõlmab rahvastikku, territooriumit ning tunnustatud võimuorganeid. Sisemise suveräänsuse tagamise eelduseks on põhimõte, et iga riik on oma siseküsimuste lahendamisel sõltumatu teistest riikidest ning langetab otsused ilma välise sekkumiseta.

Thomas & Tow (2002, pp. 182) ütlevad, et riigi suveräänsusega on otseselt seotud üksikisikute julgeolek. Julgeolekuohtude hindamisel on olulisim hinnata suveräänsust ohustavaid riske ning nende intensiivistumise kiirust – kui kiirelt võib oht realiseeruda ja kui tõsised võivad olla tagajärjed populatsioonile. Menichelli (2013, pp. 3) toob suveräänsuse definitsiooniks võime saavutada oodatud kontrolli taseme kuritegevuse ja kuritegeliku käitumise üle. Kahler (2011, pp. 20) on suveräänsust nimetanud inimõiguste tagamise ja rahu säilitamise kõrval kolmandaks teguriks, mida tuleks arvesse võtta riigi normatiivse diskursuse kujundamisel. Krotz & Maher (2011, pp. 552) märgivad, et üheski teises valdkonnas pole põhiliste huvide ja väärtuste vastuolu tõenäosus nii suur kui välispoliitikas, julgeolekus ja kaitsevaldkonnas, kuna neist sõltub enim riigi suveräänsus ning identiteet.

Mijalković & Milošević (2011, pp. 438) toovad välja, et kindlustada riigi suveräänsust, tuleb tagada turvalisus ja julgeolek mitte ainult mõningate huvigruppide, vaid ka üldisel rahvuslikul tasandil. Rahvuslik julgeolek on vanim turvalisuse mõiste, mille kohaselt keskendutakse oma riigi turvalisuse tagamisele, sh riigi püsijäämisele ning elulistele väärtustele nagu sõltumatus, territoriaalne terviklikkus, poliitiline sõltumatus, rahvuslik ühtsus ja riigi majanduse stabiilsus. Samuti peetakse oluliseks riigi välispoliitiliste huvide kaitset. Kuna riikide peamine (enese)kaitse vahend on nende „jõud“, mis tavaliselt viitab sõjalistele jõududele, siis nimetatakse seda kontseptisooni ka riigikeskseks lähenemiseks julgeolekule. Kaasajal on laiendatud arusaama julgeolekust ning selle kohaselt on riigi julgeolek süntees kodanike turvalisusest, riiklikust julgeolekust ning riigi panusest rahvusvahelisse ja globaalsesse julgeolekusse. See eeldab riigi takistamatu arengu realiseerimist ning juba saavutatud rahvuslike ja riiklike väärtuste ja huvide optimaalset kaitset, samuti kodanike julgeoleku, riigi julgeolekusüsteemi ning riigiüleste turvalisuse mehhanismide tagamist.

Ispas (2013, pp. 29) defineerib rahvuslikku julgeolekut ühelt poolt vajadusena ning teiselt poolt vastutusena. Vajadusena sellepärast, et psühhosotsiaalne rahulik kliima, stabiilsus ja ohutus on tagatud läbi inimeste ning kogukondade aktiivsuse, kartmata oma füüsilise või vaimse puutumatuses pärast. Samal ajal on riigikaitse riigi vastutus oma kodanike suhtes, säilitades õigusriigile omased toimivad institutsioonid. Riigikaitse on tihedalt seotud riigi julgeolekuga, seega ei ole ühtne julgeolekupoliitika võimalik ilma sarnase kaitsepoliitikata. Riigikaitse ja riigi julgeoleku planeerimine ning korraldus peavad alati põhinema riigi julgeoleku eesmärkidel.

Samuti ütlevad Mijalković & Milošević (2011, pp. 438), et rahvusliku julgeoleku tagamisel peetakse tähtsaks nii üksikisikuid, erinevaid inimgrupe kui ka kollektiive ning hinnatakse kõrgelt nende kõigi hirmu puudumist oma ohustatuse ees. Kesksed väärtused, mida tuleb eelpool loetletud gruppidele tagada, on: rahu, vabadus, õiglus, elukvaliteet, rahvuslik ühtsus, väärikus, uhkus, identiteet, tervislik keskkond, energia stabiilsus, majanduslik ja sotsiaalne heaolu, õiguskorra ja õigusriigi põhimõtete järgimine, territoriaalne terviklikkus, poliitiline sõltumatus ning riigi ja ühiskonna püsijäämine.

„Riikliku tasandi julgeolekuprobleemid on seotud turvalisuse arendamisega rahvusvahelisel, globaalsel ning piirkondlikul tasandil“ (Balabán, Rašek & Stejskal, 2008, pp. 42). Ka Riigikaitse strateegias (2010, lk 3) märgitakse, et geograafiliste vahemaade tähtsus on vähenenud ning lokaalne, regionaalne ning globaalne julgeolek on omavahel varasemast enam seotud. Ka kaugemal ilmnevad ohud mõjutavad Eesti ja liitlaste julgeolekut.

Eesti julgeolekupoliitika alused (2010, lk 5) sätestab, et üleilmastumine loob üha tihenevaid seoseid riikide ja inimeste vahel ning soodustab teadmiste, tehnoloogia ja informatsiooni levikut. Suurenenud on vastastikune seotus ja sõltuvus. Üleilmastumise tulemusel on tekkinud uued võimalused ja vajadused majandusliku heaolu kasvatamiseks ja julgeoleku tagamiseks. Samal ajal suureneb ebastabiilsust ja ettearvamatust tekitavate tegurite mõju. Poliitilise vastandumise, majanduslike erimeelsuste, ressursside pärast toimuva konkurentsi, usuliste ja etniliste pingete, valitsemisvõimete riikide ja mitteriiklike toimijate mõju on tihti globaalne. Üleilmastumisega kaasneb julgeolekuohtude põimumine ning kiire levik. Bilgic (2010, pp. 469) toob välja, et ülemaailmses poliitikas, mille eesmärgiks on turvalisuse edendamine, on kesksel kohal usaldus teiste osapoolte vastu.

Globaalsel tasandil turvalisuse tagamine on suurim väljakutse riikidevahelisele turvalisuse alasele koostööle. „Globaliseerumine on sotsiaalne protsess, mille käigus inimesi piiravad geograafilised, sotsiaalsed ja kultuurilised tingimused, institutsioonid ja reeglid taanduvad ning inimesed märkavad ja teadvustavad nende piirangute kadumist ning oma tegevusvõimaluste avarustumist globaalsete mõõtmeteni“ (Waters, 1995 tsit Varrak, 2001, lk 204). Kay (2004, pp. 10) toob aga välja, et globaliseerumine on erinevate piiriüleste mehhanismide koos toimimine ning need mehhanismid mõjutavad ja kajastavad vastastikust sõltuvust majanduse, poliitika ja turvalisuse valdkonnas. Globaalse julgeoleku tagamise eesmärk on koostöö soodustamine ja turvalisuse suurendamine. Eesti julgeolekupoliitika alustes (2010, lk 3) on märgitud, et üleilmastumisega kaasnevad suundumused kinnitavad arusaama, et julgeolek on rahvusvahelise koostöö eesmärk ja tulemus. Pain (2014, pp. 7) toob välja, et igapäevane turvalisus on otseselt seotud globaalse julgeolekuga.

Rozanova (2003, pp. 661) märgib, et globaliseerumine avab täiesti uued võimalused ning selle raames mõjutatakse maailma positiivselt. Üha tugevnevad globaalsed suhted ja vastastikune sõltuvus paneb aluse koostöö süsteemile, mis tagab rahvusvahelise julgeoleku ja stabiilsuse. On oluline, et poliitilised liidrid loobuksid oma harjumusest näha maailma arengut ainult läbi nende riigi huvide prisma. Kay (2004, pp. 9) osutab aga, et globaliseerumise komplekssus nõuab rahvusvahelises julgeolekus võimu tähenduse ümberhindamist.

Kalesnykas (2012, pp. 2) toob välja, et avalik julgeolekusektor ei ole ainus organisatsioon, kes on kaasatud globaalse julgeoleku säilitamise protsessi. Sellise arvamuse on suuresti tinginud hiljutine eraturvafirmade tööstuse kasv. Uus ajastu sise- ja välisjulgeolekus Euroopa Liidu liikmesriikide hulgas annab võimalusi integreerida ressursse nii, et saaks luua tõhusa Euroopa Liidu „julgeolekuvõrgustiku“. Paljudes Euroopa Liidu riikides võib leida mitmeid rühmitusi peale riiklike relvajõudude, kellel on tähtis roll kuritegevuse ennetamises, käitumise reguleerimises ning korraldamises. Eraturvafirmade roll Euroopa Liidu turvalisuse turul on aga endiselt üsna eklektiline ning see on tingitud volituste ähmasusest.

Lähtuvalt eeltoodud teooria analüüsist võib väita, et turvalisus ja julgeolek on sisejulgeoleku mõistes sisalduvad terminid ning nendest saab alguse sisejulgeoleku defineerimine. Sisejulgeolek saab alguse üksikisiku julgeolekust, hõlmab endas kogukonna, kohaliku omavalitsuse, riigi, Euroopa Liidu ja Euroopa Liidu vahetu naabruse turvalisust ning lõpeb globaalsel tasandil turvalisuse tagamisega.

1.2 Siseturvalisuse ja sisejulgeoleku mõiste elemendid ja teoreetiline käsitlus

Siseturvalisusel on Eesti kontekstis kaks mõõdet: sisemine mõõde, mida me käsitleme Eesti siseturvalisusena ning väline mõõde, mis puudutab Eestit kui Euroopa Liidu liikmesriiki, kuid mida me käsitleme siiski siseturvalisusena ning mis on tihedalt seotud siseturvalisuse sisemise mõõtmega. Euroopa Liidu sisejulgeoleku tagamine on aluseks Eesti sisejulgeolekule, kuna teatavasti on kett alati täpselt nii tugev kui selle kõige nõrgem lüli. Siseturvalisuse mõiste võib olla kitsamalt või laiemalt käsitletud ning mõiste sisu sõltub suuresti kontekstist, milles seda kasutada, kuid siseturvalisuse tagamise peamiseks väljundiks on vabadus.

Euroopa Liidu sisejulgeoleku strateegia (2010, lk 8) sätestab, et sisejulgeoleku mõistet tuleb tõlgendada mitut valdkonda ühendava ulatusliku ja tervikliku kontseptsioonina, mille eesmärk on võidelda kodanike elu, turvalisust ja heaolu vahetult mõjutavate nimetatud peamiste ja muude ohtudega, sealhulgas loodusõnnetuste ning inimeste põhjustatud katastroofidega, nagu metsatulekahjud, maavärinad, üleujutused ja tormid.

Glaessner (2003, pp. 43) toob välja, et sise- ja välisjulgeoleku, vabaduse ja sotsiaalse heaolu tagamine on kõige tähtsam demokraatliku ühiskonna eesmärk. Jones'i (2008, pp. 98) käsitluses on riigi siseturvalisuse tagamine rahva peamine eesmärk ning see nõuab riiklikku pingutust. Rahvas peab oma riigi kindlustama ohtude ja vägivalla vastu. Eenma (2007, lk 65) leiab, et riigi sisejulgeolek koondab paljude institutsioonide tegevust elanikkonna materiaalse heaolu, sotsiaalse õigluse ja avalike suhete korraldamiseks, kus juhtivad institutsioonid on riigi õiguskaitseorganid ning põhilise eelduse sisejulgeolekule loob sotsiaalse turvalisuse tagamine ühiskonnas. Ivancea & Balteş' (2011, pp. 158) käsitluses on siseturvalisus laiapinnaline ja põhjalik mõiste, mis haarab paljusid valdkondi, et lahendada ohusituatsioone, millel on otsene mõju kodanike elule, tervisele ja heaolule.

Kolokoltsev (2013, pp. 6) märgib, et siseturvalisuse all tuleb mõista riigi kaitsevõimet ohtude ennetamisel ja tõrjumisel. Siseturvalisuse tagamiseks tuleb luua tõhusad mehhanismid, et võidelda korrupsiooni ja muude ebaseaduslikkuse ilmingutega. Samuti tuleb tagada terrorismivastane kaitse, süsteem kuritegelike rünnete avastamiseks ja tõkestamiseks, infoallikate säilimine ning sisejulgeolekuasutuste töötajate riigipoolne kaitse. Sisejulgeoleku

tagamine tähendab kiirete ja tõhusate meetmete rakendamist, et vältida võimalikke negatiivseid tagajärgi ja kõrvaldada ohutegurid.

Angelstoki (2012, lk 276-277) käsitluses on sisekaitse üldmõiste, tähistamaks riigiteenistusi, mis apelleerides riiklikule sunnile ja omades seadusega sätestatud piirides volitusi sunni rakendamiseks, kaitsevad põhiseaduslikku riigikorda, valvavad avaliku korra nõuetest kinnipidamise järele ning loovad üldise ja personaalse turvalisuse. Oma põhifunktsioonide kaudu kuulub sisekaitse riigikaitse üldstruktuuri, mistõttu sisekaitse isikkoosseis moodustab osa kaitsejõududest. Rahvusliku haridussüsteemi teistest valdkondadest (näiteks õigusharidusest) eristab sisekaitseharidust peamiselt see, et siin toimub ühtne protsess – integreerimaks üld- ja erihariduslikku teoreetilist õpet praktilise kutsetreeninguga ning range teenistusliku distsipliiniga koos subordinatsiooni reeglitest lähtuva kasvatuses, mis ühel või teisel kujul haarab endasse kogu sisekaitselise isikkoosseisu.

Franceschetti & Grossi (2011, pp. 45) märgivad, et uuel geopoliitilisel maastikul on sõjalised jõud sunnitud eeldama riikliku kaitse muutuvat rolli ja mõistet, mis on liikunud sisejulgeoleku tagamise suunas. Sisejulgeolek tähendab tõeliselt tugevat kriitiliste infrastruktuuride, nagu elektri, transpordi, panganduse ja telekommunikatsiooni ning samuti ka virtuaalvaldkondade nagu kübertehingud, kaitset, mille käigus tuleb säilitada kodanike privaatsus ning ohustatuse korral riiklik suveräänsus, riiklik huvi ja heaolu. Veelgi enam, sisejulgeolek peaks hõlmama mitte ainult riiki ja rahvast, vaid samuti kultuuri, traditsioone ning läbi sajandite kujunenud aatelist saavutusi. Kodumaa kaitse on üldiselt kavandatud kaheharulisena: sõjaline kaitse (kodumaa kaitse) ning tsiviilkaitse (kodumaa julgeolek), kus mõlemal harul on erinevad omadused ja kohustused ning väga oluliseks peetakse nende koostööd. Seevastu Frevel (2013, pp. 355) viitab, et suurema urbaniseerumise tõttu on sisejulgeoleku tagamisel üks tähtsamaid teemasid turvalisema linnakeskkonna loomine.

Riigikaitse strateegias (2010, lk 12) on välja toodud, et sisejulgeoleku tagamise eesmärk on kindlustada Eesti kontrollitaval territooriumil võimalikult turvaline elukeskkond. Eesti-vastase sõjalise rünnaku korral jätkavad sisejulgeoleku tagamise eest vastutavad asutused oma ülesannete täitmist. Arengud, mis ohustavad otseselt riigi iseseisvust, sõltumatust, territoriaalset terviklikust, põhiseaduslikku korda, Eesti sõjalist kaitsmist ja inimelusid ning sündmused, millega võib kaasneda otsene mõju Eesti rahvusvahelisele seisundile, omavad sisejulgeolekuasutuste tegevuste planeerimisel ning prioritseerimisel kõrgendatud tähelepanu.

Rigikaitse strateegia (2010, lk 13) sätestab, et sisejulgeoleku tagamise eest vastutab Siseministerium ning selle valitsemisalasse kuuluvad Politsei- ja Piirivalveamet, Päästeamet ja Kaitsepolitseiamet; sellesse panustavad ka teised asutused. Sisekaitseakadeemia osaleb sisejulgeoleku vahetus tagamises reservüksusena eelnimetatud asutuste ülesannete täitmiseks.

Tuginedes Raska (2007, lk 24) arvamusele, siis politsei, tuletõrje, päästeteenistus, teised avaliku korra ja inimeste turvalisuse kaitsel seisvad riigiasutused, samuti kodanike vastavad omaalgatuslikud organisatsioonid juba oma olemasoluga mõjutavad ühiskonna sisejulgeolekut. Olgu või sel viisil, et sisendavad inimestesse lootust ja usku kiire ning asjatundliku abi saamisenesse. Sama tähtsaks turvalisuse teguriks tuleb pidada nende asutuste ja organisatsioonide tehtavat selgitustööd elanikkonna hulgas. Jagades õpetusi selle kohta, kuidas ohtusid vältida, kuidas ohuolukorras käituda, hoitakse tõepoolest ära nii mõnedki õnnetused, kuid peamiselt siiski aidatakse inimestel ohuolukordadest võimalikult väikeste kahjustustega välja tulla. Samas ei tohi mööda vaadata tõsiasi, et olemuslikult on jõustruktuurid vaid riigi poolt pakutav kaitsekilp, pakkumaks inimestele kiireloomuliselt, kuid paraku ajutist varju ründe, ohu eest.

Siseturvalisuse tagamisel on väga oluline roll erinevate ametkondade koostööl. Eesti julgeolekupoliitika alused (2010, lk 15) sätestab, et turvalisuse arendamine eeldab kodanikuühiskonna ühist ja eesmärgistatud tegevust ja kodanikuühenduste kaasamist. Kuulumine Schengeni õigusruumi on suurendanud koostöö olulisust nii riigisiselt kui ka Euroopa Liidus. Ka Euroopa Liidu sisejulgeoleku strateegia (2010, lk 8) toob välja, et väga oluline on õiguskaitse-, piirivalve-, ja õigusasutuste ning muude talituste koostöö, näiteks tervishoiu-, sotsiaal- ja kodanikukaitse alal. Euroopa sisejulgeoleku strateegia peab kasutama võimalikke sünergiaid, mis esinevad õiguskaitsealase koostöö, integreeritud piirihalduse ja kriminaalõigussüsteemide valdkonnas. Need tegevusvaldkonnad on Euroopa õigusel, vabadusel ja turvalisusel rajaneval alal lahutamatud: sisejulgeoleku strateegia peab tagama, et need täiendaksid ja tugevdaksid üksteist. Euroopa peab tugevdama julgeolekumudelit, mis toetub liidu põhimõtetele ja väärtustele: inimõiguste ja põhivabaduste austamine, õigusriigi põhimõte, demokraatia, dialoog, sallivus, läbipaistvus ja solidaarsus. Tuginedes Dolghile & Bogdanile (2013, pp. 173), on koostööl palju erinevaid vorme, nagu näiteks traditsiooniline koostöö; formaalsel võrgustikul põhinev koostöö; piiriülene koostöö ning koostöö, mis põhineb vastastikusel tunnustamisel.

„Euroopa Liidu sisejulgeolek tähendab inimeste ning vabaduse ja demokraatia väärtuste kaitsmist selliselt, et igäüks võiks kartmatult elada oma igapäevast elu“ (Euroopa Liidu sisejulgeoleku strateegia, 2010, lk 12). Samas toob Euroopa Liidu sisejulgeoleku strateegia (2010, lk 21) välja, et sisejulgeolekut tuleb mõista selliselt, et see hõlmab paljusid nii horisontaalse kui ka vertikaalse mõõtmega meetmeid:

- horisontaalne mõõde: keerukas globaalses keskkonnas sisejulgeoleku piisava taseme saavutamise eeldab õiguskaitse- ja piirihaldusametite kaasamist, mida toetavad õigusala koostöö, kodanikukaitse asutused ning poliitiline, majandus-, finants-, sotsiaal- ja erasektor, sealhulgas valitsusvälised organisatsioonid;
- vertikaalne mõõde eri tasanditel: rahvusvaheline koostöö, Euroopa Liidu tasandi julgeolekupoliitika ja algatused, liikmesriikide piirkondlik koostöö ning liikmesriikide endi riiklik, piirkondlik ja kohalik poliitika.

Dolghi & Bogdan (2013, pp. 169) toovad välja, et positiivsete aspektide taga, mida Euroopa Liidu liikmesriigid jagavad, on suurimateks sisejulgeoleku ohtudeks rahvusvahelised kriminaalvõrgustikud ning riikidevaheline organiseeritud kuritegevus. Storbeck & Toussaint (2003, pp. 1) märgivad, et Euroopa sisejulgeolekut ohustavad nii sisemised kui ka välimised ohud ja nende juurdekasv ning lai varieeruvus. Organiseeritud kuritegevus, terrorism, erinevad vägivaldailmingud ning huligaansus on uued väljakutsed Euroopa Liidule kui vabadusel, turvalisusel ja õigusel põhinevale alale. Kuritegevus ja terrorism on uued geopoliitilise mastaabiga tegurid, mis ohustavad meie poliitilist, õiguslikku ning majanduslikku süsteemi. Bailes (2008, pp. 127) toob Euroopa Liidu sisejulgeolekut hõlmavate valdkondadena välja terrorismivastase võitluse; tsiviilkatastroofide (sh loodusõnnetuste) lahendamise; immigratsiooni ja varjupaiga kontrolli; keskkonnakaitse; transpordi- (sh lennundus-) turvalisuse; muud õigusi, vabadusi ja turvalisust puudutavad küsimused. Euroopa Liidu sisejulgeoleku strateegia (2010, lk 7) sätestab, et praegu Euroopa ees seisvad põhilised kuritegevusega seotud riskid ja ohud, nagu terrorism, raske ja organiseeritud kuritegevus, uimastikaubandus, küberkuritegevus, inimkaubandus, alaealiste seksuaalne ärakasutamine ja lapsporno, majanduskuriteod ja korrupsioon, relvade salakaubavedu ning piiriülene kuritegevus kohanevad ülimalt kiiresti muutustega teaduses ja tehnoloogias, püüdes ebaseaduslikult kasutada ära ning kahjustada meie avatud ühiskondade väärtusi ja jõukust.

Ivancea & Balteş (2011, pp. 158) toovad välja Euroopa Liidu sisejulgeolekut ohustavate oluliste ohtudena kõigis vormides terrorismi, küberkuritegevuse, piiriülese kuritegevuse, igasuguse vägivalda, loomulikud ning inimtegevusest tulenevad katastroofid ning muud levinud nähtused, mis põhjustavad muret ning on turvalisuse ja julgeoleku ohtudeks inimestele üle Euroopa, näiteks liiklusõnnetused. Kinzelbach & Kozma (2009, pp. 603) ütlevad, et Euroopa Liit on sisejulgeoleku tagamise tähtsaimaks ülesandeks määranud inimõiguste tagamise.

Kurowska & Pawlak (2009, pp. 476) ütlevad, et Euroopa Liidu julgeolekupoliitika kujundamise maht on ulatuslik ning see laieneb veelgi. Euroopa Liidu vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala (AFSJ) ei ole mitte ainult kõige tähtsam konventsiooni eesmärk, vaid on tõestatult ka Euroopa Liidu integratsiooni erakordselt arendav ning samas kõikehõlmav osa. Samas osutab Butler (2007, pp. 1138), et Euroopa Liidu liikmesriikide ühiskondlikke julgeolekuprobleeme tuleks vaadelda kui siseriiklikke küsimusi, mida tuleks käsitleda riigi, mitte riigiülel tasandil. Dolghi & Bogdan (2013, pp. 175) märgivad, et Euroopa Liidu sisejulgeoleku tagamisel mängivad olulist rolli erialased sisejulgeoleku asutused nagu näiteks Europol, Eurojust, Frontex ja CEPOL.

Sarnaselt Randol'ile (2012, pp. 305), kes toob välja, et sisejulgeoleku säilitamisel on väga oluline roll politseil, arvab Virta (2013, pp. 344), et sisejulgeoleku tagamisel on keskne roll politseil. Ka Haynes & Giblin (2014, pp. 47) märgivad, et riigi sisejulgeoleku tagamine on viimastel aastatel saanud oluliseks osaks politsei töös ning sisejulgeoleku tagamiseks on eraldatud märkimisväärsed ressursid.

Wagner (2003, pp. 699) ütleb, et sisejulgeolekus on koostöö aspektile pööratud vähe tähelepanu, kuna sisejulgeolek ei ole traditsiooniliselt olnud rahvusvahelise poliitika osaks. Kasvava vastastikuse sõltuvuse tõttu on sisejulgeoleku teemad toodud rahvusvahelise poliitika päevakorda ning seda eriti Euroopa Liidus, kus vastastikune sõltuvus on saavutanud enneolematu taseme. Chappell & Petrov (2012, pp. 45) märgivad aga, et julgeolekuühenduse strateegiline kultuur aga pakub poliitikakujundajatele mitmesuguseid ühendusesiseseid uskumusi, hoiakuid ja norme julgeoleku- ja kaitsepoliitika meetmete suhtes, mille tagajärjel kujuneb poliitikakujundajate arusaam riigikaitsest. Weiss (2011, pp. 398) toob välja, et piiriülesed ohud nõuavad rahvusvahelist koostööd sisejulgeoleku valdkonnas ning sisejulgeoleku jõud on muutunud üldise julgeoleku tagamisel üha olulisemaks. Samuti arvab

Wagner (2003, pp. 701), et demokraatlikud riigid peaksid määratlema oma julgeolekuhuvid ning olema vastastikku kasulike rahvusvaheliste lepingute osapoolteks, et suurendada oma sisejulgeolekut.

Siseturvalisuse tagamiseks kasutatavad ressursid on jaotatud suuresti vastavalt võimuloleva partei valimislubadustele. Tuginedes Friedmanile (2011, pp. 77), peaksid poliitika kujundajad sisejulgeoleku institutsioonidele ressursside eraldamisel võrdlema erinevaid riske ning abinõusid nende riskide leevendamiseks või ärahoidmiseks, et muuta siseturvalisuse meetmed läbipaistvamaks. Kasutada võiks tasuvusanalüüsi, et põhjendada otsuseid, mis piiravad kaitse korraldamist. Seevastu Shan & Zhuang (2013, pp. 1084) arvavad, et kuigi sisejulgeoleku ressursside jaotuses ei ole põhjalikult uuritud omakapitali jaotust, on uuritud vahendite eraldamist üldiselt ning seda peetakse üheks kolmest olulisest tulemuslikkuse meetmest koos kasutegurite ja tõhususe hindamisega.

Eenma (2003, lk 14) ütleb, et riigi julgeoleku sisemised ohud lähtuvad riigi elanikkonnast, välised ohud teistest riikidest, mis aga ei tähenda, et selle mõjutamises ei osale teised riigid. Riigi sisemine nõrgestamine – sisejulgeoleku ja haldussuutlikkuse ülekoormamine – on üks ettevalmistavatest etappidest enne aktiivse vaenuliku tegevuse algust.

Lähtudes Virta (2013, pp. 343) öeldust, on siseriiklikud, Euroopa ning ülemaailmsed arengud ning reageerimine julgeolekuohtudele muutnud julgeoleku valitsemistavasid. Valmisolek, tsiviilelanikkonna kaitse, paindlikkus ning tõenäosuse hindamine (isegi kriitiliste infrastruktuuride kaitse) on muutunud olulisemaks kui senine ennetustöö ning heaolupoliitika elluviimine.

Toetudes Raivo Vetiku (2007, lk 36) arvamusele, ohustab Eesti rahvuslikku julgeolekut rahvuslik vastandumine ja selle ärakasutamine Venemaa poolt. Aprillikriis tugevdas hüppeliselt nii eestlaste kui ka mitte-eestlaste vastastikku negatiivseid hoiakuid ning sisemist konsolideerumist „teisele“ vastandumise alusel. Tegemist on osaga laiemast strateegiast, mida Venemaa kasutab endise NL ruumis oma mõjujõu suurendamiseks, toetades arenguid, mis tekitavad ebastabiilsust.

Yarchi, Wolfsfeld, Sheaffer & Shenhav (2013, pp. 266) peavad tähtsaks, et kuna riigi julgeolekut ohustab ka terrorism, siis peavad riigid edendama oma välispoliitikat nii, et see tagaks neile teiste riikide toetuse võitlemaks terroristlike organisatsioonidega. Riigi loodud

kuvand endast ning teostatav välispoliitika on ühe teema kaks osa, sest avalik diplomaatia on strateegiline välispoliitika vahend, mis aitab värvata liitlasi võitluses terrorismi vastu. Haynes & Giblin (2014, pp. 33) märgivad, et terrorismiga seotud sisejulgeoleku intsidentide puhul tuleb hinnata kolme tegurit: toimumise tõenäosust, haavatavuse ulatust ning tagajärgede raskusastet.

Eesti julgeolekupoliitika alused (2010, lk 6) ütleb, et terrorism on globaalne probleem, mis ohustab inimesid, rahvusvaheliste suhete süsteemi, riikide julgeolekut ning demokraatlikke väärtusi. Radikaliseerumine on julgeolekut mõjutav areng ka nendes riikides, mis seni ei ole olnud terroristide kasvulava ega sihtmärk. Terroristlikud organisatsioonid võivad olla tihedalt läbi põimunud organiseeritud kuritegevusega. Kuigi organiseeritud kuritegevuse eesmärk on peamiselt majandusliku tulu saavutamine, ohustavad riikide julgeolekut kuritegelike rühmituste püüdlused suurendada oma mõjuvõimu riikide otsuste langetamisel. Samuti suureneb riikide toimepidevuse sõltuvus küberruumi kasutamisest. Koordineeritud küberrünnakutega, mille allikaid on keeruline tuvastada, võidakse ühiskonnale tekitada märkimisväärset kahju. Küberruumi kuritarvitamine, sealhulgas terroristlike rühmituste ja organiseeritud kuritegevuse poolt, kasvab.

„Korruptsioon on kahtlemata üks teguritest, mis mõjutab tõsiselt ühiskonna stabiilsust ja julgeolekut“ (Dobryninas, 2002, pp. 89). Kaitsepolitsei ameti aastaraamatus (2013, lk 34) tuuakse välja, et riigi sisejulgeolekut ohustav korruptsioon seondub eelkõige kõrgema taseme justiitskorruptsiooniga. Justiitskorruptsiooni puhul on ohtlikumad juhtumid seotud ametiisikute ja organiseeritud kuritegevuse omavahelise koostööga. Näiteks lekitavad ametiisikud kurjategijatele süstemaatiliselt tundlikku ametialast informatsiooni või langetavad neile kasulikku otsuseid, saades pistise või altkäemaksuna vastutasuks hüvesid. Peale selle on justiitskorruptsiooni puhul muret tegevaks trendiks organiseeritud kuritegevuse katsed oma korruptiivsete sidemete kaudu infiltreeruda avaliku võimu struktuuridesse.

Kui Farooq'i (2012, pp. 51) käsitluses on siseturvalisust nõrgestavateks teguriteks riigi sisemine ebastabiilsus, sotsiaalsed probleemid, seadusetus, etniline vägivald, majanduskriisid, poliitiline vägivald ning sisetülid, siis Frevel (2013, pp. 356) toob peamiste julgeolekuriskidena välja kuritegevuse, korrarikkumised, infrastruktuuri haavatavuse ning terrorismi.

Aimre (2007, lk 41-42) toob välja kaasaegse ühiskonna ohud kui looduslikud; tehnoloogilised; juhtimisalased ja professionaalsed; infotehnoloogilised; ühiskondlikud ja sotsiaalsed; majanduslikud ja tööalased; välisriigi sekkumine (okupatsioon või sõda) ja terrorism; riigiorganite paralüüs ja riigi iseseisvuse kadumine; kultuuri (keele) säilimise problemaatilisus; globaalsed ohud.

Tabur (2003, lk 43-45) osutab, et Eesti sisejulgeolekupoliitika kujundamisel on aluseks järgnevad sisejulgeolekupoliitika põhimõtted: inimesekesksus; koostööle orienteeritus; õppiv organisatsioon, mille moodustavad sisejulgeolekusüsteem tervikuna ning selle allstruktuurid; arengu süsteemsus ja avatus ning ressursside kriitilisus. Samas toovad Kasemets, Talmar ja Liivik (2011, lk 93) välja, et teadmuspõhine sisejulgeolekupoliitika hõlmab ühiskonna turvalisuse tagamise, riskide ennetuse ja põhiseadusliku korra kaitsega seotud parema õigusloome ja hea halduse institutsionaalseid eeldusi (sh väärtused, normid, koostöösuhted ja –rutiinid) ning aitab tagada juhtimisteabe kvaliteedi kõigil poliitikatsükli etappidel.

Kasemets, Talmar & Liivik (2011, lk 88) ütlevad, et sisejulgeolekupoliitikas peaksid mõisted jt sümboolsed süsteemid, autoriteedid, tööruutiinid ja märgilised kuvandid hammasratastena haakuma, sest operatiivjuhtimise tasandil (näiteks politsei, päästetööd, kriisikommunikatsioon) sõltub nende haakuvusest kuritegude ennetamise ja elude päästmise kiirus, mille ajaline mõõtkava on sageli sekundites.

Eesti julgeolekupoliitika alused (2010, lk 15) sätestab, et turvalisuspoliitika on suunatud ühiskonna seisundi saavutamiseks, milles on tagatud ohutu elukeskkond, samuti riigi piisav võime ohule reageerida ja leevendada ohu realiseerumisel tekitatud kahju. Riik tagab elanike turvalisuse ja sisejulgeoleku tervikliku arendamise, kasutades ka uusi tehnilisi lahendusi. Ka Sanquist, Mahy & Morris (2008, pp. 1132) osutavad, et kuna sisejulgeolek hõlmab uute ja potentsiaalselt invasiivsete tehnoloogiate rakendamist, on vaja luua tasakaal ohtude avastamise ja tõkestamise maksimeerimise ning eraelu puutumatus ja kodanikuõiguste tagamise vahel.

„Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015 on vastu võetud tulenevalt vajadusest kindlustada õigusaktidest lähtuv elukorraldus, millega tagatakse isiku õiguste ja vabaduste kaitse, Eesti elanike ja külaliste turvalisus, avaliku võimu ning avalike teenuste toimimine. Nimetatud dokumendis on turvalisuspoliitika suundadena märgitud: turvalisem tunne, ohutum liiklus, tuleohutum elukeskkond, kaitstum vara, vähem õnnetusi, turvalisem riik, kiirem abi

ning tõhusam turvalisuspoliitika“ (Siseministeerium, 2014). Tabur (2003, lk 43) toob välja, et sisejulgeolekustruktuuride eduka tegevuse ning seega ka kogu sisejulgeolekupoliitika läbivaks põhimõtteks on läbi ennetavate meetmete tagada riigi elanike turvalisus ning kaitse nende julgeolekut ohustavate riskide eest. Seejuures omab inimeste kaitsmine ja päästmine kõrgeimat prioriteeti sisejulgeolekustruktuuride muude põhiülesannete ees.

Tabelist 1 nähtuvad erinevate autorite poolt käsitletud peamised sisejulgeolekut ohustavad tegurid.

Tabel 1. Sisejulgeolekut ohustavad tegurid (allikas: käsitletud teooria, autori koostatud)

Autor/allikas	Välja toodud peamised sisejulgeolekut ohustavad tegurid
Euroopa Liidu sisejulgeoleku strateegia	Loodusõnnetused, inimeste põhjustatud kataastroofid - metsatulekahjud, maavärinad, üleujutused, tormid, terrorism, raske ja organiseeritud kuritegevus, uimastikaubandus, küberkuritegevus, inimkaubandus, alaealiste seksuaalne ärakasutamine, lapsporno levik, majanduskuriteod, korruptsioon, relvade salakaubavedu, piiriülene kuritegevus.
Kolokoltsev	Terrorism, kuritegelikud ründed, sisejulgeolekuasutuste töötajate riigipoolne kaitse.
Franceschetti ja Grossi	Küberrünnakud, kriitiliste infrastruktuuride (elekter, transport, pangandus, telekommunikatsioon) halvamine.
Dolghi ja Bogdan	Rahvusvahelised kriminaalvõrgustikud, riikidevaheline organiseeritud kuritegevus.
Storbeck ja Toussaint	Organiseeritud kuritegevus, terrorism, erinevad vägivaldailmingud, huligaansus.
Bailes	Terrorism, tsiviilkatastroofid, immigratsioon, keskkonnoahud, transpordiohud.
Ivancea ja Balteş	Terrorism, küberkuritegevus, piiriülene kuritegevus, igasugune vägivald, loomulikud ning inimtegevusest tulenevad kataastroofid, liiklusõnnetused.
Vetik	Rahvuslik vastandumine ja selle ärakasutamine Venemaa poolt.
Yarchi <i>et al.</i>	Terrorism, piiriülene terrorism.
Haynes ja Giblin	Terrorism.
Eesti julgeolekupoliitika alused	Terrorism, organiseeritud kuritegevus, kuritegelike rühmituste püüdlused suurendada oma mõjuvõimu riikide otsuste langetamisel, küberrünnakud.

Tabel 1 järgneb lk 28

Tabel 1 järg

Dobryninas	Korruptsioon.
Kaitsepolitsei aastaraamat	Korruptsioon, justiitskorruptsioon, organiseeritud kuritegevus, tundliku ametialase informatsiooni lekitamine ametiisikute poolt, organiseeritud kuritegevuse katsed oma korruptiivsete sidemete kaudu avaliku võimu struktuuridesse infiltreerumine.
Farooq	Riigi sisemine ebastabiilsus, sotsiaalsed probleemid, seadusetus, etniline vägivald, majanduskriisid, poliitiline vägivald, sisetülid.
Frevel	Kuritegevus, korrarikkumised, infrastruktuuri haavatavus, terrorism.
Aimre	Looduslikud, tehnoloogilised, juhtimisalased ja professionaalsed, infotehnoloogilised, ühiskondlikud ja sotsiaalsed, majanduslikud ja tööalased, välisriigi sekkumine (sõda, okupatsioon), terrorism, riigiorganite paralüüs, riigi iseseisvuse kadumine, kultuuri säilimise probleemataolisus, globaalsed ohud.
Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015	Liiklusõnnetused, tulekahjud, õnnetused.

Lähtuvalt eeltoodust toob magistritöö autor siseturvalisust ohustavatena välja järgmised tegurid: kuritegevus (sh isiku- ja varavastased kuriteod), kodu- ja koolivägivald (sh lähisuhtevägivald), rahvustevahelised pinged, massirahutused, liiklusõnnetused, tulekahjud (sh metsatulekahjud ja pinnasepõlengud), uppumissurmad, narkomaania, alkoholism, tervisekaitse (sh elanike teadlikkus õigest käitumisest õnnetuste korral), terrorism (organiseeritud ning piiriülene kuritegevus), korruptsioon, huligaansus, Eesti Vabariigi vastu suunatud luure- ja õõnestustegevus, immigratsioon, rassism, küberoht, surve Eesti piirile (piirivalve), elutähtsate teenuste toimepidavuse tagamine (sh infrastruktuur), sisejulgeolekuasutuste töötajate riigipoolne kaitse, keskkonna- ja kiirgusohud.

Magistritöö teooria analüüsis selgitatati välja siseturvalisuse alase teadlikkuse mõõtmise relevantsed komponendid, milleks on:

- siseturvalisust ohustavad tegurid. Nende tegurite tajumine, mõistmine ja seostamine konkreetsete olukordadega;
- siseturvalisuse tagamine – ennetus. Ennetuskampaaniate korraldamine ning nende eesmärkidest arusaamine;

- siseturvalisuse tagamine – tegevused. Arusaamine siseturvalisuse tagamisest ning projektsioon ehk käitumine konkreetses olukorras;
- sisejulgeolekut tagavad institutsioonid (sh vabatahtlikud organisatsioonid). Mõistmine, milline institutsioon millist ülesannet täidab ja mil viisil;
- siseturvalisuse tagamise süsteem.

Et konstrueerida ja mõttelistesse gruppidesse jagada ankeetküsimustiku küsimusi, tuginedes teooria analüüsis välja selgitatud siseturvalisuse alase teadlikkuse mõõtmise relevantsetele komponentidele.

1.3 Teadlikkuse kujunemine õppeprotsessis

Siseturvalisuse alane teadlikkus on oluline, kuna inimese käitumine ning teadlikkus on otseses seoses ehk et üksikisiku teadlikkuse suurenedes muutub ka tema käitumine. Eelnimetatud asjaolu on tõestanud Takemura (2011, pp. 34). Ka McCrohan, Engel & Harvey (2010, pp. 38) viitavad, et teadlikkuse tõstmise programmi raames on tõestatud positiivse mõju avaldumine uuritavate käitumisele. Sim, Liginlal & Khansa (2012, pp. 57) toovad välja, et teadlikkus mõjutab tugevalt indiviidide käitumist ja otsustamist ning Huang & Lee (2014, pp. 3) on tõestanud, et teadlikkus on alus isiksuse arenguks ja muutumiseks ning see mõjutab inimese käitumist. Lähtuvalt eeltoodust leiab magistritöö autor, et siseturvalisuse alast teadlikkust on vaja suurendada, kuna siseturvalisuse alase teadlikkuse tõustes tõuseb ka siseturvalisuse tase läbi indiviidide käitumise.

„Teadlikkus on info omamine mingi nähtuse kohta, selle info mõistmine ja teadvustamine“ (Tartu Ülikool, 2008). *„Enim on teadlikkuse mõiste kontseptsiooni ning teadlikkust tõstvaid protsesse kirjeldanud kognitiivsed teooriad“* (Klein, Hunke, Günther & Jahnke, 2012, pp. 47).

Kui Quinn (2005, pp. 615) defineerib teadlikkust kui ajaliselt kattuvaid kogemusi ning tegevuse seisukohalt oluliste teadmiste ja oskuste automaatset rakendumist, siis Ford & Kent (2009, pp. 8) ütlevad, et teadlikkus on osa teadmistest, mis eelnevad otsustamisele ja tegutsemisele. Samas Gugerty & Falzetta (2005, pp. 2004) viitavad teadlikkusele kui ajas muutuvatele teadmistele.

Stanton, Salmon & Walker (2014, pp. 4) toovad välja, et teadlikkust peetakse konkreetse ülesande täitmise süsteemi raames kindlal ajal kindlate agentide poolt aktiveeritud teadmisteks. Boakye (1999, pp. 205) avaldab, et „teadlik olema“ tähendab omada teadmist või ideed millestki, kellestki, konkreetsest sündmusest, kohast või informatsioonist, mida vajatakse. Vaneechoutte (2000, pp. 437) ütleb, et teadlikkuse algne tähendus on seotud kogemuste omamisega. Parker & Shay (1974, pp. 218) on teadlikkuse taset defineerinud kui teadlikkuse hinnangulise määra ning tegeliku (st arvuliselt väljendatud ja mõõdetud) määra suhet ning Dabija (2011, pp. 24) toob välja, et teadlikkus vastab teadmiste tasemele.

„Teadlikkuse suurendamine on väga oluline, sest madal teadlikkus võib tekitada (nt kultuuridevahelisi) arusaamatusi“ (MacNab & Worthley, 2012, pp. 68) ning etnotsentrismi (Carr & Seto, 2013, pp. 96). Samamoodi arvavad Yin, Wang, Xia, Zhou, Zhou, Zhang & Feng (2013, pp. 3), öeldes, et ühiskonna teadlikkus haigustest omab väga tähtsat rolli nende haiguste üle kontrolli saavutamisel ning ennetamisel.

Merikle (1984, pp. 449-450) viitab, et teadlikkuse määratlusi on kaks ning nad vastanduvad üksteisele. Kui esimene on objektiivne ja võrdsustab teadlikkust võimega teha piiratud valikuga otsuseid, siis teine definitsioon on subjektiivne ja võrdsustab teadlikkuse inimese enesehindamisvõimega, mis näitab, kas vaatleja „näeb teadlikult“ stiimulit. On jõutud järeldusele, et parim objektiivne teadlikkuse hindamise meede on vajadus eristada ning välistada teadlikkuse subjektiivseid aspekte nagu stiimuli „nägemine“ või „mittenägemine“. Teadlikkust saab mõõta piisavalt lihtsalt, kui küsida vaatlejatelt (respondentidelt) kas nad „näevad teadlikult“ stiimulit või mitte ehk kas nad on mingist konkreetsest asjaolust teadlikud või mitte. Chatzisarantis & Hagger (2007, pp. 664) toovad välja, et teadlikkus viitab ulatusele, mil määral on inimesed teadlikud stiimuli vallandumisest protsessis või protsessist endast.

Riley, Scielzo, Hyatt, Davis & Colombo (2009, pp. 1994) viitavad, et teadlikkus mingist olukorrast hõlmab inimese taju elemente, aja ja ruumi mahtu, nende tähenduse mõistmist ning projektsiooni nende staatusele lähemas tulevikus, samuti nagu Klein *et al.* (2012, pp. 47) toovad välja, et teadlikkus hõlmab olulisemate komponentidena taju, arusaamist ning projektsiooni.

Berings, Poell & Simons (2005, pp. 389) osutavad, et teadlikkuse kasvu õppeprotsessis saab seostada õpitu sisuga ning Azevedo & Akdere (2010, pp. 192) ütlevad, et õppimise protsess on üks keskseid elemente laias haridusvaldkonnas. Field (2010, pp. 7) toob välja, et

teadlikkuse tõstmiseks tuleb arendada suhtumist, teadmisi ning võimeid/oskusi. Lucey & Giannangelo (2006, pp. 274) viitavad, et teadmised tulevad läbi teadlikkuse arendamise ja praktika ning Berings *et al.* (2005, pp. 388) arvavad, et inimesed saavad tõsta oma teadlikkust ainult siis, kui nad teavad mille kohta ning kuidas nad oma teadlikkust tõsta soovivad.

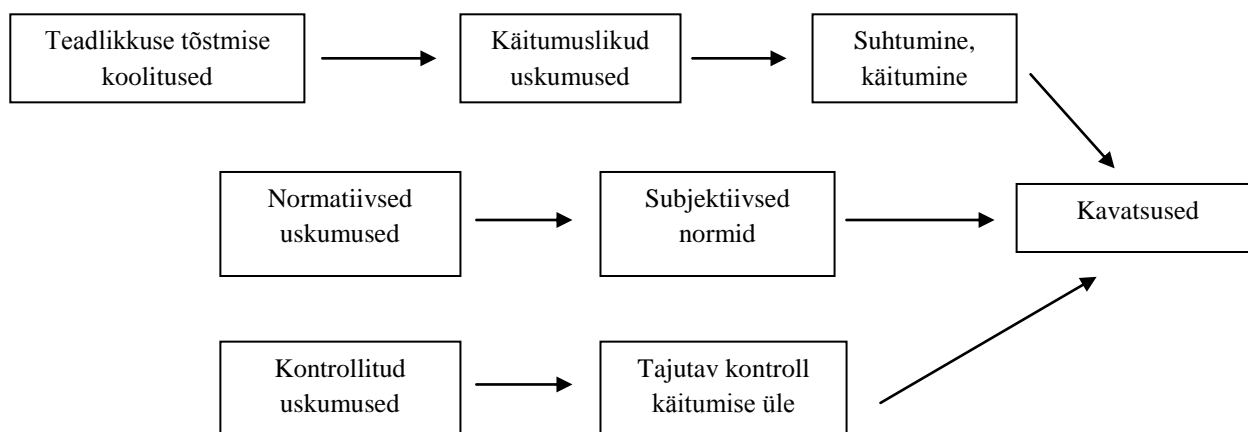
Becker, Caminiti, Fiorella, Francis, Gravino, Haklay, Hotho, Loreto, Mueller, Ricchiuti, Servedio, Sîrbu & Tria (2013, pp. 2) ütlevad, et muutused käitumises (eriti aga pühendumise suurenemine) on selge märk teadlikkuse kasvust. Ka Webster, Töpfer, Klauser, Raab & Taylor (2011, pp. 303) arvavad, et teadlikkus on lahutamatult seotud mitmete teiste nähtustega, näiteks mõjuga käitumisele ja mõjuga arusaamadele ning Cooper, Porter & Peach (2014, pp. 1) toovad välja, et teadlikkus mingist konkreetsest olukorrast mõjutab otsuste tegemist.

Tuginedes Tsiantis, Diareme, Dimitrikaki, Kolaitis, Flios, Christogiorgos, Weber, Salvador-Carulla, Hillery & Costello (2004, pp. 225) arvamusele, saab koolituse mõju teadlikkuse tasemele hinnata, kui on teada hinnatavate teadlikkuse tase enne ja pärast koolituse läbimist ning Becker *et al.* (2013, pp. 6) ütlevad, et selleks, et hinnata teadlikkust ja selle kasvu või langust, on väga oluline saada hinnatavatelt subjektiivseid andmeid. Lucas & Meyer (2004, pp. 468) aga on tõestanud, et mida paremini koolituse läbiviijad oma õpilasi tunnevad, seda paremini suudavad nad õpilasi toetada teadlikkuse arendamisel.

Kolb & Abdullah (2009, pp. 106-107) on tõestanud, et ühekordne koolitus ei ole piisav turvalisuse alase teadlikkuse tõstmiseks ning järjepidev turvalisuse alase teadlikkuse tõstmine on vajalik, et inimesi harida ning muuta koolitavate käitumist. Kernahan & Davis (2007, pp. 50) tõestasid aga, et õpilaste teadlikkus tõusis oluliselt peale ühte semestrit teadlikkuse tõstmise kursuse läbimist.

Lucas & Meyer (2004, pp. 459) toovad välja, et teadlikkuse tõstmise kursus peaks hõlmama õpilaste teadlikkuse arendamist ning erinevate motiivide ja tõekspidamiste mõistmise soodustamist.

Joonisel 1 on kujutatud süsteemi, kuidas läbi teadlikkuse tõstmise koolituste muutuvad inimeste suhtumine, uskumused ja normid.

Joonis 1. Teadlikkuse tõstmise koolituste mõju (Fretschner & Weber, 2013, pp. 414)

Teadlikkuse uuringutes kasutatakse küsimustike formuleerimisel vastusevariantidena Likerti skaalat (Haas & Flores, 2012, pp. 63; Safar, Alqudsi-Ghabra & Quabazard, 2012, pp. 840; Jepsen & Varhegyi, 2011, pp. 610; Jung, Chan-Olmsted, Park & Kim, 2011, pp. 212; Winterdyk & Filipuzzi, 2009, pp. 318; Stewart, George, Diack, Bond, McCraig, Cunningham, Munro & Pflieger, 2009, pp. 1116) või Likerti-tüüpi skaalat (Tosun, 2014, pp. 167; Fitzgerald, Cronin & Caminha-Bacote, 2009, pp. 64), ning kombineeritud küsimustike puhul nt vastusevariante „jah“ või „ei“ (Weston, Tzaros & Antos, 2006, pp. 224), ühe või mitme õige vastuse valimist loetelust (Schwarcz, Quijano, Olin & Ostfeld, 2012, pp. 597; Weston, Tzaros & Antos, 2006, pp. 224) ning lahtiste vastusevariantidega küsimusi (Chown, 2010, pp. 265). Likerti skaalat ja Likerti-tüüpi skaalat kasutatakse teadlikkuse uuringutes siiski rohkem siis, kui küsitakse vastaja enda hinnangut enda teadlikkusele. Kui tegu on teadlikkuse uuringuga, milles nõ kontrollitakse inimese teadmisi, et tuvastada tegelik teadlikkuse määr, kasutatakse enim vastusevariante „jah“, „ei“ ja/või „ei tea“.

Andmete statistiliseks analüüsimiseks kasutatakse Excelit või SPSS-i (Rui, Yong, Quanhong, Fang, Yuanyuan, Peng, Gao, Yan, Yinhua & Wenbing, 2014, pp. 5; Hossenbaccus & Jeewon, 2014, pp. 353; Haas & Flores, 2012, pp. 64; Muñoz, Etnyre, Adams, Herbers, Witte, Horlen, Baynton, Estrada & Jones, 2010, pp. 2255; Punia & Siwatch, 2009, pp. 76; Stewart *et al.*, 2009, pp. 1116; Kannan, Menotti, Scherer, Dickinson & Larson, 2007, pp. 63). Teadlikkuse alastes uuringutes jagatakse küsimused erinevatesse kategooriatesse (Obajimi, Ajayi,

Oluwasola, Adedokun, Adeniji-Sofoluwe, Mosuro, Akingbola, Basse, Umeh, Soyemi, Adegoke, Ogungbade, Ukaigwe & Olopade, 2013, pp. 2), et tuvastada teadlikkus kõigis teemaga seotud aspektides.

Eestis on teadlikkust uuritud mitmete erinevate küsitlustega, millega on elanikkonnalt andmeid kogutud mingi konkreetse valdkonna teadlikkuse kohta:

- 2014 - Eesti elanikkonna teadlikkuse uuring soopõhise vägivalga ja inimkaubaduse valdkonnas, tellija Sotsiaalministeerium, uuringu teostaja AS Emor (Sotsiaalministeerium, 2014);
- 2014 – Riskikäitumise teadlikkuse uuring kolmes sihtrühmas, tellija Politsei- ja Piirivalveamet, teostaja AS Emor (Politsei- ja Piirivalveamet, 2014);
- 2014 - Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimustes, tellija Siseministeerium, teostaja Saar Poll OÜ (Siseministeerium, 2014);
- 2013 – Eesti elanikkonna keskkonnaõiguse alane teadlikkuse uuring, SA Keskkonnaõiguse Keskus (SA Keskkonnaõiguse Keskus, 2013);
- 2012 – Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring Eesti elanike hulgas: teadmised, oskused, käitumine ja hoiakud isiklike rahaasjade korraldamisel, tellija Riigikantselei, teostaja Saar Poll OÜ (Riigikantselei, 2012);
- 2009 – Elanikkonna tuleohutusteadlikkuse seire, tellija Päästeamet, teostaja TNS Emor (Päästeamet, 2009);
- 2007 – Eesti elanike õigusteadlikkuse uuring, Justiitsministeerium (Justiitsministeerium, 2007).

Randlane (2011, lk 299) viitab, et sisejulgeoleku valdkonna võtmeküsimuseks siseriiklikult on nimetatud haridust. Kera (2007, lk 77) arvab, et haridus täidab ühiskonna esitatud ülesandeid, mis on suunatud indiviidi arengule. Haridusel, mille omandamisel toimub nii õpetamine kui ka kasvatamine, on isiksuse kujunemisel määrav roll. Õpetamine assotsieerub ülekaalus teadmiste (intellektuaalse info) või praktiliste oskuste ja harjumuste edastamisega, kuid kasvatus mõjudena, kujundamaks isiksust teatud maailmavaate ja väärtusorientatsiooniga. Liimets (2001, lk 8) toob välja, et isiksuse arengu teeb õpetusest üha rohkem sõltuvaks

ühiskonna ja isiksuse arengu vastastikune seotus, vajaliku üldhariduse mahu pidev kasv ja õpiaja pikenemine, samuti laienevad võimalused elukutsete valikuks ja kutseõppeaja pikenemine. Ka Kera (2007, lk 79) ning Yankova (2013, pp. 217) ütlevad, et hariduskeskkond mõjutab indiviidi arengut, mille tõttu on iniviid suurel määral selle keskkonna produkt.

Sisekaitse eelkurse läbimisel peaks õpilases arenema nii kõlbelised väärtuselamused (aated) kui ka isamaalisus. Tuginedes Kera (1998, lk 28) definitsioonile, on isamaalisus inimese poolt omaksvõetud mitmete väärtuste integreerimise tulemus. Kõikidel inimestel ei kujune ühest väärtusorientatsioonist. Isiksuse arengusuunast oleneb, missugused väärtused saavad ühe või teise inimese käitumise prioriteediks. Kera (1998, lk 30) toob välja, et isamaalisus ei ole ainult mõistusega tunnetatav, vaid on elamuslik. Aatelisus seostub inimese põhimõtete, meelsusega, mis ei ole ainult mõistuslik, vaid on ka tundmustes üleelatu. Isamaalisus sisaldab eelkõige eetilisust. Kõlblus algab seal, kus kindel meelsus juhib tegevust, on põhimõtted, mille järel käiakse, mis inimest kohustavad. Isamaalisus, mille aluseks on kõlblus, on tõlgendatav filosoofilisel teel. Kõlblus eeldab inimese vabadust, et endale sihte seada, olusid hinnata ja ka väärtusotsuseid teha. Kõlbluse puhul teeb inimene eesmärkide hulgas valiku. See sisaldab intellektuaalset momenti (mõtlemine, võrdlemine, järelduste tegemine), kuid juurde tulevad veel väärtuselamused, mis aktiveerivad tahet. Tahe tõukab tegudele, millest saab püüdmine, pürgimine mingile sihile. Määravaks on, et kõlbeliste väärtuselamuste aluseks ei oleks oma isiku maksmapanek.

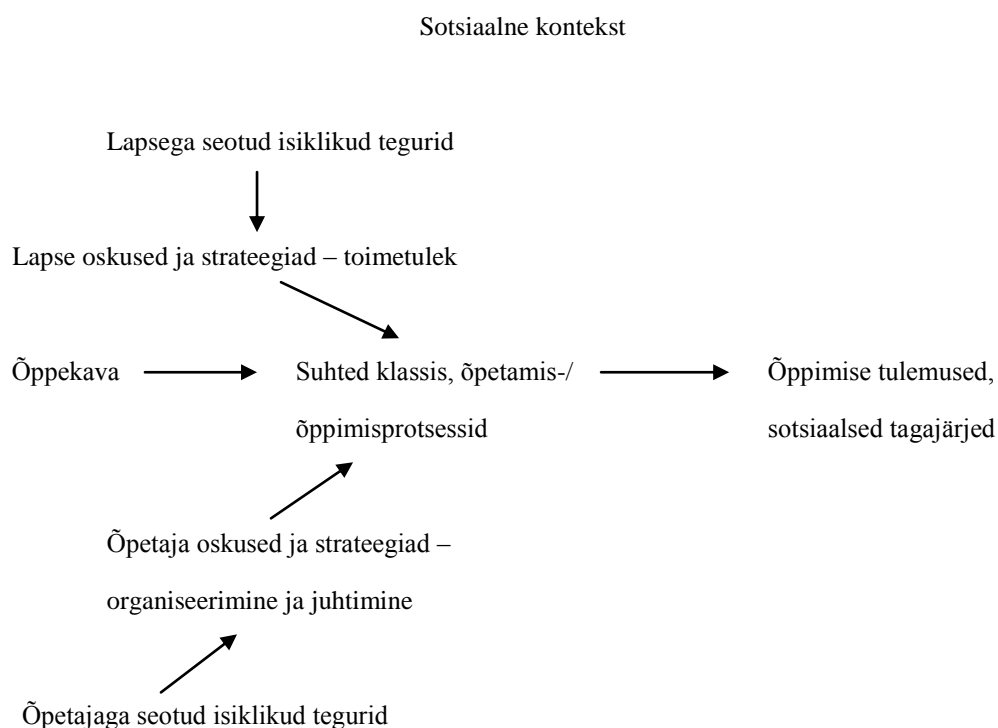
Tuginedes Krulli (2000, lk 179) arvamusele, siis tänapäevaste ettekujutluste kohaselt ei piirdu õppimine kui protsess kaugeltki sellega, mida õpetaja tahab näha õpilasi tegemas. Koos õppematerjaliga õpivad õpilased veel palju muudki, samuti kujunevad neil hoiakud ja emotsioonid, mis ei pruugi seostuda otseselt õppeainega. Et mõista õppimise tegelikke resultate, peab õpetaja tajuma õpilase isiksusele toimivat mõjuvälja tervikuna. See tähendab nõustumist tõsiasjaga, et kõikjal – õppetunnis või teistes elusituatsioonides toimub üheaegselt nii tahtlik kui tahtmatu õppimine.

Kera (2007, lk 92) märgib, et õpilasele avaldavad kasvatavat mõju kõigepealt hariduse sisu – see, mida õpitakse -, aga samuti õppemeetodid ja –vormid, mida õpetaja õppes rakendab, sh kuidas ta õpetab – õppimist organiseerib. Liimets (2001, lk 19) ütleb, et paljudes kasvatusteooria- ja didaktikaalastes töodes on tõestatud, et õpilaste omavaheline aktiivne suhtlemine õppeprotsessis soodustab nende eetilist arengut, õpilaskollektiivi moodustumist

ning loomingulise individuaalsuse väljakujunemist. Tema ideed toetab ka Kera (2007, lk 93), kes ütleb, et suure tähtsusega on õppija keelevaldamine, tema kõne arengutase, et suuta õpitavat lahti mõtestada, seda oma sõnadega väljendada. Muldma (2008, lk 158-159) toob välja, et praegune üldhariduskooli õpilane on Eesti tulevikuühiskonna liige ning seetõttu on oluline arendada nii tema sotsiaalseid kui ka kultuurilisi võimeid vastavate pädevuste kujundamise kaudu.

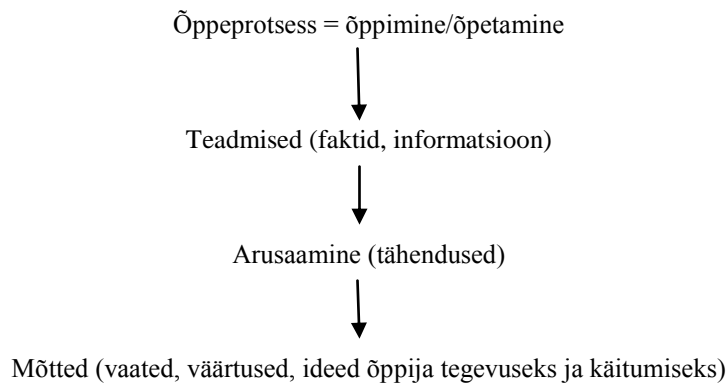
Pollard & Triggs (2001, pp. 41) arvavad, et otsused ja teod, mida inimesed oma elus teevad, on piiratud sotsiaalsete struktuuridega ja ajalooliste protsessidega, mis on need struktuurid loonud. Samas on igal inimesel unikaalne eneseteadvus, mis tuleneb tema enda isikuloost ehk biograafiast. Üksikisikutel on võimalik tegutsemisel ja teistega ühiste arusaamade väljatöötamisel rakendada mõningal määral vaba tahet. Arusaamad, mis on ajale vastu pidanud, moodustavad kultuuri alustalad. Need arusaamad võivad viia väljakutseni olemasolevatele sotsiaalsetele struktuuridele ning nende ümberkorraldamisele.

Joonis 2 kujutab õpetamis- ja õppimistegureid klassis, mis lähtuvad sotsiaalsest kontekstist.

Joonis 2. Õpetamis- ja õppimistegurid klassis (Pollard & Triggs, 2001, pp. 40)

Kera (2007, lk 93-94) toob välja, et tähtis on see, et õppija tabaks õpitava kui millegi olulise seose tegelikkusega ning et õppeprotsess ei lõpe üksnes teadmistega, vaid õppija arusaamise kaudu tähenduse tabamisega, mis suunab õppijat oma mõtete tekkimisele mingite vaadete, väärtuste ja ideaalidena, mis juhivad teda järgnevale tegevusele ja käitumisele.

Joonis 3. Õppeprotsessi kasvatava mõju avaldumine õppijale (Kera, 2007, lk 94)

Eeltoodust lähtuvalt toob magistritöö autor välja siseturvalisuse alase teadlikkuse tõstmise olulisuse, kuna läbi teadlikkuse kasvu muutub ka indiviidide käitumine teadlikumaks. Ühtlasi on teadlikkus aluseks isiksuse arengul ja muutumisel, kuid isiksuse arengusuunast oleneb, missugused väärtused saavad ühe või teise inimese käitumise prioriteediks. Siseturvalisuse alane teadlikkus on oluline ka gümnaasiumiõpilaste aadete ja isamaalisuse kujunemisel, millest võib, teooriale tuginedes, järeldada, et sisekaitsealase eelkutsesõppe läbimine soosib eetiliste ja kõlbeliste väärtuste levikut.

2. SISETURVALISUSE ALASE TEADLIKKUSE TASE RESPONDENTGRUPPIDE LÕIKES

Sisekaitsealine eelkutsõpe on Sisekaitseakadeemia poolt koordineeritav ja populariseeritav sisejulgeolekuerialade õpe. Valikainet õpetatakse gümnaasiumites, mis on Sisekaitseakadeemiaga sõlminud koostöökokkuleppe. Valikaine programm vältab kokku üheksa õppenädalat kolmeaastase perioodi jooksul. Sisekaitsealine eelkutsõppe eesmärkideks on muuhulgas tõsta sisekaitsealaste erialade populaarsust ning läbi valikaine tuua lisandväärtust gümnaasiumite õppekavadesse.

„Tundide eesmärk on anda õpilastele teadmisi ja oskusi, mis on vajalikud avaliku korra kaitsmisel, riigipiiri valvamisel, tuletõrje- ja päästetegevusel ning maksuametniku, tolli- ja vanglatöös“ (Sisekaitseakadeemia, 2014).

„Kutsealase eelkoolituse õppeprogrammi ülesandeks on anda gümnaasiumiõpilastele ülevaade sisejulgeoleku eri- ja kutsealadest. Õpilased omandavad õppe jooksul kompetentsid, mis on vajalikud abipolitseinikule, abipäästja ja piirivalveametnik I kutsekvalifikatsioonile. Õpilased omandavad pädevustaseme, mis võimaldab sooritada hiljem asutuses kas abipolitseiniku, abipäästja või piirivalveametnik I kvalifikatsioonieksami. Esimesel õppeaastal omandatakse teoreetiline ülevaade politsei ajaloost, struktuurist ja töökorraldusest, toimuvad väljasõidud õppe- ja ametiasutustesse ning õpe lõpeb praktikalaagriga Sisekaitseakadeemia õppeasutuses. Teisel ja kolmandal õppeaastal omandatakse piirivalve, pääste ja lihtsustatult sisejulgeoleku erialade põhitööde peamised oskused ja õpe lõpeb praktikalaagriga Sisekaitseakadeemia õppeasutuses. Õppekäikude ja õppelaagri maht on 35 tundi“ (Sisekaitseakadeemia, 2011).

Sisekaitsealist eelkutsõpet õpitakse gümnaasiumiastmes ning õpet alustada soovinu ei tohi olla karistatud tahtliku kuriteo toimepanemise eest ega omada karistusi. Valikaine eduka läbimise korral väljastab Sisekaitseakadeemia rektor tunnistuse õppe eduka läbimise kohta. Ühtlasi saavad õppe edukalt lõpetanud õpilased Sisekaitseakadeemiasse sisseastumisel kümme lisapunkti.

Sisekaitsealine eelkutsed saadi alguse 2010/2011 õppeaastal, kui seda hakati valikainena pakkuma Orissaare Gümnaasiumis ning valikaine valis 13 õpilast. 2014/2015 õppeaastal avati uued õppegrupid seitsmes gümnaasiumis üle Eesti.

Tabel 2. Sisekaitsealine eelkutsed Eesti Gümnaasiumides (allikas: Sisekaitseakadeemia, autori koostatud)

	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Kohtla-Järve Järve Gümnaasium	-	15	15	17	-
Kohtla-Järve Järve Vene Gümnaasium	-	15	15	10	18
Orissaare Gümnaasium	13	8	8	6	8
Põlva Keskkool	-	7	7	5	Kool muudetud põhikooliks
Põlva Ühisgümnaasium	-	-	18	11	-
Pärnu Hansagümnaasium	-	13	12	14	-
Tabasalu Ühisgümnaasium	-	13	12	13	18
Narva Soldino Gümnaasium	-	-	10	10	8
Narva 6. Kool	-	-	10	10	-
Narva Vanalinna Riigikool	-	-	10	8	7
Narva Kesklinna Gümnaasium	-	-	-	-	8
Narva Pähklimäe Gümnaasium	-	-	-	-	8
KOKKU	13	71	117	104	75

Tabelist 2 nähtub, et alates 2010/2011 õppeaastast kuni 2013/2014 õppeaastani on sisekaitsealist eelkutsed õpetavate koolide arv järjest tõusnud. 2014/2015 on toimunud langus ning sisekaitsealine eelkutsed õpperühmad 10. klassile avati 7 koolis. Põlva Keskkool muudeti põhikooliks, nii, et seal ei saadud uut õpperühma avada, kuna sisekaitsealine eelkutsed õppe näol on tegu gümnaasiumiastme valikainega. Neljas koolis – Põlva Ühisgümnaasiumis, Pärnu Hansagümnaasiumis, Kohtla-Järve Järve Gümnaasiumis ja Narva

6. Koolis ei avatud uusi õpperühmasid õpilaste huvipuuduse tõttu. Samas on programmiga liitunud kaks uut Ida-Virumaa kooli (Narva Kesklinna Gümnaasium ja Narva Pähklikmäe Gümnaasium) ning seega on täidetud VAAK 2014-2017 tingimus, mis sätestab kutsealase eelkoolituse olulisuse ning selle läbiviimise koostöös ametitega, mida teostatakse aastani 2017 vähemalt viies Eesti üldhariduskoolis, sh prioriteedina Ida-Virumaal.

Sisekaitseoline eelkurseõpe on õpetatav eesti keeles ning on koordineeritav, arendatav ja populariseeritav Sisekaitseakadeemia poolt.

Teadlikkuse määratlemisel on oluline täpsustada teadlikkuse mõistet, kuna teaduskirjanduses tuntakse erinevaid teadlikkuse liike, nagu näiteks teadlikkus mingis situatsioonis käitumise kohta (*situational awareness*) (Evangelista, Darken & Jungkunz, 2013, pp. 3; Graham, Alcott, Hosenfeld & Grumm, 2013, pp. 1827; Tobias, 2011, pp. 208), prognoositav teadlikkus (*prognostic awareness*) (Applebaum, Kolva, Kulikowski, Jacobs, DeRosa, Lichtenthal, Olden, Rosenfeld & Breitbart, 2014, pp. 1103; Jackson, Jacobsen, Greer, Pirl, Temel & Back, 2013, pp. 894; Fried, Bradley ja O'Leary, 2006, pp. 61), visuaalne teadlikkus (*visual awareness*) (Hesselmann, 2013, pp. 495; Harris, McMahon & Woldorff, 2013, pp. 1864; Gardelle & Kouider, 2010, pp. 58) ning inimese enda poolt antud subjektiivsete vastuste põhjal mõõdetud teadlikkus (*self-reported awareness*) (Jepsen & Varhegyi, 2011, pp. 605; Azevedo & Akdere, 2010, pp. 193; Winterdyk & Filipuzzi, 2009, pp. 309; Berings *et al.*, 2005, pp. 390). Käesolevas magistritöös mõistetakse teadlikkust kui inimese enda poolt antud vastuste põhjal mõõdetud teadlikkust (*self-reported awareness*).

2.1 Uurimismetoodika

Et leida vastus magistritöö uurimisprobleemile, viidi gümnaasiumiõpilaste seas läbi kaardistav uuring (*survey*), mis „*võimaldab uurida seoseid ning neid seoseid tõestada*“ (Lavrakas, 2008, pp. 860). Fowler (2009, pp. 1) ütleb, et kaardistava uuringu eesmärgiks on koostada statistikat koguseliste või arvuliste näitajate baasil mõnede kindlate teemade kohta rahvastiku üldkogumist. Lavrakas (2008, pp. 860) toob välja, et kaardistav uuring sobib suure populatsiooni uurimiseks, kuna sellega saab kontrollida hüpoteese, mis on seatud üldisele sotsiaalsele käitumisele.

Tabelis 3 on kajastatud uurimistöö etapid.

Tabel 3. Uurimistöö etapid (autori koostatud)

Uurimistöö etapp	Ajavahemik
1. Uuringu ettevalmistamine ja teoreetilise kirjanduse analüüs	detsember 2013 - detsember 2014
2. Valimi väljaselgitamine	märts 2014
3. Ankeetküsimustiku koostamine	oktoober - detsember 2014
4. Pilootuuringu läbiviimine	13. veebruar 2015
5. Põhiuuringu läbiviimine	2. märts 2015 – 17. aprill 2015
6. Ankeetide kontroll ning andmete kandmine excelisse	2. märts 2015 – 20. aprill 2015
7. Küsitlustulemuste statistiline analüüs	20. aprill 2015 – 3. juuni 2015
8. Järeldused	20. aprill 2015 -30. august 2015
9. Tulemuste analüüsile tuginevate ettepanekute esitamine	4. juuni 2015 – 30. september 2015

Käesoleva magistritöö teoreetilises osas toodi välja siseturvalisuse komponendid, mille alusel kategoriseeris magistritöö autor respondentidele esitatavad küsimused järgmiselt:

- siseturvalisus – üldosa;
- siseturvalisust ohustavad tegurid;
- siseturvalisuse tagamine – ennetus;
- siseturvalisuse tagamine – tegevused;
- sisejulgeolekut tagavad institutsioonid (sh vabatahtlikud organisatsioonid);
- siseturvalisuse tagamise süsteem.

Valikvastustega küsimuste vastusevariandid on koostatud käsitletud teooria ja sisekaitse eelkuteõppe õppekava põhjal. Andmeid koguti poolstruktureeritud ankeetküsimustikuga ning andmete analüüs tehti ühemõõtmelise statistika meetodil.

Uurimisinstrument

Väljatöötatud küsimustikuga soovitakse mõõta õpilaste siseturvalisuse alast teadlikkust ja selle komponente sisekaitsealise eelkutseõppe kursust alustades ning valikaine kursust lõpetades. Ühtlasi soovib magistritöö autor välja selgitada, millistes aspektides on õpilaste teadmised kõige madalamad, et anda sisend Sisekaitseakadeemia sisekaitsealise eelkutseõppe õppekava arendamiseks. Kõik küsimused on jaotatud kategooriate kaupa nii, et ankeet annaks tervikpildi siseturvalisuse alastest teadmistest.

Küsimusega „Miks Sa valisid/ei valinud sisekaitsealist eelkutseõpet?“ soovis autor teada saada põhjuseid, miks valikaine valitakse või valimata jäetakse, kuna selle küsimuse vastuste põhjal saab teha järeldusi ning nendest järeldustest lähtuvaid ettepanekuid valikaine arendamiseks ja populariseerimiseks. Küsimusega nr 2 sooviti teada saada, mida õpilaste jaoks tähendab siseturvalisus. Tegu on siseturvalisuse üldosana määratletud küsimuste kategooria küsimusega, mis annab uuringu analüüsile lisandväärtust, kuid sellega ei mõõdetata õpilaste teadmiste taset.

Küsimuse „Palun nimeta Sinu jaoks suurim(ad)/kõige ohtlikum(ad) siseturvalisust ohustav(ad) tegur(id)“ vastustega järjestas töö autor kõigi respondentgruppide arvates suurimad siseturvalisust ohustavad tegurid. Tegu oli lisandväärtust andva küsimusega, mis kuulub siseturvalisust ohustavate tegurite küsimuste kategooriasse.

Küsimused 4 ja 5 olid nõ kontrollküsimused, kus vastates 4. küsimusele „Kas tead, miks korraldatakse siseturvalisust tõstvaid ennetuskampaaniaid?“ variandiga „jah, tean“ või „tean natuke“, tuli 5. küsimuse all lahti kirjutada põhjendus, miks. Tegu on siseturvalisuse tagamise, alaosa ennetus kategooria küsimustega, mille eest võis kokku saada ühe punkti. 6. küsimuse all on 27 väidet, mis kuuluvad küsimuste kategooriasse siseturvalisuse tagamine – tegevused ning iga väite õige vastuse korral oli võimalik saada üks punkt ehk kokku kuni 27 punkti. 7. küsimuse konstrueeris töö autor lähtuvalt küsimuste kategooriast sisejulgeolekut tagavad institutsioonid selliselt, et iga väite õigesti vastamise korral oli võimalik saada kuni üks punkt ehk kokku kuni 19 punkti.

Küsimused 8-11 kuuluvad kategooriasse sisejulgeolekut tagavad institutsioonid, sh vabatahtlikud organisatsioonid. Küsimused 8 ja 10 on nõ põhiküsimused, millele vastates „jah, tean“ või „tean natuke“ tuli oma valikut küsimuste 9 ja 11 all põhjendada. Kokku võis

nende küsimuste eest saada kuni kaks punkti. Küsimused 12-14 on oma käitumisele hinnangut andvad küsimused, mis kuuluvad küsimuste kategooriasse siseturvalisuse tagamine – tegevused ning iga küsimuse eest oli võimalik saada kuni üks punkt. Küsimuse nr 15 eest oli võimalik saada kuni üks punkt ning see kuulus kategooriasse siseturvalisuse tagamise süsteem.

Käesoleva magistritöö eesmärgi saavutamiseks välja töötatud küsimustike erinevat tüüpi küsimuste vastusevariantide konstrueerimisel on käesoleva magistritöö autor osade küsimuste puhul lasknud valida „jah“ või „ei“ (Weston, Tzaros & Antos, 2006, pp. 224), lisades variandi „ei tea“, kuna see peaks tagama teadlikkuse uuringus täpsemad vastused, sest respondendid saavad väljendada oma mitteteadmist, mitte pakkuda vastuseid. Osade küsimuste puhul tuleb etteantud loetelust valida sobivad vastusevariandid ning neile ring ümber tõmmata (Schwarcz *et al.*, 2012, pp. 597; Weston, Tzaros & Antos, 2006, pp. 224). Käesolevas töös on kasutatud ka lahtiste vastusevariantidega küsimusi (Chown, 2010, pp. 265). Lisas 15 on kajastatud õiged vastused ankeetides esitatud teadlikkust kajastavatele küsimustele.

Kuna käesolevas uuringus võrreldakse nelja respondentgruppi, koostas magistritöö autor neli ankeeti. Sisekaitse eelkutsesõpet mittevalinud 10. ja 12. klassi õpilaste ankeetides oli 21 küsimust ning sisekaitse eelkutsesõppe valinud 10. klassi õpilaste ankeedis 23 ning 12. klassi õpilaste ankeedis 24 küsimust. Sotsiaaldemograafilised viis küsimust olid kõikides ankeetides ühesugused. Sisekaitse eelkutsesõppe valinud õpilaste ankeetides oli rohkem küsimusi, kuna neilt uuriti ka, kas nad on rahul sisekaitse eelkutsesõppe tasemega nende koolis ning kas nad soovitsid sisekaitse eelkutsesõpet oma sõbrale/sõbrannale/tuttavale. Lisaks oli 12. klassi valikaine kursust lõpetavate õpilaste ankeedis valikvastustega küsimus, kuidas saaks tõsta sisekaitse eelkutsesõppe taset. Magistritöö autor ei pidanud relevantseks eelnimetatud küsimust küsida teistelt respondentide rühmadelt, kuna ei pidanud neid piisavalt pädevaks antud küsimusele vastama nende vähese seotuse tõttu sisekaitse eelkutsesõppega.

Ankeetides on nii valikvastustega kui ka avatud küsimusi. Valikvastustega küsimused on koostatud käesoleva magistritöö esimeses peatükis käsitletud teooria ning sisekaitse eelkutsesõppe ainekava põhjal.

Lisaks magistritöö eesmärgiks seatud erinevate respondentrühmade siseturvalisuse alase teadlikkuse tasemete võrdlusele, mille teadasaamiseks konstrueeriti teadlikkust väljaselgitavad küsimused, soovis magistritöö autor Sisekaitseakadeemiale ettepanekute

esitamise sisendiks teada saada põhjuseid, miks õpilased valivad või ei vali sisekaitselist eelkutseõpet. Selleks on kõigis ankeetides õpilastele esitatud vastavasisuline küsimus.

Kuigi käesoleva töö eesmärgi saavutamiseks ei ole otseselt vaja „siseturvalisuse“ mõistet defineerida, kuid kuna Eestis ei ole eelnimetatud mõistet üheselt defineeritud, siis pidas käesoleva magistritöö autor oluliseks välja uurida, kuidas gümnaasiumiõpilased siseturvalisust mõistavad. Lisandväärtust andvaks küsimuseks pidas töö autor ka suuremate siseturvalisust ohustavate tegurite väljatoomist õpilaste poolt.

Oma käitumisele hinnangut andvad valikvastustega küsimused („Kuidas käitud, kui näed maas lamavat inimest?“, „Kuidas käitud, kui näed põlevat maja?“, „Kuidas käitud, kui näed tänaval nõ kotivarast?“) on konstrueeritud tulenevalt käesoleva töö teoreetilises osas käsitletud kahest teoriast (Becker *et al.*, 2013, pp. 2; Webster *et al.*, 2011, pp. 303), mille kohaselt on teadlikkus seotud mõjuga käitumisele ning muutused käitumises on selge märk teadlikkuse kasvust.

Uuringuga sooviti ka teada saada, kas sisekaitselise eelkutseõppe läbimine soodustab siseturvalisuse alase teadlikkuse tõusu. Selleks arvutati kõigis respondentrühmades kokku kõik antud õiged vastused ning selle alusel arvutati respondentgruppide lõikes õigete vastuste keskväärtused. Maksimaalne punktisumma kõikide küsimuste peale kokku, mis vastajad võisid koguda, oli 53 punkti.

Valim

Uuringu valim moodustati eesmärgistatud valimi (*purposive sampling*) meetodil, mis põhineb mingi kindla rühma pigem eesmärgipärasel kui juhuslikul valikul. Eesmärgistatud valimi puhul valitakse respondendid populatsioonist selle järgi, et nad valdaksid enim informatsiooni konkreetse nähtuse või sündmuse kohta (Guarte & Barrios, 2006, pp. 277).

Magistritöö autor võrdleb nelja grupi teadmiste taset, kuna see annab selge, adekvaatse ja võrreldava ülevaate gümnaasiumiõpilaste teadmiste tasemetest. Siinkohal tuginetakse Tsiantis *et al.* (2004, pp. 225) arvamusele, mille kohaselt saab koolituse mõju teadlikkuse tasemele hinnata siis, kui on teada hinnatavate teadlikkuse tase enne ja pärast koolituse läbimist.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks oli oluline, et valimi moodustaksid sisekaitselist eelkurseõpet õppinud 10. ning ka 12. klasside õpilased. Kuna 12. klassis on õpilaste üldiste teadmiste tase kõrgem kui 10. klassis, siis kaasati valimisse ka sisekaitselist eelkurseõpet mitteõppinud 10. ja 12. klasside õpilased. Seega moodustati neli gruppi - 10. klassi õpilased, kes on sisekaitselise eelkurseõppe valinud läbimiseks; 10. klassi õpilased, kes valikainet valinud ei ole; 12. klassi õpilased, kes on valikaine valinud ning 12. klassi õpilased, kes sisekaitselist eelkurseõpet valinud ei ole.

Absoluutselt relevantsete andmete saamiseks peaks esitama täpselt ühesugused küsimused ühtedele ja samadele õpilastele sisekaitselise eelkurseõppe kursust alustades ning kursust lõpetades, kuid magistritöö uuringu läbiviimise ajalise kestuse pikened kolmele aastale ei pea magistritöö autor mõistlikuks.

2014/2015 õppeaastal õpetati sisekaitselist eelkurseõpet kokku kümnes Eesti gümnaasiumis, uued õppegrupid 10. klassidele avati seitsmes gümnaasiumis. Kuna magistritöö eesmärgi saavutamiseks pidid valimisse kuuluma koolid, kus sisekaitselist eelkurseõpet alustavad 10. klassi ning lõpetavad 12. klassi õpilased, kes alustasid valikaine kursust 2012/2013 õppeaastal, siis sai valimisse kuuluda viis gümnaasiumi.

Õpilaste lõikes kuulusid valimisse 40 sisekaitselist eelkurseõpet mittevalinud ja 45 sisekaitselise eelkurseõppe valinud 10. klassi õpilast ning 57 valikainet mittevalinud ja 37 sisekaitselise eelkurseõppe valinud 12. klassi õpilast viiest gümnaasiumist – Narva Soldino Gümnaasiumist, Narva Vanalinna Riigikoolist, Kohtla-Järve Järve Vene Gümnaasiumist, Orissaare Gümnaasiumist ning Tabasalu Ühisgümnaasiumist. Poolstruktureeritud ankeetidega kogutud andmete põhjal analüüsi sisekaitselise eelkurseõppe valinud ning mittevalinud 10. ning 12. klassi õpilaste siseturvalisuse alast teadlikkust.

Andmete kogumise protseduurid

Kuna gümnaasiumiõpilased on alaealised, kuid uuringu eetika peab hõlmama kõiki uuringu aspekte ja protseduure ning olema selgesõnaline (Lavrakas, 2008, pp. 865), pöördus magistritöö autor uuringu läbiviimiseks nõusoleku saamiseks koolide direktorite poole. Magistritöö autor koostas 02.01.2015 uuringu kaaskirja koolijuhtidele ning 16.01.2015 saatis magistritöö juhendaja hr Priit Männik eelnimetatud kaaskirja koos omapoolsete

kommentaari dega e-maili teel kõigile valimisse kuuluvate koolide direktoritele, et saada nõusolek koolides uuringu läbiviimiseks. E-kirjas selgitati uurimistöö eesmärki ning anti lubadus tagada õpilaste anonüümsus ja konfidentsiaalsus. Tagasisidet paluti hiljemalt 20.01.2015.

Kohtla-Järve Järve Vene Gümnaasiumi direktor saatis nõusoleku uuringus osalemiseks 16.01.2015, Narva Vanalinna Riigikooli õppealajuhataja 20.01.2015 ning Narva Soldino Gümnaasiumi direktori kt 23.01.2015.

26.01.2015 saadeti magistrিতöö autori poolt meeldetuletav kiri Orissaare Gümnaasiumi ja Tabasalu Ühisgümnaasiumi direktoritele ning paluti tagasisidet hiljemalt 29.01.2015. Orissaare Gümnaasiumi direktor andis nõusoleku 26.01.2015 ning Tabasalu Ühisgümnaasiumi direktor 27.01.2015. Kokku andsid nõusoleku kõigi viie kooli juhid.

28.01.2015 saadeti kõigi viie valimisse kuuluva kooli juhile teade, milles tänati koole koostöö eest ning anti teada orienteeruv uuringu läbiviimise aeg.

„Kuna ankeetküsitluse puhul on pilootuuringu läbiviimine oluline, kuna tuleb välja selgitada, kuidas uuringu sihtrühm küsimusi mõistab ning kas nende vastuste põhjal on võimalik teha usaldusväärseid järeldusi“ (Lavrakas, 2008, pp. 865), siis küsis magistrিতöö autor 28.01.2015 pilootuuringu läbiviimiseks luba Põlva Ühisgümnaasiumi direktorilt. Kuna Põlva Ühisgümnaasium ei saanud kuuluda valimisse, sest 2014/2015 õppeaastal ei avatud seal uut õppegruppi, kuid Põlva Ühisgümnaasiumis on pikalt sisekaitse eelkuteõpet õpetatud, siis otsustas käesoleva töö autor valida Põlva Ühisgümnaasiumi pilootuuringu läbiviimiseks, kuna hindas Põlva 11. ja 12. klassi õpilasi piisavalt seotuks eelnimetatud valikainega. Samuti soovis magistrিতöö autor küsitleda põhiuuringu käigus võimalikult suurt respondentide rühma, kuid kuna tegu on teadlikkuse uuringuga, siis oleks ühe kooli õpilastel olnud eelis teiste valimisse kuuluvate koolide õpilaste ees, kui nad saaksid eelnevalt küsimustega tutvuda. Põlva Ühisgümnaasiumi direktor andis nõusoleku pilootuuringu läbiviimiseks 28.01.2015.

Pilootuuring viidi läbi 13.02.2015 Põlva Ühisgümnaasiumis 22 õpilase osalusel – 14 õpilast 11. klassist (sh valikaine valinud õpilasi 5) ning 8 õpilast 12. klassist (sh valikaine valinud õpilasi 5). Ankeetküsimustikud täideti õpilaste poolt paber kandjal. Uurimustöö autor palus õpilastel täita küsimustikud ning teha küsimustikule märkmeid kohtadesse, mis jäävad neile selgusetuks või tekitavad küsimusi. Pilootuuringu tulemusena lisas magistrিতöö autor kõikide

respondentrühmade ankeetidele 7. küsimusele täpsustuse „palun vali igal real ainult üks vastus“. Samuti lisati 12. klassi sisekaitse eelkuteõppe valinud õpilaste ankeetide 19. küsimusele täpsustus „võib valida mitu varianti“.

Ülejäänud õpilaste poolt kirjutatud kommentaarid olid magistritöö autori hinnangul põhjendamatud („tülakas küsimus vastamiseks“ – küsimus nr 2, kus küsitakse siseturvalisuse definitsiooni; „liiga laialt vastatav küsimus“ – küsimus nr 3 suurimate siseturvalisust ohustavate tegurite kohta; „keeruliselt kirjeldatud“ – definitsioon riigipiiri kohta, väide nr 6.6; „väga seosetu“ – liitmik on osa tuletõrjearmatuurist, väide nr 6.17; „oleneb“ – väide nr 6.19 abikaasade võrdõiguslikkuse kohta; „kaheti mõistetav“ – väide nr 6.20, tähtajalise elamisloa definitsioon) ning kuna konkreetsed kommentaarid konkreetsete küsimuste ega väidete kohta ei kordunud rohkem kui ühes ankeedis, otsustati nende kommentaaride põhjal uurimisinstrumenti mitte muuta.

Pilootuuringu läbiviija ei öelnud õpilastele ette aega, mis ankeedi täitmiseks võiks kuluda, kuid selgus, et prognoositud kuni 20 minutit ankeedi täitmiseks on piisav, kuna 18 õpilast said selle ajaga ankeedile vastatud ning vaid 4 õpilasel kulus selleks aega kuni 30 minutit.

Peale pilootuuringu tulemuste analüüsi saatis magistritöö autor ankeedid vene keelde tõlkimiseks tõlkijale, kuna küsitlus viiakse läbi mh kolmes Ida-Virumaa koolis ning autor soovis vältida probleeme ankeedi küsimustest arusaamisel ning keeleoskamatuses tingitud valesti vastamist. Põhiuuringu ankeetküsimustikud täideti respondentide poolt paber kandjal. Küsitlus viidi läbi perioodil 2. märts – 17. aprill 2015.

Tabelis 4 on kajastatud põhiuuringu läbiviimise ajad koolide lõikes.

Tabel 4. Põhiuuringu läbiviimine koolide lõikes (autori koostatud)

Kooli nimi	Uuringu läbiviimise kuupäev
Narva Soldino Gümnaasium	2.03.2015
Narva Vanalinna Riigikool	3.03.2015
Kohtla-Järve Järve Vene Gümnaasium	4.03.2015
Orissaare Gümnaasium	27.03.2015
Tabasalu Ühisgümnaasium	17.04.2015

Käesoleva töö autor pidas adekvaatsete andmete saamiseks kõige tõhusamaks isiklikult koolides kohapeal käimist ning andmete kogumist. Ühtlasi tagas selline lähenemine relevantse info kättesaadavuse, kohese õpilaste küsimustele vastamise ning väga korrektselt täidetud ankeetide laekumise (96% tagastatud ankeetidest olid korrektselt täidetud).

Uuringu tulemusena laekus kokku 187 ankeeti, millest 179 olid korrektselt täidetud. Korrektselt täidetud ankeetidest 40 moodustasid sisekaitsealist eelkutseõpet mittevalinud 10. klassi ning 57 mittevalinud 12. klassi, 45 sisekaitsealise eelkutseõppe valinud 10. klassi ning 37 valikaine valinud 12. klassi õpilaste vastused. Magistritöö autor analüüsib vaid korrektselt täidetud ankeete. Tabelis 5 on näidatud korrektselt täidetud ankeetide laekumine koolide lõikes respondentgruppide kaupa.

Tabel 5. Ankeetide laekumine (autori koostatud)

Kooli nimi	10.kl mitte- valinud	10.kl valinud	12.kl mitte- valinud	12.kl valinud	Kokku
Narva Soldino Gümnaasium	7	7	15	10	39
Narva Vanalinna Riigikool	9	7	9	5	30
Kohtla-Järve Järve Vene Gümnaasium	12	12	11	10	45
Orissaare Gümnaasium	7	7	8	6	28
Tabasalu Ühisgümnaasium	5	12	14	6	37
Kokku	40	45	57	37	179

Eesti keeles täideti 95 ning vene keeles 84 ankeeti. Vene keeles täideti kõik ankeedid Narva Soldino Gümnaasiumis ja Kohtla-Järve Järve Vene Gümnaasiumis ning eesti keeles täideti kõik ankeedid Narva Vanalinna Riigikoolis, Orissaare Gümnaasiumis ning Tabasalu Gümnaasiumis.

Saadud andmete põhjal kaardistati erinevate respondentrühmade siseturvalisuse alane teadlikkus ning võrreldi seoseid gruppide teadlikkuse tasemes ning toodi välja seosed sisekaitsealise eelkutseõppe läbimise ning siseturvalisuse mõistmise vahel.

Andmete analüüs

Andmeanalüüsi meetoditena kasutati töös kirjeldavat (kirjeldavad arvnäitajad) ning üldistavat statistikat (statistilised olulisustestid). Peale uuringu läbiviimist kanti tulemused programmi MS Excel, millega teostati ka andmeanalüüs. Analüüsimiseks viidi poolstruktureeritud ankeetküsimustikuga kogutud andmed standardkujule ning moodustati andmestik, mis sisaldas tunnuseid uuritavate respondentide lõikes.

Andmeanalüüs teostati ühemõõtmelise statistika meetodil uuritavate tunnuste kirjeldamiseks protsentjaotuste ning keskvärtuste kaudu, tabelite ja jooniste vormis ning selle käigus võrreldi erinevaid respondentgruppe (10. klassi õpilased, kes on sisekaitselise eelkutseõppe läbimiseks valinud; 10. klassi õpilased, kes valikainet ei ole valinud; 12. klassi õpilased, kes on sisekaitselise eelkutseõppe valinud ning 12. klassi õpilased, kes valikainet valinud ei ole) ning nende gruppide vahelisi seoseid.

Töös võrreldi gruppidevahelisi seoseid järgmiste tunnuste põhjal: klass (10. või 12.); kas vastaja on sisekaitselise eelkutseõppe valinud või mitte; valikaine valimise või mittevalimise põhjus (nominaalskaalal); mis on siseturvalisus (vabavastus, mis analüüsimiseks kategoriseeriti); suurimad siseturvalisust ohustavad tegurid (vabavastus, mis analüüsimiseks kategoriseeriti); rahulolu sisekaitselise eelkutseõppe valimise või mittevalimisega (nominaalskaalal); rahulolu sisekaitselise eelkutseõppe tasemega enda koolis (nominaalskaalal); respondentgruppide teadmiste tasemete erinevused ennetuskampaaniate korraldamise eesmärkide kohta; respondentgruppide teadmiste tasemete erinevused küsimuste gruppides „siseturvalisuse tagamine – tegevused“, „sisejulgeolekut tagavad institutsioonid“ ning „siseturvalisuse tagamise süsteem“.

Uuringu analüüsi osas on töö autor tulemuste tõlgendamiseks ning järelduste tegemiseks arvutanud tunnuse hajuvuse väärtuse kindlaksmääramiseks standardhälvet, kahe tunnuse vahelise seose määramiseks korrelatsioonikoefitsienti ning kahe tunnuse keskvärtuste võrdlemiseks t-testi. T-testi olulisuse tõenäosust vaadeldi olulisuse nivool $p \leq 0,05$. Uuringutulemuste analüüsi põhjal on sõnastatud järeldused, millel põhinevad lõppettepanekud.

2.2 Uurimistulemused ja analüüs

Peatükis 2.2 ning selle alapeatükkides esitab magistritöö autor empiirilise uuringu tulemused ning uuringu tulemustel põhinevad järeldused. Uuringu läbiviimise tulemusena laekus kokku 179 korrektselt täidetud ankeeti, millest 40 moodustasid sisekaitsealist eelkutseõpet mittevalinud 10. klassi ning 57 mittevalinud 12. klassi, 45 sisekaitsealise eelkutseõppe valinud 10. klassi ning 37 valikaine valinud 12. klassi õpilaste vastused.

Siseturvalisus - üldosa

Sisekaitsealist eelkutseõpet õppinud vastajatest 55% olid tütarlapsed ning 45% noormehed. Sisekaitsealist eelkutseõpet mitteõppinud vastajatest moodustasid tütarlapsed 61% ning noormehed 39%.

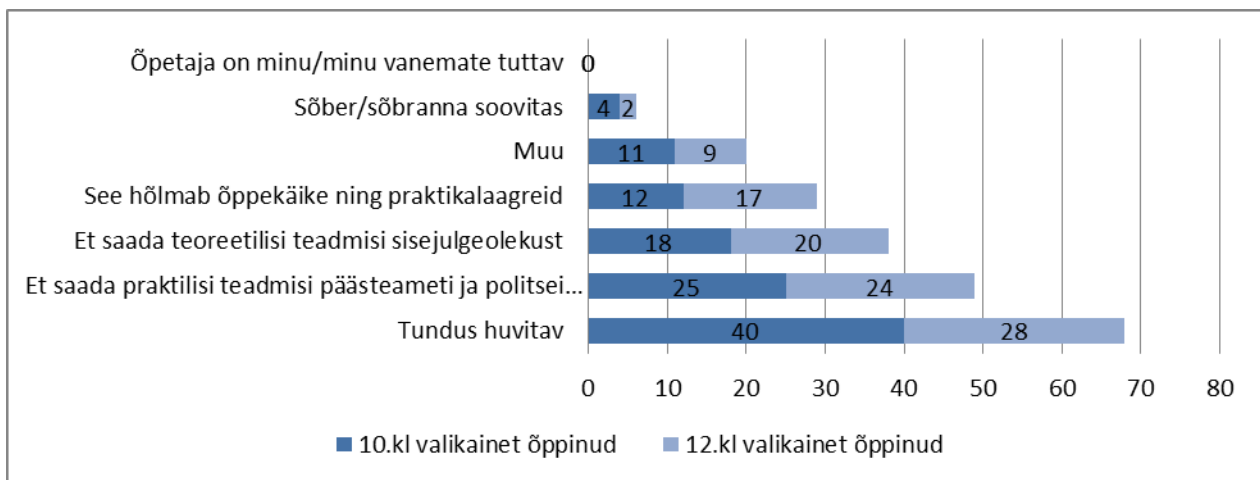
Uuringuga sooviti teada saada põhjusi, miks vastajad sisekaitsealise eelkutseõppe valisid. Joonisel 4 on kujutatud sisekaitsealise eelkutseõppe valimise põhjused 10. ja 12. klassi õpilaste hulgas. Sisekaitsealist eelkutseõpet õppinud 10. klassi õpilased vastasid enim, et valisid valikaine, kuna see tundus huvitav (valitud 40 korral). Valikaine valinud 10. klassi õpilaste 1. küsimuse 7. variandi „muu“ vastustest võib järeldada, et valikaine valimise muudeks põhjusteks on nii täiendav eesti keele õpe - „*et võtta lisakursus eesti keeles*“, kui ka soov ennast tulevikus siduda sisejulgeoleku tagamisega - „*tahan tulevikus seal töötada*“; „*et saada selgust, kas tahan sellega ikka tulevikus tegeleda*“; „*soov ka hiljem sellega tegeleda*“ või jätkata õpinguid Sisekaitseakadeemias - „*tahan SKA-sse õppima tulla*“.

Valikaine valimist põhjendatakse ka „*et võtta koolis mõni kursus*“; „*kuna merendus ja reaalmulle huvi ei pakkunud, valisin ma sisekaitse*“; „*sport*“; „*ma tegelen huvi korras skautlusega ja sellepärast*“. Samas tuli välja ka, et õpilased peavad seda lihtsaks aineks, mida läbida, andes järgmisi vastuseid: „*hea lihtne*“ ja „*tundus lihtsam kui ettevõtlus või humanitaarsuund*“.

Sisekaitsealise eelkutseõppe valimise põhjustest 12. klassi õpilaste hulgas nähtub, et ka selle respondentgrupi enamusvastused moodustas valikuvariant „*tundus huvitav*“ (valitud 28 korral). Üheksal korral valiti vastusevariant „*muu*“, mille täpsustusest mõistab töö autor, et sisekaitsealine eelkutseõppe on mõnel juhul olnud nõ viimane variant, et mõni valikaine läbida –

„kuna ei saanud reaalsuunda sisse ja koolis muid valikuid ei olnud“; „ei saanud mujale ning pidin valima SK“; „teisi valikuid polnud“.

Samas seostati ka siin respondentgruppis sisekaitsealise eelkurseõppe läbimist täiendava keeleõppega – „rohkem eesti keele õpet“; „võimalus rohkem eesti keelt õppida“ ning võimaliku sooviga astuda Sisekaitseakadeemiasse – „võimalik soov minna akadeemiasse“; „võib-olla on tahtmine asuda ise sisekaitseakadeemiasse õppima ja see annab 10 lisap kui olen sooritanud eksami“. Ühtlasi anti ka vastuseid „edaspidi soovin sõdurina tööle asuda“ ning „tahtsin tulistada“.

Joonis 4. Sisekaitsealist eelkurseõpet õppinud 10. ja 12. klassi õpilaste valikaine valimise põhjused (autori koostatud)

Tulemusena võib teha järelduse, et suurimaks argumendiks sisekaitsealine eelkurseõppe valida on huvi konkreetse aine vastu.

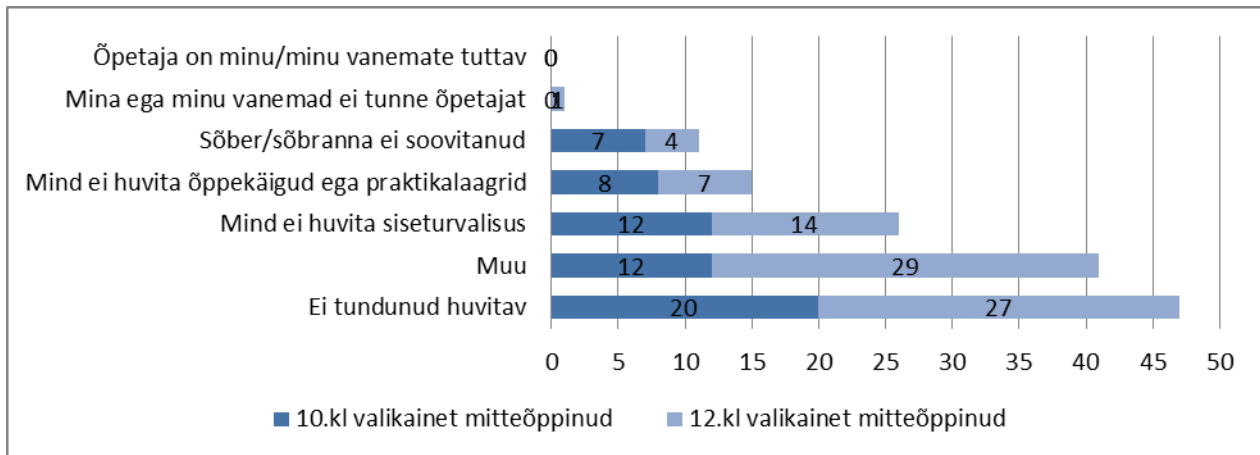
Magistritöö autor soovis välja selgitada ka põhjused, miks sisekaitsealist eelkurseõpet läbimiseks ei valita. Valikainet läbimiseks mittevalinud 10. ja 12. klassi õpilaste vastused on kujutatud joonisel 5. Vastusevariant „ei tundunud huvitav“ oli 10. klassi õpilaste peamine valik, mida nimetati 20 korral. Valikuvariant „muu“ täpsustused näitavad, et selle vastajate grupi põhiline muu mittevalimise põhjus on seotud vaba aja puudumisega (vastatud 7 korral) – „olen kogu aeg hõivatud“; „ebasobiv aeg, pealegi olen humanitaari suunitlusega“; „ei ole nii palju vaba aega“; „pole vaba aega“; „ei ole aega käia sel eelkurseõppel“; „on vähe vaba aega“; „pole aega“, huvipuudusega – „mind huvitavad rohkem sotsiaalsed“; „ma tunnen

ennast reaalinetes kindlamalt, sisekaitse tundus mulle liiga politsei/piirivalvega seonduv“; „huvitas rohkem merendus“, teadmatus – „ma ei teadnud mida see endast kujutab“ ning tulevase erialavalikuga seoses – „see ei ole minu tulevikuplaanides vajalik“.

12. klassi valikainet mittevalinud õpilaste vastused küsimusele „Miks Sa ei valinud sisekaitseelist eelkurseõpet?“ eristub selgelt teistest kolmest eelpool käsitletud rühmast, kuna enim valiti vastamiseks variant „muu“. Muu vastusevariandina põhjendatakse valikaine mittevalimist ajapuuduse – „ei olnud selle kursuse jaoks aega“; „pole vabaaega“; „oli liiga palju tunde, ei olnud liiga palju vaba aega“; „vaba aega pole“, huvipuuduse – „teised asjad olid huvitavamad“; „alguses läksin, aga hiljem tulid teised huvid“; „tundsin huvi teise suuna vastu“; „huvitusid rohkem reaalinetest ja plaan on selles suunas edasi õppida“; „inglise/matemaatika suund tundus huvitavam“, tulevikuplaanide – „valisin teise valikaine, sest sellega on minu tulevik seotud“; „ma ei kujutanud oma tulevikku ette seoses sisekaitsega“; „valisin enda tulevikuplaanidele sobivama õppesuuna“; „teine õppesuund on mulle vajalikum“; „minu tuleviku erialal oli vajalikum reaalinained ja nende läbiviimine“; „tulevikuplaane silmas pidades sobis teine suund paremini“ ning muude põhjustega – „ma olen ehuaeg sisekaitsega seotud olnud seega ma ei soovi seda veel koolis õppida lisaks. Edasiõppimisele ei ole see vajalik“; „ema töötab sellel alal, ei näinud selle eripära“; „õppisin 10.klassis“; „soovisin matemaatika/inglise kallakuga klassi“; „soov õppida laia matemaatikat“; „arvasin, et on raske“; „lihtsalt ei valinud“; „mind ei võetud“; „vahetasin keskkooli ning ei olnud valikut“; „ei suutnud otsustada“; „koolile ei antud rohkem kohti“.

Lisaks arvati, et sisekaitseeline eelkurseõpe annab halvema hariduse kui teised valikained – „halvem haridus“; „inglise keele/matemaatika klassis tundus parem haridus ja vajalikumad teemad“. Samas selgub ühe õpilase vastusest, et ka kooli juhtkond peab sisekaitseelist eelkurseõpet halvemaks valikuks teiste valikainete hulgas – „valisin, kuid õppealajuhataja keeldus mind seda õppima laskmast - tema arvates oli minus rohkem potentsiaali ja ma läksin reaalsuuna klassi“.

Analüüsides valikaine mittevalimise põhjuseid 10. ja 12. klassi õpilaste hulgas (joonis 5), võib järeldada, et õpilased, kes sisekaitseelist eelkurseõpet ei valinud, enamasti kas ei huvitu konkreetsest õppeainest, ei huvitu siseturvalisusest üldiselt, neil on liiga vähe vaba aega või on neil liiga vähe infot õpetatava valikaine kohta.

Joonis 5. Sisekaitseõpet mitteõppinud 10. ja 12. klassi õpilaste valikaine mittevõlmise põhjused (autori koostatud)

Mitte üheski respondentgrupis ei vastanud mitte ükski õpilane, et oleks sisekaitseõpet eelkõige valinud või valimata jätnud sellepärast, et õpetaja oleks tema või tema vanemate tuttav, seega võib käesoleva uuringu tulemuste põhjal väita, et valikaine valimisel või valimata jätmisel ei ole õpetaja tundmine argument. Käsitletud teooriast (vt lk 31) tuleneb aga, et mida paremini koolituse läbiviijad oma õpilasi tunnevad, seda paremini suudavad nad õpilasi toetada teadlikkuse arendamisel. Seega järeldatakse käesolevas töös, et selleks, et õpilasi teadlikkuse arendamisel paremini toetada, peaks õpetajad õpilasi tundma ehk õpetaja tundmine peaks olema valikaine valimisel üheks argumentiks.

Kuna mõiste siseturvalisus ei ole Eestis üheselt defineeritud, soovis magistr töö lisandväärtusena teada saada, kuidas defineerivad gümnaasiumiõpilased mõistet siseturvalisus ning mida peetakse suurimateks siseturvalisust ohustavateks teguriteks. Et saada selgemat ülevaadet, kodeeris töö autor vastused respondentgruppide kaupa. Sisekaitseõpet mitteõppinud 10. klassi õpilased defineerivad siseturvalisust enim kui riigi ja selle elanike kaitset (valitud 17 korral, vt Lisa 11), valikainet õppinud 10. klassi õpilased seevastu kui ohutunde puudumist (vastatud 17 korral, vt Lisa 12). 12. klassi õpilased defineerisid siseturvalisust enim ohutunde puudumisena – valikainet mitteõppinud nimetasid seda 24 korral (vt Lisa 13), valikainet õppinud 16 korral (vt Lisa 14), seega näitab siseturvalisuse mõiste defineerimine seost 12. klassi sisekaitseõpet valinud ning mittevalinud õpilaste vahel.

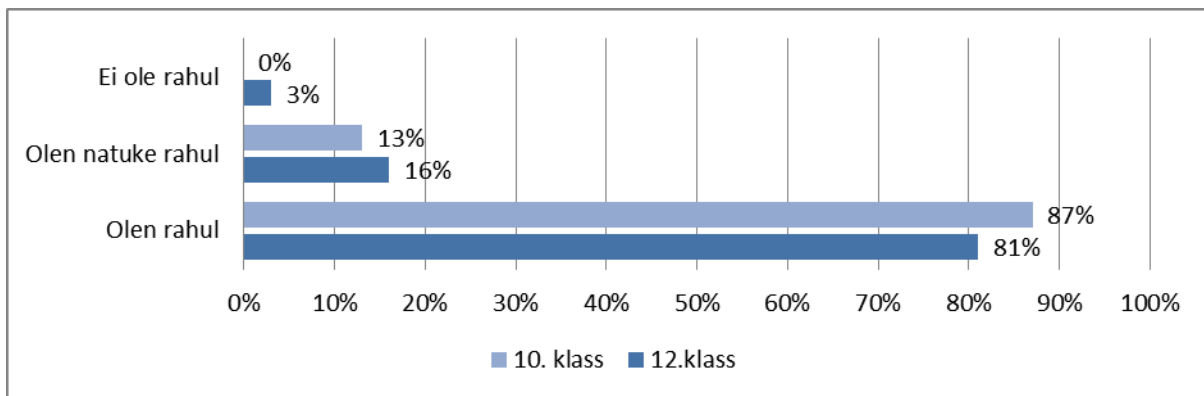
Võrreldes erinevate respondentgruppide vastuseid, saab välja tuua, et kodeeritud variandiga „siseturvalisust tagavate institutsioonide töö“ defineerib siseturvalisust 10. klassi valikainet mitteõppinud grupis 14% vastajatest, 10. klassi valikainet õppinute grupis 18%, 12. klassi valikainet mitteõppinute grupis 11% ning 12. klassi valikainet õppinute grupis 16%. Sellest saab teha järelduse, et kuigi üheski respondentgrupis ei seostata siseturvalisust väga tihedalt siseturvalisust tagavate institutsioonide tööga, siis sisekaitsealist eelkurseõpet õppinute, nii 10. kui 12. klassi õpilaste hulgas, on sellise seose loomise oskus kõrgem kui valikainet mitteõppinute hulgas.

Variants „Muu“ all defineerivad 12. klassi valikainet mitteõppinutest 4% ja valikainet õppinutest 5% siseturvalisust kui sõjaohu puudumist, samas kui 10. klasside õpilastest ei paku üksi vastaja seda varianti. Eelnevast võib järeldada, et 12. klasside õpilased, nii valikaine valinute kui mittevalinute grupis, näevad ning 10. klassi õpilased kummaski grupis ei näe sise- ja välisjulgeolekut integreerununa, samas kui käesolevas magistritöös käsitletud teooriast (vt lk 14) nähtub selgelt, et sise- ja välisjulgeolek on järjest enam segunenud ning piir nende vahel on hägustunud.

Magistritööga sooviti välja selgitada ka õpilaste hinnanguid oma valikutele ehk et kas sisekaitsealist eelkurseõpet õppinud on rahul, et nad antud aine valisid ning kas valikainet mittevalinud on rahul, et nad seda ei valinud.

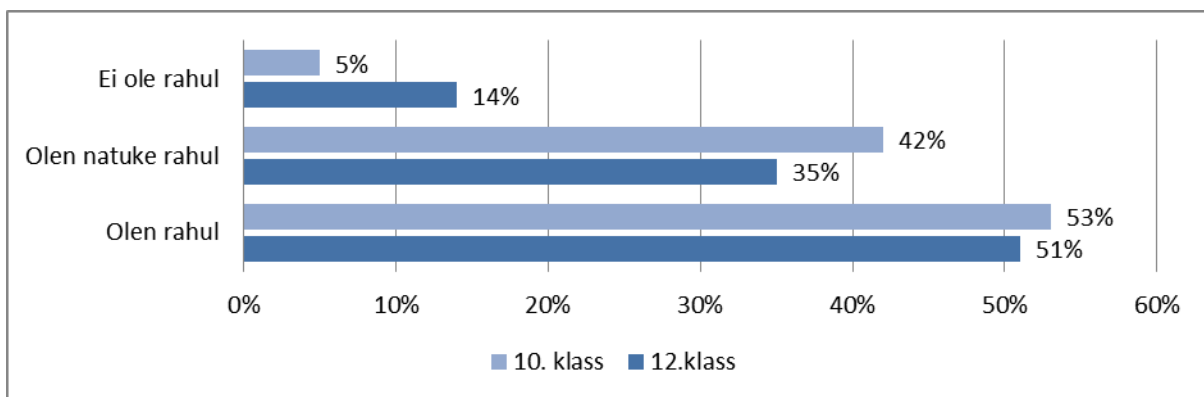
Joonis 6 kujutab 10. ja 12. klassi õpilaste rahulolu sisekaitsealise eelkurseõppe valikaine valimisega ning jooniselt selgub, et 87% 10. klassi õpilastest on rahul ning 13% natuke rahul, et valisid valikaine. 10. klassi õpilastest ei vastanud üksi, et ei ole rahul valikaine valimisega. 12. klassi õpilastest 81% on rahul, 16% on natuke rahul ning 3% ei ole rahul, et nad valisid sisekaitsealise eelkurseõppe.

Lähtuvalt joonisel 6 kujutatust, et 12. klassi valikainet õppinutest 3% hindavad, et nad ei ole rahul oma valikuga valida läbimiseks sisekaitsealine eelkurseõpe, samas kui 10. klassi valikainet õppinute hulgas on see protsent null, siis sellest tehti järeldus, et 10. klassi õpilased on valikaine õppimisega nii alguses, et nad ei oska veel adekvaatselt hinnata oma rahulolu sisekaitsealise eelkurseõppe valimisega.

Joonis 6. Rahulolu valikaine valimisega (autori koostatud)

Ühtlasi sooviti teada saada, kas sisekaitsealist eelkurseõpet mittevalinud õpilased on oma otsusega rahul (joonis 7). Nii 10. kui ka 12. klassi õpilastest on oma otsusega rahul üle poole vastajatest (10. klass - 53% ning 12. klass – 51%), kuid 5% 10. klassi õpilastest ning 14% 12. klassi õpilastest ei ole rahul oma otsusega sisekaitsealist eelkurseõpet läbimiseks mitte valida. Kuna 10. klassi õpilased valisid vähem varianti „ei ole rahul“, kui 12. klassi õpilased, saab selle küsimuse vastuste puhul järeldada, et 10. klassi õpilased ei ole nii teadlikud sisekaitsealisest eelkurseõppest kui 12. klassi õpilased, kelle vastustest peegeldub suurem rahulolematuse oma otsusega valikainet mitte valida.

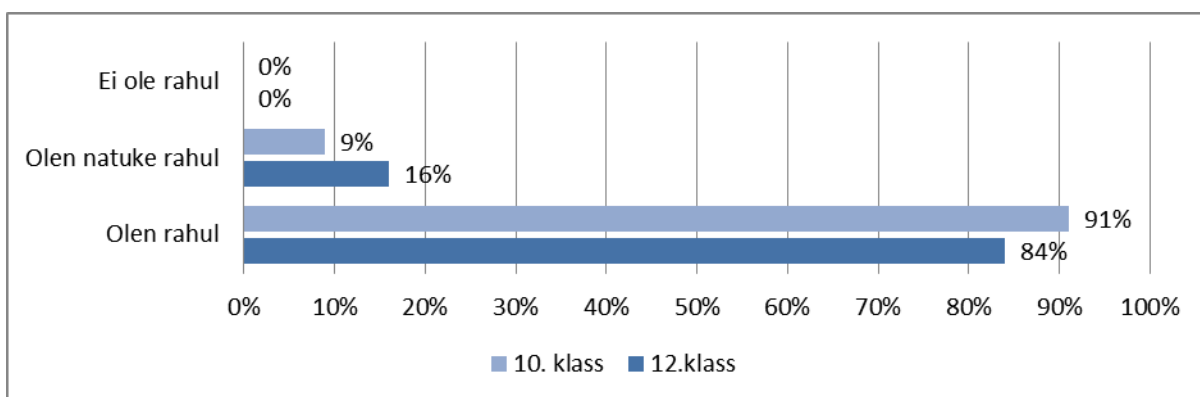

Joonis 7. Rahulolu valikaine mittevalimisega (autori koostatud)

Kahe eelneva joonise analüüsi tulemusena selgub, et sisekaitsealise eelkurseõppe valinud õpilased on oma otsusega rohkem rahul kui õpilased, kes valikainet ei valinud.

Muuhulgas sooviti teada saada kui üksmeelsed on oma vastustes valikaine valimise või mittevalimise rahuloluga seoses erinevad respondentgrupid, siis arutati välja kõigis vastajate rühmades standardhälve. Valikainet õppinud 10. klassi vastajate puhul oli see näitaja 0,344 ja 12. klassi õpilaste puhul 0,479. Valikainet mitteõppinud vastajate standardhälbe näitaja 10. klassi vastajate puhul oli 0,598 ning 12. klassi õpilaste puhul 0,723. Seega võib järeldada, et oma vastustes valikaine valimise ja mittevalimisega seoses olid kõige üksmeelsemad 10. klassi õpilased, kes on valikainet õppinud.

Uuringuga sooviti ka välja selgitada, kas valikainet õppivad õpilased on sisekaitselise eelkutseõppe tasemega oma koolis rahul ning sellepärast esitati sisekaitselise eelkutseõppe valinud 10. ja 12. klassi õpilastele küsimus „Kas oled rahul sisekaitselise eelkutseõppe tasemega enda koolis?“. 91% sisekaitselist eelkutseõpet õppinud 10. klasside õpilastest ning 84% 12. klasside õpilastest vastas, et nad on valikaine tasemega rahul, 9% sisekaitselist eelkutseõpet õppinud 10. klassi ning 16% 12. klassi õpilastest ütles, et on natuke rahul. Kummaski vastajate grupis ei vastatud variandiga „ei ole rahul“ (vt joonis 8). Eelnevast lähtuvalt saab järeldada, et sisekaitselise eelkutseõppe taset peetakse heaks nii valikainet õppinud 10. klassi kui ka 12. klassi õpilaste seas.

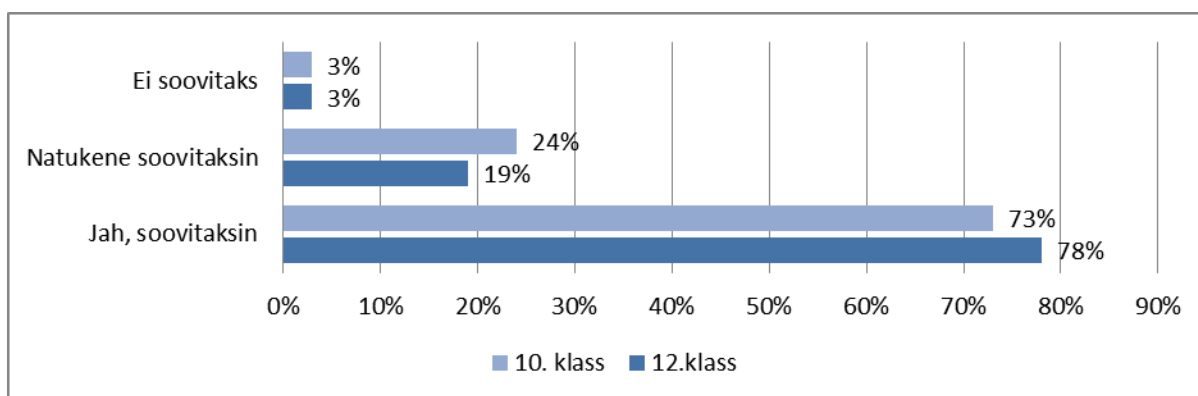

Joonis 8. Sisekaitselise eelkutseõppe valinud õpilaste rahulolu valikaine tasemega (autori koostatud)

Et veenduda, kas sisekaitselist eelkutseõpet õppinud 10. ja 12. klasside õpilaste arvamused selles küsimuses on statistiliselt oluliselt erinevad, kontrolliti seda t-testi arvutamisega. Selleks arutati mõlema respondentgrupi vastajate hinnangute keskväärtused. Sisekaitselist eelkutseõpet õppinud 10. klassi õpilaste hinnangu keskväärtuseks saadi 1,09 ning 12. klassi õpilaste hinnangu keskväärtuseks 1,16.

T-testi arvutamise tulemusena saadi t-testi olulisuse tõenäosuseks $p=0,33$, mida vaadeldi olulisuse nivool $p \leq 0,05$. Seega nähtub tulemustest, et sisekaitsealist eelkurseõpet õppinud 10. ja 12. klassi õpilaste hinnangud ei erine teineteisest oluliselt ning seega erinevus ei ole statistiliselt oluline. Kuna sisekaitsealist eelkurseõpet õppinud 10. ja 12. klasside õpilaste hinnangud ei erine üksteisest oluliselt, saab teha järelduse, et saadud tulemuste põhjal ei saa teha järeldusi üldpopulatsiooni kohta.

Nagu selgub jooniselt 9, siis 73% 10. ning 78% 12. klassi sisekaitsealist eelkurseõpet õppinud õpilastest soovitaks valikainet oma sõbrale/sõbrannale/tuttavale. 24% 10. ning 19% 12. klassi valikainet õppinutest soovitaks valikainet natuke ning mõlemas vastajate grupis 3% ei soovitaks sisekaitsealist eelkurseõpet oma sõbrale/sõbrannale/tuttavale. Sellest saab järeldada, et enamus sisekaitsealist eelkurseõpet õppinutest soovitaks valikainet oma sõbrale/sõbrannale/tuttavatele.

Joonis 9. Sisekaitsealist eelkurseõpet õppinud õpilaste hinnang, kas nad soovitaksid valikainet oma sõbrale/sõbrannale/tuttavale (autori koostatud)

Et leida, kas sisekaitsealist eelkurseõpet õppinud 10. ja 12. klasside õpilaste arvamused küsimuses, kas nad soovitaksid valikainet oma sõbrale/sõbrannale/tuttavale, on statistiliselt oluliselt erinevad, kontrolliti seda t-testi arvutamisega. Selleks arvutati mõlema respondentgrupi vastajate hinnangute keskvaartused. Sisekaitsealist eelkurseõpet õppinud 10. klassi õpilaste hinnangu keskvaartuseks saadi 1,29 ning 12. klassi õpilaste hinnangu keskvaartuseks 1,24. T-testi arvutamise tulemusena saadi t-testi olulisuse tõenäosuseks $p=0,68$, mida vaadeldi olulisuse nivool $p \leq 0,05$. Seega nähtub tulemustest, et sisekaitsealist eelkurseõpet õppinud 10. ja 12. klassi õpilaste hinnangud ei erine teineteisest oluliselt ega ole

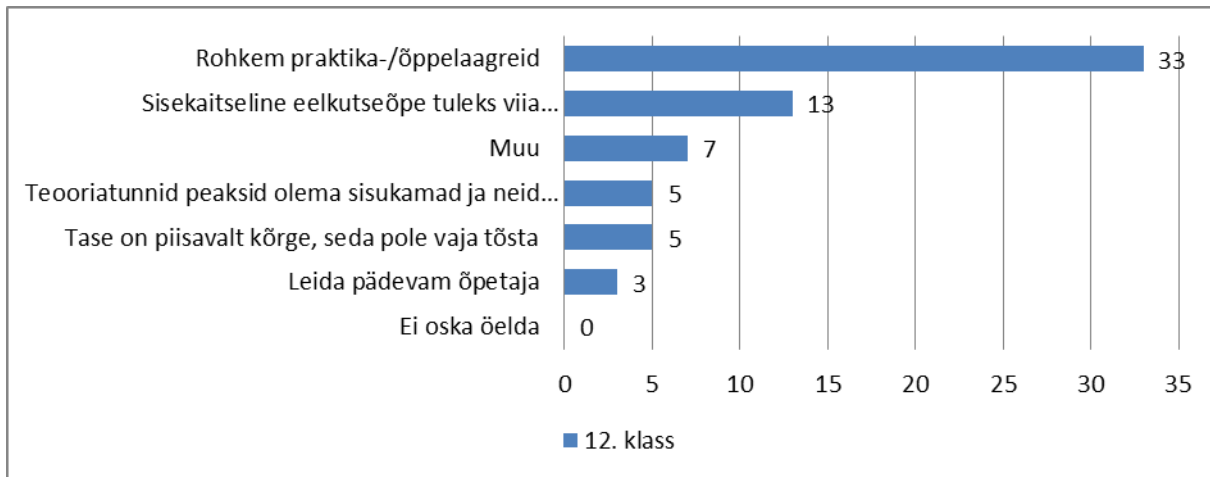

statistiliselt olulised, järelikult saadud tulemuste põhjal ei saa teha järeldusi üldpopulatsiooni kohta.

Töö autor soovis välja selgitada, kas õpilased, kes on rohkem rahul sisekaitsealise eelkutseõppe tasemega oma koolis, soovitaksid suurema tõenäosusega valikainet oma sõbrale/sõbrannale/tuttavale. Selleks arvutati välja korrelatsioonikoefitsendid – valikainet õppinud 10. klassi õpilaste puhul oli see 0,13 ning 12. klassi õpilaste puhul 0,23. Sellest võib järeldada, et seos kahe tunnuse vahel on olemas mõlema grupi puhul, kuid need seosed ei ole kummalgi juhul statistiliselt huvipakkuvad ehk et uuringu tulemuste põhjal ei saa väita, et need õpilased, kes on rohkem rahul sisekaitsealise eelkutseõppe tasemega, soovitaksid suurema tõenäosusega valikainet oma sõbrale/sõbrannale/tuttavale.

Valikainet õppinud 12. klassi õpilastelt küsiti ka, kuidas saaks nende arvates tõsta sisekaitsealise eelkutseõppe taset. Enim valiti varianti „rohkem praktika-/õppelaagreid“ (33 korral) ning 13 korral on pakutud varianti „sisekaitsealine eelkutseõppe tuleks viia riigikaitseõpetuse üheks mooduliks (liita riigikaitseõpetusega)“. Asjaolu, et respondendid on märkinud sisekaitsealise eelkutseõppe taset tõstva võimalusena rohkemate praktika- ja õppelaagrite korraldamist, on kooskõlas Kera (2007, lk 92; vt magistritöö lk 34) teoreetilise käsitlusega, mille kohaselt avaldavad õpilasele kasvatavat mõju kõigepealt hariduse sisu – see, mida õpitakse -, aga samuti õppemeetodid ja –vormid, mida õpetaja õppes rakendab.

Vastuse „muu“ all pakuti veel taseme tõstmiseks – „*pakkuda sisekaitsealise eelkutseõppe tunde vene keeles*“; „*aine tuleks rohkem siduda edasise karjääriga*“; „*tunnid peaksid huvitavamad olema*“; „*õppelaagrid võiks olla ka pikemad, mitte ainult 1-2 päeva*“; „*tunnid peaksid olema huvitavad, tuua elulisi ja huvitavaid näiteid teemade kohta*“; „*rohkem tegevust nagu oli päästes + elulised küsimused*“; „*rohkem väljaskäike (loengutena)*“. Viiel korral on pakutud variante „*teooriatunnid peaksid olema sisukamad ning neid peaks olema rohkem*“ ning „*tase on piisavalt kõrge, seda pole vaja tõsta*“. Kolmel korral on öeldud, et „*tuleks leida pädevam õpetaja*“ (vt joonis 10).

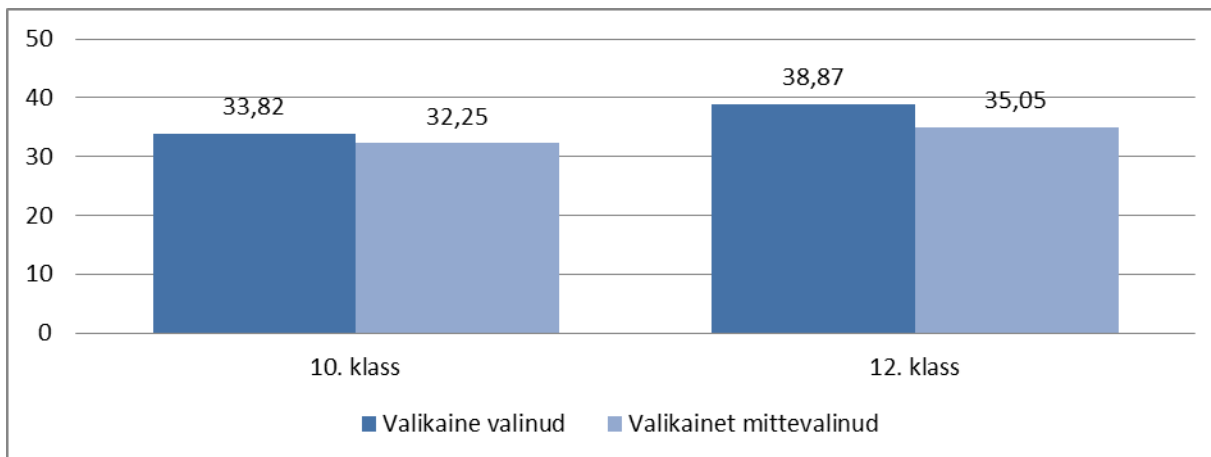
Joonis 10. Sisekaitse eelkutsõpet õppinud 12. klassi õpilaste hinnang, kuidas saaks tõsta sisekaitse eelkutsõppe taset (autori koostatud)

Eeltoodust lähtuvalt järeldati, et enamasti on õpilased rahul sisekaitse eelkutsõppe tasemega ning õpetajate pädevusega, kuid, nagu nähtub ka käesolevas magistritöös esitatud ettepanekutest, tuleks korraldada rohkem praktika- ja õppelaagreid, need võiksid ajaliselt kauem kesta ning õpetajad peaksid teooriatunde õpilaste jaoks huvitavamaks muutma. Ühtlasi tuleks paika panna ühtsed koolideülesed kriteeriumid, millele peaks valikaine õpetaja kindlasti vastama, et tagada jätkuvalt kvaliteetse hariduse andmine sisekaitse eelkutsõppe moodulites kõikides Eesti gümnaasiumites.

Uuringuga sooviti teada saada, kas sisekaitse eelkutsõppe läbimine soodustab siseturvalisuse alase teadlikkuse tõusu. Selleks arutati kõigi respondentrühmade õigete vastuste keskväärtused. Maksimaalne punktisumma kõikide küsimuste peale kokku, mis vastajad võisid koguda, oli 53 punkti. Sisekaitse eelkutsõppe valinud 10. klassi õpilaste tulemuste keskväärtus on 33,82 ning valikainet mittevalinud 10. klassi õpilaste tulemuste keskväärtus on 32,25. Sisekaitse eelkutsõppe valinud 12. klassi õpilaste tulemuste keskväärtus on 38,87 ning valikainet mittevalinud 12. klassi õpilaste tulemuste keskväärtus 35,05.

T-testi arvutamise tulemusena saadi 10. klassi õpilaste t-testi olulisuse tõenäosuseks $p=0,19$ ning 12. klassi õpilaste t-testi olulisuse tõenäosuseks $p=0,00$, mida vaadeldi olulisuse nivool $p \leq 0,05$. Seega nähtub tulemustest, et 10. klassi valikaine valinud ning mittevalinud õpilaste

keskväärtuste erinevus ei ole statistiliselt oluline, kuid 12. klassi valikaine valinud ning mittevalinud õpilaste keskväärtuste erinevus on statistiliselt oluline.

Joonis 11. Kogutulemuste keskväärtused respondentgruppide kaupa (autori koostatud)

Nagu nähtub jooniselt 11, näitavad uuringu tulemused, et nii 10. kui ka 12. klasside võrdluses on sisekaitsealase eelkutseseõpet õppinud õpilaste tulemuste keskväärtus kõrgem, kuid 10. klassi õpilaste võrdluses sisekaitsealase eelkutseseõpet õppinute grupp on valikainet õppinud veel vähe ning nende kõrgem teadlikkuse tase (võrreldes 10. klassi valikainet mitteõppinutega), võib tuleneda ka valikaine valinute suuremast huvist siseturvalisuse vastu. Samas võib uuringu tulemuste tõlgendamisel järeldada ka, et kuna 10. klassi valikaine valinud ning mittevalinud õpilaste keskväärtuste erinevus ei ole statistiliselt oluline, kuid 12. klassis on valikaine valinud ja mittevalinud õpilaste keskväärtuste erinevus muutunud statistiliselt oluliseks, siis võib käesoleva uuringu põhjal järeldada, et sisekaitsealase eelkutseseõppe läbimine soodustab siseturvalisuse alase teadlikkuse tõusu.

Siseturvalisust ohustavad tegurid

Lisas 16 (lk 168) on kajastatud suurimad siseturvalisust ohustavad tegurid respondentgruppide kaupa, millest nähtub, et 10. klassi sisekaitsealase eelkutseseõpet mitteõppinud õpilased peavad suurimaks siseturvalisust ohustavaks teguriks sõda (vastatud 9 korral). Valiku „muu“ all on nimetatud ohuteguritena veel mõrvu, teadmiste puudumist, immigratsiooni, relvi, töötust, korruptsiooni, spetsialistide ebapiisavat ettevalmistust, rahutusi,

konkurente ning olukorda „*kui midagi pole korras*“. Selles vastajate grupis eristusid selgelt Orissaare Gümnaasiumi õpilaste vastused siseturvalisust ohustavate tegurite kohta, kus suurimaks ohuteguriks peeti õnnetusi, näiteks märgiti et „*Ma arvan, et mingid õnnetused, mis võivad juhtuda, sest muidu Saaremaal on üsna rahulik.*“

Valikainet õppinud 10. klassi õpilased peavad suurimaks siseturvalisust ohustavaks teguriks kuritegevust (vastatud 14 korral) ning valiku „muu“ all on ohuteguriteks peetud veel relvi, roolijoodikuid, autoga kihutajaid, looduskatastroofe, töötust, kodanike rahulolematust ja muretsemist, rahvustevahelisi pingeid, kiirust, muusikat, nutitelefone, masinaid, poliitikat, riigi reetjaid, mässulisi, autosid, ronge, vaenlasi, pätte ning midagi „*mille tagajärjel on võimalik invaliidistuda või isegi surra.*“

Võrreldes 10. klasside õpilaste vastuseid, nähtub selgelt, et sisekaitselist eelkurseõpet õppinud õpilased suudavad nimetada rohkem ja erinevamaid siseturvalisust ohustavaid tegureid, kui õpilased, kes valikainet õppinud pole. Sellest saab järeldada, et 10. klasside õpilaste hulgas on siseturvalisust ohustavatest teguritest teadlikum see grupp, kes on valikainet õppinud.

Sisekaitselist eelkurseõpet mitteõppinud 12. klassi õpilaste arvates on suurim siseturvalisust ohustav tegur terrorism ja terroristid (nimetatud 17 korral). „Muu“ all on mõistetud konflikti Euroopa ja Venemaa vahel, revolutsiooni, immigrante, välismaalasi, kaitse ebapiisavust, konflikte ja muid sarnaseid situatsioone, õigusemõistmist, ebastabiilset riigijuhtimist, naaberriike, alkoholihoobes sõitjaid, vaimse puudega inimesi (psühhopaate), riigi vähest toetust, nõrka korrakaitset, jõuke, vähest julgeolekut, spioone, teabe puudumist riigikaitse ja selle ülesehituse kohta, piirivalve nõrgestumist, vaba info leviku piiramist/keeldu, vähest huvi selle ala vastu (keegi ei soovi seda tööd teha) ning ettearvamatu agressiivse käitumisega välisriiki ja selle riigi isekaid kodanikke, kes ei tunnista Eesti korda.

Valikainet õppinud 12. klassi õpilased pidasid suurimaks ohuteguriks siseturvalisusele kuritegevust (nimetatud 9 korral) ning „muu“ all mõisteti järgnevaid tegureid: Eesti venelased, poliitika, korruptsioon, haigused, kriisid, riigipöörded, rahvustevahelised pinged, pealetung, rahulolematused, siseriiklik sõda, natsionalism, korralagedus, repressioonid, demonstratsioonid, politsei tegevusetus, karistusmeetodid, liiklus, muusika kuulamine rattaga sõites, ründamine teise poolt kasutades relvi või muud materjale inimese kahjustamiseks, suur narkootikumide sissevedu (eriti Ida-Virumaal), majanduslangus, välisriikide pingeline läbisaamine ning teiste usu peale surumine.

Eeltoodust lähtuvalt tuleb välja seos sisekaitsealist eelkurseõpet õppinud 10. ja 12. klassi õpilaste vastuste vahel, kus mõlemad respondentgrupid on suurimaks ohuteguriks siseturvalisusele nimetanud kuritegevust.

Nagu nähtub lisast 16, siis 10. klasside õpilaste vastused on mitmekesisemad selles grupis, mis õpib sisekaitsealist eelkurseõpet (vastavad näitajad valikus „muu“ 10 ja 18), 12. klasside õpilaste vastustest aga ei nähtu, et valikainet õppinud oskaksid nimetada oluliselt mitmekesisemaid ohutegureid siseturvalisusele – „muu“ variandi on valinud ning oma variandi lisanud vastavalt 20 õpilast mittevalinute grupis ja 21 õpilast valikaine valinute grupis. Eeltoodud tabeli põhjal saab järeldada, et suurimateks siseturvalisust ohustavateks teguriteks peetakse kuritegevust, terrorismi, terroriste ning sõda, kuna nimetatud tegurid figureerivad kõikide respondentgruppide esimese kolme enimmimetatud ohutegurite hulgas.

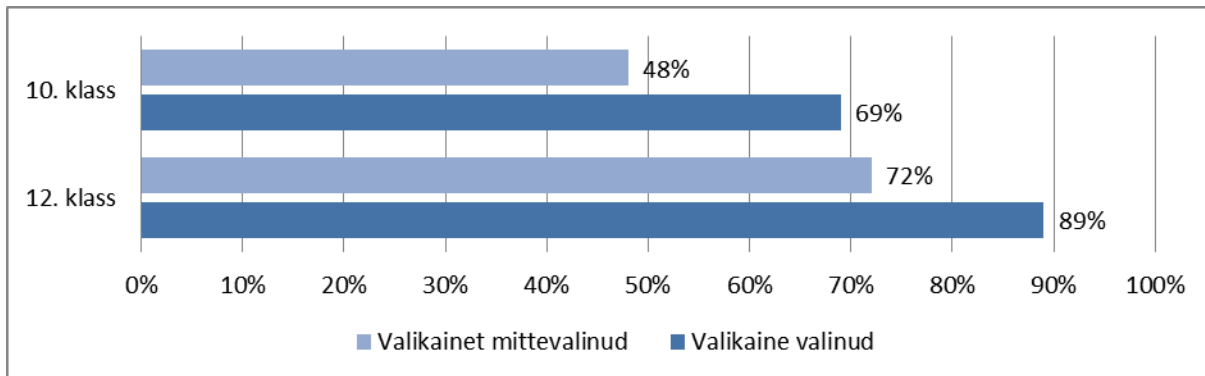
Siseturvalisuse tagamine – ennetus

Kuna siseturvalisuse tagamine saab alguse ennetusest ning ennetuse ja ennetavate meetmete olulisust on teoreetilises osas käsitletud ka Tabur (2003, lk 43; vt magistr töö lk 27), on oluline märkida, et sisekaitsealist eelkurseõpet õppinud 10. klassi õpilaste hulgas teab ennetustöö eesmärki 69% vastanutest ning 12. klassi õpilastest 89%. Sisekaitsealist eelkurseõpet mitteõppinud 10. klassi õpilaste seas on see näitaja 48% ning 12. klassi õpilaste seas 72% (vt joonis 12).

Võrreldes respondentgruppide vastuseid, tuleb, et 10. ja 12. klassi valikainet mitteõppinute hulgas on teadlike õpilaste osakaalude erinevus 24% ning 10. ja 12. klassi valikaine valinud õpilaste hulgas on see näitaja 20%. 10. klassi õpilaste teadmiste tase on 21% kõrgem selles vastajate rühmas, kes on sisekaitsealist eelkurseõpet õppinud ning 12. klassi õpilaste hulgas on see näitaja 17%.

Võrreldes valikaine kursust alustavate ja lõpetavate respondentgruppide teadlike õpilaste osakaalude erinevust, nähtub, et valikainet lõpetades (12. klass), on teadlike õpilaste osakaal langenud võrreldes valikaine kursust alustanutega 4% (21% ja 17%). Seega saab järeldada, et sisekaitsealine eelkurseõpe soodustab ennetuskampaaniate korraldamise eesmärkidest arusaamist ühevanuste õpilaste hulgas (10. klass), kuid erivanuste (10. versus 12. klass)

õpilaste teadlike õpilaste osakaalude võrdluses võib järeldada, et ennetuskampaaniate korraldamise eesmärkidest arusaamine võib kaasneda ka üldiste teadmiste taseme tõusuga.

Joonis 12. Respondentgruppide teadmiste tasemete erinevused ennetuskampaaniate korraldamise eesmärkide kohta (autori koostatud)

Joonisel 12 kujutatud andmete põhjal saab järeldada, et õpilaste teadmiste tase tõuseb sõltumata sisekaitse eelkurseõppe läbimisest, kui võrrelda teadlike õpilaste osakaalu valikainet mitteläbinute hulgas 10. ja 12. klassis.

Siiski saab eeltoodust lähtuvalt teha ka järelduse, et kuna valikainet õppinud õpilased on ennetuskampaaniate korraldamise eesmärkidest teadlikumad, siis nad märkavad kampaaniaid rohkem ning käituvad rohkem vastavalt kampaania sõnumile.

Töös tuuakse välja, et olenemata asjaolust, et teadlike õpilaste osakaal suureneb vanuse kasvades (10. versus 12. klass), on siiski olemas seos sisekaitse eelkurseõppe ja kõrgema teadlikkuse vahel, kuna kõrgema siseturvalisuse alase teadlikkusega õpilased valivad läbimiseks sisekaitse eelkurseõppe. Seda väidet saab kinnitada Berings *et al.*(2005, pp. 388) poolt tõestatud, et inimesed saavad tõsta oma teadlikkust ainult siis, kui nad teavad mille kohta nad oma teadlikkust tõsta soovivad.

Siseturvalisuse tagamine – tegevused

Lisas 17 (lk 169) on kajastatud respondentgruppide kaupa protsentuaalselt antud õiged vastused ankeedi punktis 6 esitatud väidetele. Nagu tabelist nähtub, siis hüpoteetiliselt kõige teadlikum grupp (12. klassi valikaine valinud õpilased) on ankeedi punkt 6 väidetele andnud

ka reaalselt enim õigeid vastuseid (27-st väitest enim õigeid vastuseid 14 korral). 12. klassi valikainet mittevalinud on andnud enim õigeid vastuseid 5 korral, valikaine valinud 10. klassi õpilased andsid enim õigeid vastuseid 9 korral ning valikainet mittevalinud 10. klassi õpilased 2 korral. Väidete nr 6.4, 6.24 ja 6.25 puhul on kaks gruppi saanud võrdse õigesti vastatud küsimuste protsendi.

12. klassi õpilased, kes on sisekaitseõpet õppinud, paistavad silma väite nr 6.10 (abivajajale tuleb alati esmaabi anda, isegi kui abiandjal ei ole piisavalt teadmisi) puhul, kui õigeid vastuseid on andnud vaid 62% vastanutest selles vastajate grupis. Seda asjaolu võib seletada konkreetse respondentgrupi abistamissooviga isegi juhul, kui abiandjal ei ole piisavalt teadmisi, nagu on käsitletud käesoleva magistritöö teoreetilises osas (lk 29), kus on viidatud McCrohan, Engel ja Harvey (2010, pp. 38) uuringule, millega tõestati positiivse mõju avaldamine uuritavate käitumisele peale teadlikkuse tõstmise programmi läbimist.

Eeltoodust lähtuvalt saab järeldada, et hüpoteetiliselt kõige teadlikum respondentgrupp – 12. klassi õpilased, kes on valikaine valinud – on ka tõestatult kõrgeima teadmiste tasemega.

Magistritöös uuriti ka õpilaste käitumist konkreetses situatsioonis, et tuvastada kui paljud õpilased on teadlikud, kuidas ohuolukorras käituda. Tabelis 6 on kajastatud õpilaste poolt antud vastuste protsent erinevatele vastusevariantidele respondentgruppide kaupa küsimusele „Kuidas käitud, kui näed maas lamavat inimest?“, mille tulemustest selgub, et hädaabinumbrile helistaks 97% 10. klassi ning 93% 12. klassi õpilastest, kes ei ole sisekaitseõpet õppinud ning 84% 10. klassi ja 92% 12. klassi õpilastest, kes on valikainet õppinud.

Tabel 6. Valitud vastusevariandid respondentgruppide kaupa (autori koostatud)

Vastusevariant	10.kl mittevalinud	10.kl valinud	12.kl mittevalinud	12.kl valinud
Helistan oma vanematele	0%	4%	0%	0%
Helistan hädaabinumbrile	97%	84%	93%	92%
Hakkan kohe kunstlikku hingamist tegema	0%	8%	0%	5%
Ei tea, ei oska öelda	3%	4%	7%	3%

Töö autor toob välja, et 8% valikainet õppinud 10. klassi õpilastest ning 5% 12. klassi õpilastest hakkaks maaslamajale kohe kunstlikku hingamist tegema, millest järeldub selgelt ligimese abistamise soov ning head kavatsused inimese elu päästa ehk et valikaines õpitu on pannud õpilased rohkem hoolima. Ühtlasi toetab seda tulemust käsitletud teooria (lk 31), mis ütleb, et teadlikkus on lahutamatu seotud mitmete teiste nähtustega, näiteks mõjuga käitumisele ja mõjuga arusaamadele ning joonis 1 (vt lk 32), millel on näidatud teadlikkuse tõstmise koolituste mõju käitumuslikele uskumustele ning kavatsustele.

Tabelis 7 kajastuvad õiged vastused vastajate gruppide ning valitud vastusevariantide kaupa küsimusele „Kuidas käitud, kui näed põlevat maja?“ protsentuaalselt. Sellega sooviti kontrollida teorias käsitletud tegevuse seisukohalt oluliste teadmiste ja oskuste automaatse rakendumise (vt lk 29) paikapidavust.

Tabel 7. Valitud vastusevariandid respondentgruppide kaupa (autori koostatud)

Vastusevariant	10.kl mittevalinud	10.kl valinud	12.kl mittevalinud	12.kl valinud
Helistan oma vanematele	0%	0%	0%	0%
Helistan hädaabinumbrile	92%	93%	94%	97%
Jooksen majja vaatama, kas seal on abivajajaid	3%	5%	4%	3%
Ei tea, ei oska öelda	5%	2%	2%	0%

Enamus õpilasi kõigist respondentgruppidest käituks õigesti ning helistaks hädaabinumbrile (10. klassi õpilaste hulgas valikainet mittevalinutest 92% ning valinutest 93%, sisekaitse eelkutsesõppe valinud 12. klassi õpilastest 97% ning mittevalinutest 94%). Samas tuuakse välja, et 5% valikainet õppinud, 3% valikainet mitteõppinud 10. klassi õpilastest ning 3% valikainet õppinud ning 4% valikainet mitteõppinud 12. klassi õpilastest jookseksid esmalt majja vaatama, kas seal on abivajajaid, muutudes seega ise potentsiaalseks abivajajaks.

Võrreldes erinevate respondentgruppide poolt antud õigeid vastuseid, võib välja tuua ka, et 10. ja 12. klassi valikainet mitteõppinute hulgas on teadlike õpilaste osakaalude erinevus 2% ning 10. ja 12. klassi valikaine valinud õpilaste hulgas on see näitaja 4%. 10. klassi õpilaste teadmiste tase on 1% kõrgem selles vastajate rühmas, kes on sisekaitse eelkutsesõpet õppinud ning 12. klassi õpilaste hulgas on see näitaja 3%.

Võrreldes valikaine kursust alustavaid ja lõpetavaid respondentgrupe, nähtub, et valikainet lõpetades (12. klass), on teadlike õpilaste osakaal tõusnud 2% võrra, kuid kuna protsentuaalne erinevus on niivõrd väike, saab sellest järeldada, et tõenäoliselt on 12. klassis teadlike õpilaste osakaal tõusnud sisekaitseelise eelkurseõppe ning üldiste teadmiste tõusu koosmõjus.

Tabelist 8 nähtub õpilaste poolt antud õigete vastuste protsent erinevatele vastusevariantidele respondentgruppide kaupa küsimusele „Kuidas käitud, kui näed tänaval nõ kotivarast?“. Valikainet õppinud 10. klassi õpilastest käituks õigesti 78% vastanutest, valikainet mitteõppinud 10. klassi õpilastest 70%. 12. klassi õpilastest käituks õigesti 84% valikainet õppinute grupist ning 79% mitteõppinute grupist. Sisekaitseelise eelkurseõpet mitteõppinud 10. klassi õpilastest 12% uuriks kannatanult, kas too on väga kurb, et oma käekotist ilma jäi. Seega võib selles respondentgrupis märgata suurimat empaatiavõimet, kuid väikseimat õige käitumise protsenti (70%).

Tabel 8. Valitud vastusevariandid respondentgruppide kaupa (autori koostatud)

Vastusevariant	10.kl mittevalinud	10.kl valinud	12.kl mittevalinud	12.kl valinud
Helistan oma vanematele	3%	0%	0%	0%
Helistan hädaabinumbrile	70%	78%	79%	84%
Uurin kannatanult, kas ta on väga kurb, et oma käekotist ilma jäi	12%	4%	2%	5%
Ei tea, ei oska öelda	15%	18%	19%	11%

Võrreldes erinevate respondentgruppide poolt antud õigeid vastuseid, võib välja tuua, et 10. ja 12. klassi valikainet mitteõppinute hulgas on teadlike õpilaste osakaalude erinevus 9% ning 10. ja 12. klassi valikaine valinud õpilaste hulgas on see näitaja 6%. 10. klassi õpilaste teadmiste tase on valikainet õppinute hulgas 8% kõrgem ning 12. klassi õpilaste hulgas on see näitaja 5%. Võrreldes valikaine kursust alustavaid ja lõpetavaid respondentgrupe, nähtub, et valikainet lõpetades 12. klassis, on teadlike õpilaste osakaalude erinevuse vahe õppinute ja mitteõppinute gruppide võrdluses langenud 8%-lt 5%-ni ning seega saab teha järelduse, et õpilaste teadmiste tase õigesti tegutsemisest on tõusnud valikaine kursuse lõpuks tõenäoliselt sisekaitseelise eelkurseõppe ning üldiste teadmiste taseme tõusu koosmõjus.

Võrreldes tabelites 6-8 kajastatud vastuseid, mis näitavad tegevuse seisukohalt oluliste teadmiste ja oskuste automaatset rakendumist, nähtub tabelis 8 kajastatud vastuste puhul erakordselt kõrge vastamise protsent valikule „ei tea, ei oska öelda“. 10. klassi valikainet mittevalinute hulgas on see näitaja 15%, 10. klassi valikaine valinute hulgas 18%, 12. klassi valikainet mittevalinute hulgas 19% ning 12. klassi valikaine valinud õpilaste hulgas 11%. Seega järeldatakse, et maaslamajat või põlevat maja nähes rakenduvad õpilaste teadmised ja oskused pigem automaatselt, kuid nõ kotivarast nähes haaravad suurt osa õpilasi kahepidised emotsioonid ning selles olukorras ei osata leida enda jaoks parimat lahendust nii kiiresti kui maaslamajat või põlevat maja nähes.

Sisejulgeolekut tagavad institutsioonid

Nagu nähtub lisast 18 (lk 170), siis hüpoteetiliselt kõige teadlikum grupp (12. klassi valikaine valinud õpilased) on ankeedi punkt 7 väidetele andnud ka reaalselt enim õigeid vastuseid (19-st väitest enim õigeid vastuseid 13 korral). 12. klassi valikainet mittevalinud on andnud enim õigeid vastuseid 2 korral, valikaine valinud 10. klassi õpilased andsid enim õigeid vastuseid 2 korral ning valikainet mittevalinud 10. klassi õpilased 3 korral. Väite nr 7.5 puhul on kaks gruppi saanud võrdse õigesti vastatud küsimuste protsendi.

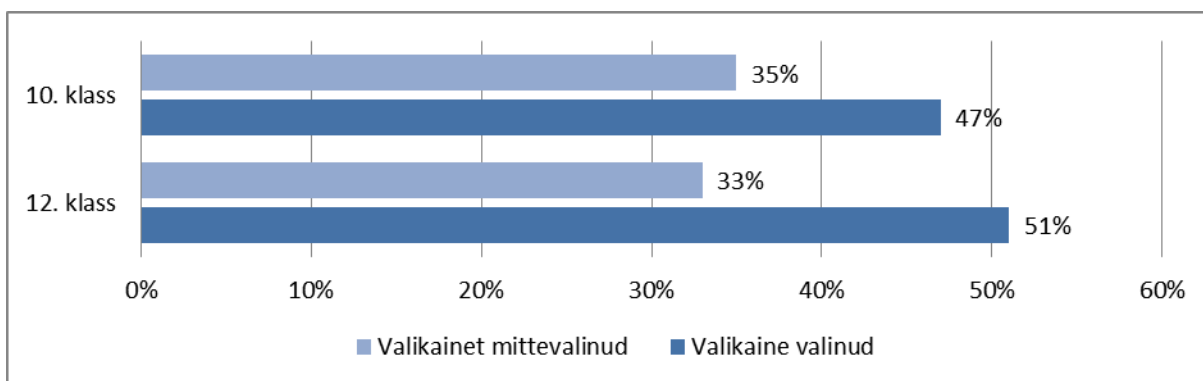
Kõige kõrgem on õpilaste teadmiste tase küsimuses „Milline institutsioon kustutab tulekahjusid?“ – valikainet õppinud 10. klassi õpilaste hulgas õigeid vastuseid 96%, valikainet mitteõppinud 10. klassi õpilaste hulgas 98%, valikainet õppinud 12. klassi õpilaste hulgas 100% ning valikainet mitteõppinud 12. klassi õpilaste hulgas 98%.

Seevastu võib välja tuua küsimuse, mille vastustest nähtub erakordselt madal teadmiste tase kõigis respondentgruppides – „Milline sisejulgeolekut tagav institutsioon teeb otsingu- ja päästetöid ning avastab ja likvideerib merereostust sise- ja territoriaalmeres?“. Sellele küsimusele anti 10. klassi valikainet mitteõppinute hulgas 20% ning 10. klassi valikainet õppinute hulgas 24% õigeid vastuseid, 12. klassi valikainet mitteõppinute hulgas oli õigete vastuste hulk 7% ning 12. klassi valikainet õppinute hulgas oli see näitaja 16%. Kuna võrreldes erinevaid vastajate gruppe, nähtub, et madalaima teadmiste tasemega selles küsimuses on 12. klassi õpilased, kes ei ole valikainet õppinud ning seega saab teha järelduse, et õigesti vastanute protsent võib siinkohal olla juhuslik – teadmiste taseme tõus ei kaasne

üldiste teadmiste tasemete tõusuga (10. versus 12. klass) ning kõrgem teadmiste tase ei väljendu selgelt ka sisekaitsealist eelkurseõpet õppinute hulgas.

Käesolevas magistritöös uuriti ka vastajate teadlikkust vabatahtlikest organisatsioonidest ning nendega liitumisest. Seetõttu esitati õpilastele küsimused „Kas tead, millega tegeleb Naabrivalve?“ ja „Kas tead, kuidas saada abipolitseinikuks?“

Joonisel 13 on näidatud respondentgruppide kaupa protsentuaalselt antud õigete vastuste arv küsimusele „Kas tead, millega tegeleb Naabrivalve?“ Nagu selgub antud vastustest, teab 35% sisekaitsealist eelkurseõpet mitteõppinud 10. klassi ja 33% 12. klassi õpilastest, millega tegeleb Naabrivalve. Sisekaitsealise eelkurseõppe valinud õpilaste hulgas on näitajad vastavalt 47% (10. klass) ja 51% (12. klass).

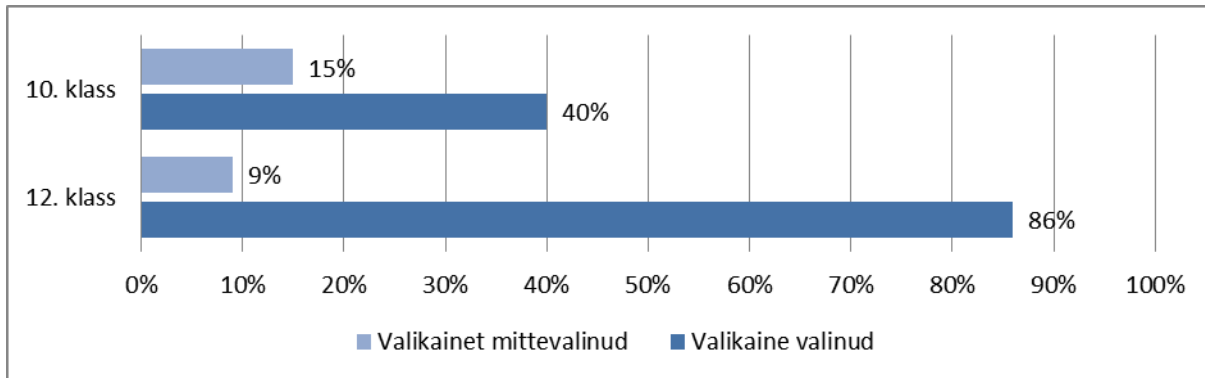

Joonis 13. Vastajate gruppide õiged vastused küsimusele „Kas tead, millega tegeleb Naabrivalve?“ (autori koostatud)

Võrreldes erinevate respondentgruppide vastuseid, võib välja tuua, et 10. ja 12. klassi valikainet mitteõppinute hulgas on teadlike õpilaste osakaalude erinevus 2% ning 10. ja 12. klassi valikaine valinud õpilaste hulgas on see näitaja 4%. 10. klassi õpilaste teadmiste tase on 12% kõrgem selles vastajate rühmas, kes on sisekaitsealist eelkurseõpet õppinud ning 12. klassi õpilaste hulgas on see näitaja 24%.

Võrreldes valikaine kursust alustavate ja lõpetavate respondentgruppide teadlike õpilaste osakaalude erinevust, nähtub, et valikainet lõpetades (12. klass), on teadlike õpilaste osakaal tõusnud kahekordseks (12% ja 24%). Tulemustest järeldatakse, et sisekaitsealine eelkurseõpe on tõstnud õpilaste teadmiste taset.

Abipolitseinikuks saamise kohta esitati küsimus „Kas tead, kuidas saada abipolitseinikuks?“ ning tulemustest selgus, et sisekaitsealist eelkurseõpet mittevalinud respondentidest teadsid, kuidas saada abipolitseinikuks 15% (10. klass) ja 9% (12. klass), samas kui valikainet õppinutest teadis õiget vastust vastavalt 40% (10. klass) ja 86% (12. klass) (vt joonis 14).

Joonis 14. Respondentgruppide teadlike õpilaste osakaalude erinevused abipolitseinikuks saamise kohta (autori koostatud)

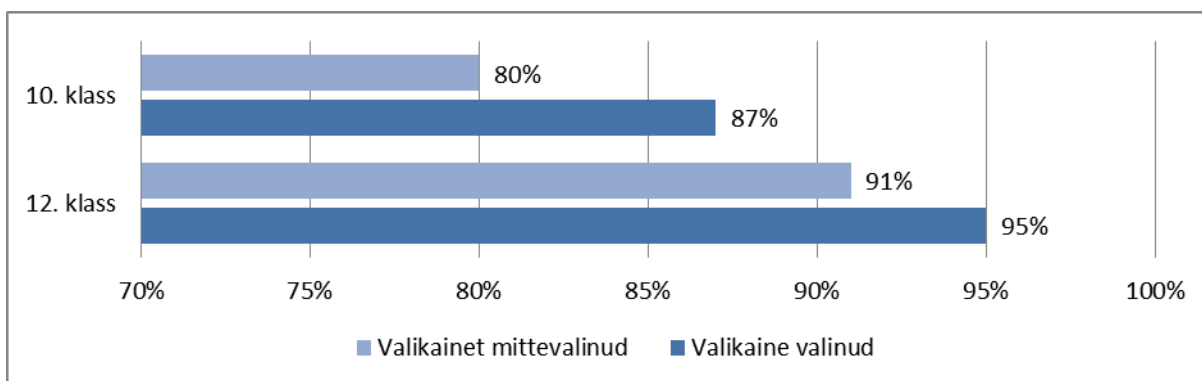
Võrreldes respondentgruppide vastuseid, saab välja tuua, et 10. ja 12. klassi valikainet mitteõppinute hulgas on teadlike õpilaste osakaalude erinevus 6%, sealjuures on 10. klassi valikainet mittevalinute teadmiste tase kõrgem. 10. ja 12. klassi valikaine valinud teadlike õpilaste osakaalude erinevus on 46%, sealjuures on 12. klassi valikaine valinute teadmiste tase kõrgem. 10. klassi õpilaste teadmiste tase on 25% kõrgem selles vastajate rühmas, kes on sisekaitsealist eelkurseõpet õppinud ning 12. klassi õpilaste hulgas on see näitaja 77%. Võrreldes valikaine kursust alustavate ja lõpetavate respondentgruppide teadlike õpilaste osakaalude erinevust, nähtub, et valikainet lõpetades (12. klass), on teadlike õpilaste osakaalude erinevus tõusnud ca kolmekordseks (25% ja 77%). Tulemustest järeldatakse, et selles küsimuses on sisekaitsealine eelkurseõpe oluliselt tõstnud õpilaste teadmiste taset.

Eeltoodud kahelt jooniselt nähtub, et nii 10. kui 12. klassi sisekaitsealist eelkurseõpet õppinud õpilased on teadlikumad vabatahtlikest organisatsioonidest, kui respondendid, kes valikainet õppinud ei ole. Eelneva kahe joonise tulemuste põhjal saab teha järelduse, et sisekaitsealine eelkurseõpe on oluliselt soodustanud õpilaste teadmiste tasemete tõusu.

Siseturvalisuse tagamise süsteem

Et teada saada, kui paljud õpilased teavad Eestis kehtivat ühtset hädaabinumbrit, küsiti vastajailt küsimus „Milline on Eestis kasutusel olev ühtne hädaabinumber (politsei, pääste, kiirabi)?“ ning anti vastusevariandid „110“, „112“, „001“ ja „911“.

Uuringu tulemused näitavad, et 10. klassi valikainet mittevalinud õpilased andsid õigeid vastuseid 80% ning 10. klassi valikainet õppinud 87%. 12. klasside õpilased andsid õigeid vastuseid vastavalt 91% (valikainet mitteõppinud) ning 95% (valikainet õppinud). Seega teavad Eestis kehtivat ühtset hädaabinumbrit kõige paremini 12. klassi õpilased, kes on sisekaitselist eelkurseõpet õppinud (õigete vastuste protsent 95) ning kõige halvemini 10. klassi õpilased, kes valikainet valinud ei ole (õigete vastuste protsent 80).

Joonis 15. Respondentgruppide teadlike õpilaste osakaalude erinevused Eestis kasutusel oleva ühtse hädaabinumbri kohta (autori koostatud)

Vaadeldes erinevate respondentgruppide vastuseid, tuuakse välja, et 10. ja 12. klassi valikainet mitteõppinute hulgas on teadlike õpilaste osakaalude erinevus 11% ning 10. ja 12. klassi valikaine valinud õpilaste hulgas on see näitaja 8%, kusjuures mõlemas võrreldavas grupis on teadmiste tase kõrgem 12. klassi õpilastest vastajatel. 10. klassi õpilaste teadmiste tase on 7% kõrgem selles vastajate rühmas, kes on sisekaitselist eelkurseõpet õppinud ning 12. klassi õpilaste hulgas on see näitaja 4%. Võrreldes valikaine kursust alustavate ja lõpetavate respondentgruppide teadlike õpilaste osakaalude erinevust, nähtub, et 12. klassis valikainet lõpetades, ei ole teadlike õpilaste osakaal oluliselt muutunud. Seega saab järeldada, et selles küsimuses ei ole valikaine läbimine soodustanud õpilaste teadmiste tasemete kasvu, pigem saab antud küsimuse tulemusi seostada õpilaste üldiste teadmiste tasemete tõusuga.

2.3 Järeldused

Siseturvalisuse üldosa jaotuses valikaine valimise põhjuste analüüsimisel jõuti järeldusele, et suurimaks argumendiks sisekaitse eelkutsõpet valida on huvi konkreetse aine vastu. Analüüsidest valikaine mittevalimise põhjuseid 10. ja 12. klassi õpilaste hulgas, võib järeldada, et õpilased, kes sisekaitse eelkutsõpet ei valinud, enamasti kas ei huvitu konkreetsest õppeainest, ei huvitu siseturvalisusest üldiselt, neil on liiga vähe vaba aega või on neil liiga vähe infot õpetatava valikaine kohta. Nagu nähtub käsitletud teooriast (vt lk 31), tehakse järeldus ka käesolevas magistritöös, et selleks, et õpilasi teadlikkuse arendamisel paremini toetada, peaks õpetajad õpilasi tundma ehk õpetaja tundmine peaks olema valikaine valimisel üheks argumendiks.

Siseturvalisust defineerisid sisekaitse eelkutsõpet mitteõppinud 10. klassi õpilased enim kui riigi ja selle elanike kaitset, seevastu valikainet õppinud 10. klassi, valikainet mitteõppinud 12. klassi ning valikainet õppinud 12. klassi õpilased kui ohutunde puudumist. Kuigi üheski respondentgruppis ei seostatud siseturvalisust väga tihedalt siseturvalisust tagavate institutsioonide tööga, siis sisekaitse eelkutsõpet õppinute, nii 10. kui 12. klassi õpilaste hulgas, on sellise seose loomise oskus kõrgem kui valikainet mitteõppinute hulgas. Eelnevast võib järeldada, et 12. klasside õpilased, nii valikaine valinute kui mittevalinute grupis, näevad ning 10. klassi õpilased kummaski grupis ei näe sise- ja välisjulgeolekut integreerunutena, samas kui käesolevas magistritöös käsitletud teooriast (vt lk 14) nähtub selgelt, et sise- ja välisjulgeolek on järjest enam segunenud ning piir nende vahel on hägustunud.

Asjaolust, et 87% 10. ning 81% 12. klassi valikaine läbinutest on rahul, et nad valikaine valisid, samas kui vaid 53% 10. ning 51% 12. klassi valikainet mittevalinutest on rahul, et nad valikainet ei valinud, järeldati, et sisekaitse eelkutsõpet valinud õpilased on oma otsusega rohkem rahul kui õpilased, kes valikainet ei valinud. Lähtuvalt joonisel 6 kujutatust, et 12. klassi valikainet õppinutest 3% hindavad, et nad ei ole rahul oma valikuga valida läbimiseks sisekaitse eelkutsõpet, samas kui 10. klassi valikainet õppinute hulgas on see protsent null, siis sellest tehti järeldus, et 10. klassi õpilased on valikaine õppimisega nii alguses, et nad ei oska veel adekvaatselt hinnata oma rahulolu sisekaitse eelkutsõpet valimisega. Ühtlasi järeldub, et oma vastustes valikaine valimise ja mittevalimisega seoses olid kõige üksmeelsemad 10. klassi õpilased, kes on valikainet õppinud.

Analüüsidest sisekaitse eelkurse õppe taset järeldati, et sisekaitse eelkurse õppe taset peavad heaks nii valikainet õppinud 10. klassi kui ka 12. klassi õpilased. Ühtlasi järelalus tööst, et enamus sisekaitse eelkurse õpet õppinutest soovitaks valikainet oma sõbrale/sõbrannale/tuttavatele. Samas ei saa käesoleva uuringu tulemuste põhjal väita, et need õpilased, kes on rohkem rahul sisekaitse eelkurse õppe tasemega, soovitaksid suurema tõenäosusega valikainet oma sõbrale/sõbrannale/tuttavale.

Vaadeldes sisekaitse eelkurse õpet õppinud 12. klassi õpilaste esitatud hinnanguid, kuidas saaks tõsta valikaine taset, järeldati, et enamasti on õpilased rahul sisekaitse eelkurse õppe tasemega ning õpetajate pädevusega, kuid rohkem tuleks korraldada praktika- ja õppelaagreid, need peaksid ajaliselt kauem kestma ning õpetajad peaksid teooriatunde õpilaste jaoks huvitavamaks muutma. Ühtlasi tuleks paika panna ühtsed koolideüleused õpetamiskriteeriumid, mis oleksid lektoritele täitmiseks, et tagada jätkuvalt kvaliteetse hariduse andmine sisekaitse eelkurse õppe moodulites kõikides Eesti gümnaasiumites.

Uuringu tulemused näitasid, et kuna 10. klassi valikaine valinud ning mittevalinud õpilaste keskvaartuste erinevus ei ole statistiliselt oluline, kuid 12. klassis on valikaine valinud ja mittevalinud õpilaste keskvaartuste erinevus muutunud statistiliselt oluliseks, siis võib käesoleva uuringu tulemuste põhjal järeldada, et sisekaitse eelkurse õppe läbimine soodustab siseturvalisuse alase teadlikkuse tõusu.

Analüüsidest siseturvalisust ohustavate tegurite mõistmist 10. klassi sisekaitse eelkurse õpet õppinute ning mitteõppinute hulgas, tehti kindlaks, et sisekaitse eelkurse õpet õppinud õpilased suudavad nimetada rohkem ja erinevamaid siseturvalisust ohustavaid tegureid, kui õpilased, kes valikainet õppinud pole. Sellest saab järeldada, et 10. klasside õpilaste hulgas on siseturvalisust ohustavatest teguritest teadlikum see grupp, kes on valikainet õppinud. 12. klassi õpilaste vastustest aga ei nähtu, et sisekaitse eelkurse õpet õppinud oskaksid nimetada oluliselt mitmekesisemaid ohutegureid siseturvalisusele.

Suurimateks siseturvalisust ohustavateks teguriteks peetakse kuritegevust, terrorismi, terroriste ning sõda, kuna nimetatud tegurid figureerivad kõikide respondentgruppide esimese kolme enimmimetatud ohutegurite hulgas. Selle küsimuse vastuste all tuli välja ka seos sisekaitse eelkurse õpet õppinud 10. ja 12. klassi õpilaste vastuste vahel, kus mõlemad respondentgruppid on suurimaks ohuteguriks siseturvalisusele nimetanud kuritegevust. Samas sisekaitse eelkurse õpet mitteõppinud 10. klassi õpilaste arvates on suurimaks ohuks

siseturvalisusele sõda ning valikainet mitteõppinud 12. klassi õpilaste arvates terrorism ja terroristid.

Siseturvalisuse tagamine – ennetus alarühmas joonistus selgelt välja nii 10. kui 12. klasside õpilaste vastuste võrdlemisel, et selles rühmas, mis on sisekaitse eelkutsesõpet õppinud, teavad õpilased oluliselt paremini ennetuskampaaniate korraldamise eesmärke. Seega saab järeldada, et sisekaitse eelkutsesõpet soodustab ennetuskampaaniate korraldamise eesmärkidest arusaamist ühevanuste õpilaste hulgas (10. klass), kuid erivanuste (10. versus 12. klass) õpilaste teadlike õpilaste osakaalude võrdluses võib järeldada, et ennetuskampaaniate korraldamise eesmärkidest arusaamine võib kaasneda ka üldiste teadmiste taseme tõusuga. Eeltoodust lähtuvalt saab teha ka järelduse, et kuna valikainet õppinud õpilased on ennetuskampaaniate korraldamise eesmärkidest teadlikumad, siis nad märkavad kampaaniaid rohkem ning käituvad rohkem vastavalt kampaania sõnumile.

Alajaotuses siseturvalisuse tagamine – tegevused oli antud 27 väidet ning enim õigeid vastuseid andsid 12. klassi õpilased, kes on valikainet õppinud (14 korral), 12. klassi valikainet mittevalinud on andnud enim õigeid vastuseid 5 korral, valikaine valinud 10. klassi õpilased andsid enim õigeid vastuseid 9 korral ning valikainet mittevalinud 10. klassi õpilased kahel korral. Eeltoodust lähtuvalt saab järeldada, et hüpoteetiliselt kõige teadlikum respondentgrupp – 12. klassi õpilased, kes on valikaine valinud – on ka tõestatult kõrgeima teadmiste tasemega.

Küsimuste ploki, mis oli suunatud tegevuse seisukohalt oluliste teadmiste ja oskuste automaatse rakendumisele, respondentide antud vastuste analüüsimisel, järeldub valikainet õppinute hulgas nii 10. kui 12. klassi õpilaste seas selgelt ligimese abistamise soov ning head kavatsused inimese elu päästa ehk et võib järeldada, et valikaines õpitu on pannud õpilased rohkem hoolima. Võrreldes valikaine kursust alustavate ja lõpetavate respondentgruppide vastuseid küsimusele „Kuidas käitud, kui näed põlevat maja?“, nähtub, et valikainet lõpetades (12. klass), on teadlike õpilaste osakaal tõusnud ning seega saab teha järelduse, et sisekaitse eelkutsesõpet on tõstnud õpilaste teadmiste taset õigest tegutsemisest.

Võrreldes aga valikaine kursust alustavate ja lõpetavate õpilaste vastuseid küsimusele „Kuidas käitud, kui näed tänaval nõ kotivarast?“, nähtub, et valikainet lõpetades 12. klassis, on teadlike õpilaste osakaalude erinevuse vahe õppinute ja mitteõppinute gruppide võrdluses langenud 8%-lt 5%-ni ning seega saab teha järelduse, et õpilaste teadmiste tase õigest

tegutsemisest on tõusnud valikaine kursuse lõpuks tõenäoliselt sisekaitsealise eelkutseõppe ning üldiste teadmiste taseme tõusu koosmõjus.

Võrreldes tabelites 6-8 kajastatud vastuseid, mis näitavad tegevuse seisukohalt oluliste teadmiste ja oskuste automaatselt rakendumist, nähtub tabelis 8 kajastatud vastuste puhul erakordselt kõrge vastamise protsent valikule „ei tea, ei oska öelda“. 10. klassi valikainet mittevalinute hulgas on see näitaja 15%, 10. klassi valikaine valinute hulgas 18%, 12. klassi valikainet mittevalinute hulgas 19% ning 12. klassi valikaine valinud õpilaste hulgas 11%. Sellest võib teha järelduse, et maaslamajat või põlevat maja nähes rakenduvad õpilaste teadmised ja oskused pigem automaatselt, kuid nõ kotivarast nähes haaravad suurt osa õpilasi kahepidised emotsioonid ning selles olukorras ei osata leida enda jaoks parimat lahendust nii kiiresti kui maaslamajat või põlevat maja nähes.

Sisejulgeolekut tagavate institutsioonidega seotud küsimuste ploki andis hüpoteetiliselt kõige teadlikum grupp (12. klassi valikaine valinud õpilased) ka reaalselt enim õigeid vastuseid (19-st väitest enim õigeid vastuseid 13 korral). Kõigis respondentgruppides võib sisejulgeolekut tagavate institutsioonide küsimustes aga välja tuua erakordselt madalat teadmiste taset.

Võrreldes valikaine kursust alustavate ja lõpetavate respondentgruppide teadlike õpilaste osakaalude erinevust küsimusele „Kas tead, millega tegeleb Naabrivalve?“, nähtub, et valikainet lõpetades (12. klass), on teadlike õpilaste osakaal tõusnud kahekordseks (12% ja 24%). Eeltoodud tulemustest järeldatakse, et sisekaitsealine eelkutseõpe on selles küsimuses tõstnud õpilaste teadmiste taset. Tuues sisse võrdluse valikaine kursust alustavate ja lõpetavate respondentgruppide teadlike õpilaste osakaaludes abipolitseinikuks saamise kohta, tuleb välja, et valikainet lõpetades (12. klass), on teadlike õpilaste osakaalude erinevus tõusnud ca kolmekordseks (25% ja 77%). Tulemustest järeldatakse, et selles küsimuses on sisekaitsealine eelkutseõpe oluliselt tõstnud õpilaste teadmiste taset.

Eeltoodud kahe, vabatahtlikke organisatsioone puudutava, küsimuse analüüsist nähtub, et nii 10. kui 12. klassi sisekaitsealist eelkutseõpet õppinud õpilased on teadlikumad vabatahtlikest organisatsioonidest, kui respondendid, kes valikainet õppinud ei ole. Järeldusena võib siinkohal tuua, et mõlemas küsimuses on sisekaitsealine eelkutseõpe oluliselt tõstnud õpilaste teadlikkust siseturvalisuse kohta.

Ühtset Eestis kehtivat hädaabinumbrit teavad kõige paremini 12. klassi õpilased, kes on sisekaitselist eelkutseõpet õppinud (õigete vastuste protsent 95) ning kõige halvemini 10. klassi õpilased, kes valikainet valinud ei ole (õigete vastuste protsent 80). Vaadeldes erinevate respondentgruppide vastuseid, tuuakse välja, et 10. ja 12. klassi valikainet mitteõppinute hulgas on teadlike õpilaste osakaalude erinevus 11% ning 10. ja 12. klassi valikaine valinud õpilaste hulgas on see näitaja 8%, kusjuures mõlemas võrreldavas grupis on teadmiste tase kõrgem 12. klassi õpilastest vastajatel. 10. klassi õpilaste teadmiste tase on 7% kõrgem selles vastajate rühmas, kes on sisekaitselist eelkutseõpet õppinud ning 12. klassi õpilaste hulgas on see näitaja 4%. Võrreldes valikaine kursust alustavate ja lõpetavate respondentgruppide teadlike õpilaste osakaalude erinevust, nähtub, et 12. klassis valikainet lõpetades, ei ole teadlike õpilaste osakaal oluliselt muutunud. Seega saab järeldada, et selles küsimuses ei ole valikaine läbimine soodustanud õpilaste teadmiste tasemete kasvu, pigem saab antud küsimuse tulemusi seostada õpilaste üldiste teadmiste tasemete tõusuga.

Uurimustöö eesmärki silmas pidades, selgus olulise tulemusena, et sisekaitselise eelkutseõppe läbimine soodustab enamasti siseturvalisuse alase teadlikkuse tõusu, kuid teatud küsimustes võib teadmiste taseme tõusu selgitada sisekaitselise eelkutseõppe ning üldiste teadmiste taseme tõusuga.

2.4 Ettepanekud sisekaitselise eelkutseõppe arendamiseks

Tuginedes käesoleva magistr töö raames läbiviidud empiirilise uuringu tulemustele, tehti järeldused ning koostati nende põhjal Sisekaitseakadeemia ettepanekud sisekaitselise eelkutseõppe arendamiseks. Lähtuvalt magistr töö teoreetilises osas käsitletust ning empiirilise uuringu tulemuste analüüsist esitatakse järgnevalt viis väljatöötatud ettepanekut koos põhjenduste ning seletustega.

Ettepanek 1: Sisekaitselise eelkutseõppe üle-Eestiline populariseerimine ning viimine rohkemate koolide õppekavasse valikainena.

Siseministeriumi valitsemisala arengukava 2014-2017 (Siseministerium, 2014) meede „õppetöö“ sätestab kutsealase eelkoolituse olulisuse ning selle läbiviimise koostöös ametitega,

mida teostatakse aastani 2017 vähemalt viies Eesti üldhariduskoolis, sh prioriteedina Ida-Virumaal.

2014/2015 õppeaastal avati uued sisekaitse eelkurse õppegrupid seitsmes, sh Ida-Virumaal viies koolis. Nagu selgus läbiviidud uuringust, täidab sisekaitse eelkurse Ida-Virumaal lisaks siseturvalisuse parema mõistmise funktsioonile ka eesti keele täiendõppe funktsiooni (vt magistritöö lk 50), seega laiemalt võib mõista sisekaitse eelkurse vene keelt emakeelena kõnelevaid õpilasi Eesti ühiskonda integreeriva vahendina. Samas leiab magistritöö autor, et keeleõpe peaks olema pigem valikaine lisa-, mitte põhieesmärkide hulgas ning väljaspool Ida-Virumaad on sisekaitse eelkurse saanud teenimatult vähe tähelepanu.

Nagu selgus käesoleva töö uuringu tulemustest, soodustab sisekaitse eelkurse enamasti siseturvalisuse paremat mõistmist ning seega on olemas seos sisekaitse eelkurse ja valikaine valinud õpilaste kõrgema teadlikkuse vahel. Käesolevas töös tuvastati tugevad seosed sisekaitse eelkurse ja valikaine valinud õpilaste kõrgema teadlikkuse vahel siseturvalisust ohustavate tegurite kohta – valikainet õppinud õpilased oskasid neid tegureid paremini mõista, tajuda ning seostada konkreetsete olukordadega. Eeltoodud seos tuvastati ka „siseturvalisuse tagamine – ennetus“ alagrupis, kus tõestati sisekaitse eelkurse valinute kõrgem teadmiste tase ning parem arusaamine ennetuskampaaniate korraldamisest ja eesmärkidest.

Alagrupis „siseturvalisuse tagamine – tegevused“, milles käsitleti tegevuse seisukohalt oluliste teadmiste ja oskuste automaatset rakendumist, nähtus, et sisekaitse eelkurse on tõstnud õpilaste teadmiste taset õigest tegutsemisest, vaid ühe küsimuse puhul tuli järeldada, et õpilaste teadmiste tase õigest tegutsemisest on tõusnud tõenäoliselt sisekaitse eelkurse ning üldiste teadmiste taseme tõusu koosmõjus.

Siseturvalisuse alase teadlikkuse mõõtmise relevantseid komponente silmas pidades, tuli väga tugevalt välja seos sisekaitse eelkurse ning siseturvalisuse alase teadlikkuse vahel „sisejulgeolekut tagavad institutsioonid (sh vabatahtlikud organisatsioonid)“ alagrupis, kus tõestati selgelt valikaine valinud õpilaste kõrgem teadlikkuse tase.

Eeltoodust lähtuvalt nähtub, et kuna sisekaitse eelkurse läbimisel on tugev seos siseturvalisuse parema mõistmisega, siis järeldatakse, et üle-Eestiline sisekaitse

eelkutseõppe populariseerimine ning viimine rohkemate koolide õppekavasse, aitab kaasa Eesti sisejulgeoleku tugevdamisele.

Valikaine eesmärkidena (Sisekaitseakadeemia, 2011) on mh sätestatud sisekaitseliste erialade populaarsuse tõstmine, läbi sisekaitselise eelkoolituse gümnaasiumite õppekavadesse lisaväärtuse loomine ning eelkutsealase koolituse läbimise võimaldamine sisejulgeoleku erialadel. Gümnaasiumi riiklik õppekava § 2 tähtsustab gümnaasiumihariduse alusväärtustena üldinimlikke väärtusi nagu ausus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus ning ühiskondlikke väärtusi nagu vabadus, demokraatia, patriotism, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus jms (Gümnaasiumi riiklik õppekava, 2011), mis kõik on tihedalt seotud ka sisekaitselise eelkutseõppe õppekavas määratletud aine läbimisel saavutatavate eesmärkidega.

Magistritöös tehakse seega ettepanek Sisekaitseakadeemia sisekaitselise eelkutseõppe koordinaatorile laiendada sisekaitselist eelkutseõpet tutvustavate ametkondade ja inimeste ringi ning tõhustada koostööd koolidega ka väljaspool Ida-Virumaad, et viia valikaine rohkemate eestikeelsete koolide õppekavadesse.

Ettepanek 2: Sisekaitselise eelkutseõppe vastu huvi äratamine, sh interaktiivsete vahenditega.

Uuringuga tõestati, et sisekaitselise eelkutseõppe peamine valimise põhjus seisneb asjaolus, et valikaine tundus huvitav (vt joonis 4), kuid samas jäeti valikaine valimata mh ka teadmatuse pärast, mida õppeaine endast kujutab (vt magistritöö lk 51). Ka magistritöös käsitletud teooriast (vt lk 31) nähtub, et inimesed saavad oma teadlikkust tõsta ainult siis, kui nad teavad mille kohta nad oma teadlikkust tõsta soovivad. Lähtuvalt eeltoodust leiab magistritöö autor, et Sisekaitseakadeemia peaks leidma ressursse, et tutvustada sisekaitselist eelkutseõpet laiemalt, mis ühtlasi suurendaks õpilaste huvi valikaine vastu.

Sisekaitseakadeemia sisekaitselise eelkutseõppe koordinaatori organiseerimisel ning vastutusel tuleks koolides läbi viia rohkem infopäevi ja näidisõppusi ehk nõ värbamisaktsioone, mille eesmärk oleks tekitada õpilastes huvi – kaasata tuleks julgeolekustruktuurid, Sisekaitseakadeemia kadetid, magistrandid ning juba sisekaitselise eelkutseõppe läbinud õpilased. Seda ettepanekut toetab ka läbiviidud uuring, mille tulemustest

nähtub, et sisekaitseeline eelkurseõpe jäetakse valimata ka sellepärast, et õpilastel on selle kohta liiga vähe infot (vt lk 51).

Laste ja noorte seas on populaarne kõik interaktiivne, seega tuleks huvi valikaine vastu kasvatada erinevate *app*-ide ja mängudega, mille lõppeesmärgiks peaks olema teadmiste kogumine siseturvalisuse valdkonnas. Samuti võiks interaktiivne õppekeskkond lihtsustada valikaine õpetamist ning ühtlustada õpilaste teadmiste taset üle Eesti.

Ettepanek 3: Sisekaitseelise eelkurseõppe maine parandamine.

Kuigi üldiselt on õpilased sisekaitseelise eelkurseõppe tasemega enda koolis rahul (valikainet õppinud 10. klasside õpilastest 91% ja 12. klasside õpilastest 84%), siis tuleks tähelepanu pöörata siiski ka asjaolule, et nt 10. klassi õpilaste vastustest selgus, et tegu on lihtsa ainega („*hea lihtne*“ ja „*tundus lihtsam kui ettevõtlus või humanitaarsuund*“) ning 12. klassi õpilased pidasid sisekaitseelist eelkurseõpet mõnel juhul nõ viimaseks variandiks, et mõni valikaine läbida („*kuna ei saanud reaalsuunda sisse ja koolis muid valikuid ei olnud*“; „*ei saanud mujale ning pidin valima SK*“; „*teisi valikuid polnud*“) – vt magistritöö lk 50.

Respondendid arvasid ka, et sisekaitseeline eelkurseõpe annab halvema hariduse kui teised valikained, kuna valikainet mittevalinud õpilaste vastused küsimusele „Miks Sa ei valinud sisekaitseelist eelkurseõpet?“ olid muuhulgas järgmised: „*halvem haridus*“; „*inglise keele/matemaatika klassis tundus parem haridus ja vajalikumad teemad*“. Samas selgub ühe õpilase vastusest, et ka kooli juhtkond peab sisekaitseelist eelkurseõpet halvemaks valikuks teiste valikainete hulgas – „*valisin, kuid õppealajuhataja keeldus mind seda õppima laskmast - tema arvates oli minus rohkem potentsiaali ja ma läksin reaalsuuna klassi*“.

Üheks argumendiks, miks õpilased peavad sisekaitseelist eelkurseõpet halvemaks valikaineks, on tõenäoliselt asjaolu, et õpetajad ei ole piisavalt ranged ning kirjutavad arvestuse välja ka siis, kui selleks tegelikult alust ei ole (Kivirand, 2014, lk 10). Puuduvad selged hindamiskriteeriumid ning läbimõeldud tagasisidestamine. Sisekaitseakadeemia kui valikaine koordineerija ja populariseerija peaks siinkohal tegema koolides rohkem selgitustööd ka valikaine lektorite hulgas. Kasutada tuleks selget ja läbimõeldud kriteeriumipõhist hindamist ning tagasisidestamise süsteemi. Selleks peaks Sisekaitseakadeemia välja töötama metoodilise juhendi valikaine lektoritele.

Magistritöö autor on seisukohal, et sisekaitsealine eelkutsed tuleks muuta raskemini kättesaadavaks, sest valikaine, kuhu iga õpilast ei võeta, muutub atraktiivsemaks. Seega tuleks Sisekaitseakadeemial koostöös valikaine lektoritega sõnastada eeltingimused ainesse registreerumiseks, näiteks kutsesobivuse vestlus, kus hinnatakse eraldi iga õpilase motivatsiooni aine omandamiseks.

Ettepanek 4: Sisekaitsealine eelkutsed õppekava parendamine.

Nagu nähtub ankeetküsimustike analüüsist, on kõigi respondentgruppide vastajate teadmised üldiselt kõige kasinamad küsimuste kategoorias „sisejulgeolekut tagavad institutsioonid (sh vabatahtlikud organisatsioonid)“ (vt lisa 18), seega tuleks Sisekaitseakadeemial valikaine õppekavas rohkem rõhku pöörata institutsioonilisele tegevusele ning valikaine lektoritel tuleks teooriatundides seletada süviti ametkondade tegevuse eesmärgid ning ülesandeid.

Sisekaitsealine eelkutsed lektorite, erinevate sisejulgeolekuvaldkonna ametkondade ning Sisekaitseakadeemia sisekaitsealine eelkutsed koordinaatori koostöös tuleks arutada rohkemate praktika- ja õppelaagrite ning -käikude korraldamise võimalikkust, kuna küsitlustulemused näitavad selgelt, et praktika- ja õppelaagriteid on praeguses õppekavas liiga vähe – küsimusele „kuidas saaks Sinu arvates Sinu koolis tõsta sisekaitsealine eelkutsed taset?“, vastati 33 korral variandiga „rohkem praktika-/õppelaagriteid“ (vt joonis 10, lk 58). Ühtlasi toetab seda ettepanekut käsitletud teooria (vt lk 34), millest nähtub, et õpilaste omavaheline aktiivne suhtlemine õppeprotsessis soodustab nende eetilist arengut, õpilaskollektiivi moodustumist ning loomingulise individuaalsuse väljakujunemist. Siinkohal tuleks teha tihedat koostööd erinevate sisejulgeoleku valdkonna ametite ja institutsioonidega, tavapärase politsei- ja päästetöö tutvustamise kõrval tuleks ülevaade anda ka näiteks raudteehutusest.

Sisekaitsealine eelkutsed raames võiks õpilased külastada erinevaid kinnipidamisasutusi, Eesti riigipiirirajatisi, kiirabipunkte, päästekomandosid, siseturvalisusega seotud muuseume jms. Valikainet õppivatele noortele võiks pakkuda nõ lisaboonusena osalemist ennetuskampaaniates, trüki- ja telereklaamides.

Sisekaitsealine eelkutsed õppekava pidevaks parendamiseks tuleks Sisekaitseakadeemia organiseerimisel luua valikaine õpetajatest ning erinevate sisejulgeolekuasutuste esindajatest töögrupid, kes vaataksid kord aastas üle valikaine eesmärgid, ülesanded ning õpiväljundid.

Valikaine eesmärgiks tuleks kindlasti täiendada klausliga – sisekaitsealase eelkutsesõppe eesmärgiks on õpilaste siseturvalisuse alase teadlikkuse tõstmine.

Järjest enam räägitakse laiapindsest riigikaitsest ning sellest, kuidas „riigi sisejulgeolek ja väline julgeolek on omavahel väga tihedalt seotud ning mõjutavad teineteist vastastikku, mistõttu nende eristamine on keeruline ja võib kohati tunduda meelevaldsena“ (Eenma, 2003, lk 13). Samuti tuuakse töö teoreetilises osas välja, et piiride avatuse tõttu on välis- ja sisejulgeoleku eristamine muutunud üha keerulisemaks (Wagner, 2003, pp. 696) ning sise- ja välisjulgeolek on järjest enam segunenud ning piir nende vahel on hägustunud (Zichner & Bruns, 2011, pp. 81) – vt magistritöö lk 14.

Üheks enim valitud variandiks küsimusele „kuidas saaks Sinu arvates Sinu koolis tõsta sisekaitsealase eelkutsesõppe taset?“, oli - „sisekaitsealane eelkutsesõppe tuleks viia riigikaitseõpetuse üheks mooduliks (liita riigikaitseõpetusega)“ (valitud 13 korral) ehk et kui sisekaitsealase eelkutsesõppe võrgustiku suurendamine on liialt ressursinõudlik ning neid ressursse pole võimalik mõistlikul hulgal suurendada, võiks Sisekaitseakadeemia koordineerimisel realselt kaaluda ka sisekaitsealase eelkutsesõppe liitmist riigikaitseõpetuse ainega.

Ettepanek 5: Sisekaitsealase eelkutsesõppe erinevate moodulite õpetajate pädevuse tagamine ning õppekava täitmise kontrollimine koostöös koolide juhtkondadega.

Uuringu käigus küsiti sisekaitsealast eelkutsesõpet õppinud 12. klassi õpilastelt muuhulgas, kuidas saaks nende arvates tõsta valikaine taset. Kolmel korral on vastatud variandiga „tuleks leida pädevam õpetaja“ (vt joonis 10). Sisekaitseakadeemia ja sisejulgeolekut tagavate ametkondade koostöös leitakse erinevate moodulite õpetajad, seega Sisekaitseakadeemia kontrollib mingil määral õpetajate sisulist kompetentsi. Küll aga tuleks paika panna ühtsed koolideüleused õpetamiskriteeriumid, mis oleksid lektoritele täitmiseks, et tagada kvaliteetse hariduse andmine sisekaitsealase eelkutsesõppe moodulites kõikides Eesti gümnaasiumites.

Et tõhustada sisekaitsealase eelkutsesõppe õppekava täitmisest kinnipidamist, tuleks valikaine õppekava täitmise kontrollimine viia Sisekaitseakadeemia ning koostööpartner-koolide juhtkondade ühiseks kohustuseks.

KOKKUVÕTE

Magistritöös uuriti gümnaasiumiõpilaste siseturvalisuse alast teadlikkust ning selle seost sisekaitselise eelkuteõppega. Siseturvalisuse alane teadlikkus on oluline, kuna „*inimese käitumine ja teadlikkus on omavahel otseses seoses ning üksikisiku teadlikkuse suurenedes muutub ka tema käitumine*“ (Takemura, 2011, pp. 34). Siseturvalisuse alase teadlikkuse arendamine on oluline, kuna inimese käitumine ning teadlikkus on otseses seoses ehk et üksikisiku teadlikkuse suurenedes muutub ka tema käitumine.

Töö eesmärgiks oli välja selgitada gümnaasiumiõpilaste siseturvalisuse alane teadlikkus ning esitada ettepanekud Sisekaitseakadeemia sisekaitselise eelkuteõppe arendamiseks. Magistritöö eesmärgi saavutamiseks püstitati kolm uurimisülesannet.

Esimese uurimisülesande täitmiseks tuvastati käsitletud teooria baasil siseturvalisuse olemus ning määrati kindlaks siseturvalisuse alase teadlikkuse mõõtmise relevantssed komponendid. Lisaks anti ülevaade teadlikkuse kujunemisest õppeprotsessis. Täitmaks teist uurimisülesannet, viidi nelja respondentgrupi osalusel läbi empiiriline uuring, kaardistati erinevate vastajarühmade teadlikkus siseturvalisusest ning selgitati välja seosed ja erinevused sisekaitselise eelkuteõppe valinud 10. ja 12. ning valikainet mittevalinud 10. ja 12. klassi õpilaste teadmiste vahel. Et anda sisend sisekaitselise eelkuteõppe arendamisesse, tugineti empiirilise uuringu analüüsile ja magistritöö teoreetilistele alustele ning koostati kolmanda uurimisülesande täitmiseks ettepanekud. Lähtuvalt eeltoodust täideti kõik püstitatud uurimisülesanded.

Uurimisprobleemiks oli – kas sisekaitselise eelkuteõppe läbimine soodustab siseturvalisuse alase teadlikkuse tõusu?

Uurimisprobleemist lähtuvalt sõnastati magistritöö uurimisküsimused järgmiselt:

- millistes siseturvalisuse aspektides on gümnaasiumiõpilaste siseturvalisuse alane teadlikkus kõige madalam?
- kuidas tõsta õpilaste siseturvalisuse alast teadlikkust läbi sisekaitselise eelkuteõppe arendamise?

Empiirilise uuringu tulemused võimaldasid anda vastuse uurimisprobleemile, osutades, et enamasti soodustab sisekaitsealise eelkutseõppe läbimine siseturvalisuse alase teadlikkuse kasvu. Ühtlasi näitasid uuringu tulemused, et gümnaasiumiõpilaste siseturvalisuse alane teadlikkus on kõige madalam aspektides, mis puudutavad sisejulgeolekut tagavate institutsioonide tööd. Uuringu käigus läbiviidud ankeetküsitlusega tuvastati, et õpilaste siseturvalisuse alast teadlikkust läbi sisekaitsealise eelkutseõppe arendamise saab tõsta, kui valikaine raames korraldada rohkem praktika- ja õppelaagreid, kuna empiirilise uuringu käigus tuvastati, et praktika- ja õppelaagreid on praeguses õppekavas liiga vähe. Seega said ammendavad vastused ka mõlemad uurimisküsimused.

Läbiviidud uuring näitas, et suurimaks siseturvalisuse ohuteguriks peetakse kuritegevust (neljast respondentgrupist kaks). 10. klasside õpilaste vastused on mitmekesisemad selles grupis, mis õpib sisekaitsealist eelkutseõpet (vastavad näitajad valikus „muu“ 10 ja 18), 12. klasside õpilaste vastustest aga ei nähtu, et valikainet õppinud oskaksid nimetada oluliselt mitmekesisemaid ohutegureid siseturvalisusele.

Uuringust selgub, et 10. klassi sisekaitsealise eelkutseõppe valinud õpilaste teadmised ennetuskampaaniate korraldamisest on 21% paremad kui 10. klassi õpilastel, kes valikainet ei valinud ning 12. klassi õpilaste puhul on valikaine valinud õpilaste teadmised ennetuskampaaniatest 17% paremad kui valikainet mitteõppinutel. Siit saab teha järelduse, et kuna valikainet õppinud õpilased on ennetuskampaaniate korraldamise eesmärkidest teadlikumad, siis nad märkavad kampaaniaid rohkem ning käituvad rohkem vastavalt kampaania sõnumile. „Siseturvalisuse tagamine – tegevused“ küsimuste grupis on kõige teadlikumad 12. klassi õpilased, kes on sisekaitsealist eelkutseõpet õppinud ning kõige vähemteadlikud valikainet mittevalinud 10. klassi õpilased. Samuti teavad kõige paremini Eestis kehtivat ühtset hädaabinumbrit 12. klassi õpilased, kes on sisekaitsealist eelkutseõpet õppinud (õigete vastuste protsent 95) ning kõige halvemini 10. klassi õpilased, kes valikainet valinud ei ole (õigete vastuste protsent 80).

Käsitletud teooriale tuginedes võib väita, et sisekaitsealise eelkutseõppe läbimine soosib eetiliste ja kõlbeliste väärtuste levikut ning analüüsidest läbiviidud uuringu tulemusi, jõuti järeldusele, et sisekaitsealise eelkutseõppe läbimine soodustab siseturvalisuse paremat mõistmist. Ankeetküsitluse analüüs osutab, et suurimaks argumendiks sisekaitsealine eelkutseõppe läbimiseks valida või mittevalida, on huvi või huvipuudus konkreetse aine vastu.

Ühtlasi on sisekaitsealise eelkurseõppe valinud õpilased oma otsusega rohkem rahul kui õpilased, kes valikainet läbimiseks ei valinud. Empiirilise uuringu tulemustest nähtub, et 91% 10. klasside ja 84% 12. klasside sisekaitsealise eelkurseõppe valinud õpilasi on rahul valikaine tasemega enda koolis ning 73% 10. ja 78% 12. klasside valikainet õppinud õpilastest soovitaks sisekaitsealist eelkurseõpet oma sõbrale või tuttavale.

Lähtuvalt empiirilise uuringu tulemustest, esitab magistritöö autor peamiste ettepanekutena järgmist:

- sisekaitsealise eelkurseõppe üle-Eestiline populariseerimine ning viimine rohkemate koolide õppekavasse valikainena;
- sisekaitsealise eelkurseõppe vastu huvi äratamine, sh interaktiivsete vahenditega;
- sisekaitsealise eelkurseõppe maine parandamine;
- sisekaitsealise eelkurseõppe õppekava parendamine;
- sisekaitsealise eelkurseõppe erinevate moodulite õpetajate pädevuse tagamine ning õppekava täitmise kontrollimine koostöös koolide juhtkondadega.

Magistritöö teoreetiliste seisukohtade analüüs ja empiirilisest uuringust saadud andmete süntees võimaldasid tuvastada, millistes siseturvalisuse aspektides on gümnaasiumiõpilaste siseturvalisuse alane teadlikkus kõige madalam, kas sisekaitsealise eelkurseõppe läbimine soodustab siseturvalisuse alase teadlikkuse tõusu ning kuidas tõsta õpilaste siseturvalisuse alast teadlikkust läbi sisekaitsealise eelkurseõppe arendamise ehk et magistritöös leiti vastused uurimisprobleemile ja uurimisküsimustele ning seega täideti töö eesmärk.

SUMMARY

The Master's thesis examines awareness of internal security among gymnasium students and its relation with preliminary training of internal security. Developing awareness of internal security is important because there is a direct connection between human's behaviour and awareness: when an individual's awareness increases, his behaviour will also change.

The objective of this Master's thesis is to ascertain the level of awareness of internal security among gymnasium students and submit suggestions to the Estonian Academy of Security Sciences for developing preliminary training of internal security.

For fulfilling the objective of the Master's thesis, the following research tasks have been set:

- analyse the theoretical framework of internal security to identify its nature and determine its relevant components to measure the awareness of internal security;
- chart awareness of internal security among gymnasium students and identify connections and differences between awareness of 10th and 12th grade students who have chosen the preliminary training course in internal security and 10th and 12th grade students who have not chosen the elective;
- provide input into the development of the program of preliminary training of internal security .

Based on theory, the author identifies the nature of internal security and determines its relevant components to measure the awareness of internal security. A review of formation of awareness in the learning process is also given. The empirical study charts the awareness of internal security in four different respondent groups and ascertain connections and differences between awareness of 10th and 12th grade students who have not chosen the preliminary training of internal security and 10th and 12th grade students who have chosen the elective.

To give an input for developing the preliminary training course of internal security, the author has based on the analysis of the empirical study and theoretical framework of the Master's thesis and put forward recommendations for fulfilling the third research task. The author has accomplished all raised research tasks during the research. According to the objective of the Master's thesis, the research problem has been set in research questions:

- which are the lowest aspects about the awareness of internal security among gymnasium students?
- does preliminary training of internal security promote a better understanding of internal security?
- how to raise awareness of internal security among gymnasium students through developing the program of preliminary training of internal security?

The results of the empirical study enable the author to answer the research problem indicating that gymnasium students' awareness of internal security is the lowest in the aspects concerning the work of internal security institutions. Results of the research also indicate that preliminary training of internal security promotes a better understanding in the field. Besides, the results reveal that awareness of internal security among gymnasium students can be raised through developing the program of the preliminary training course in internal security by providing more practice and learning camps during the studies. The empirical study shows that practice and learning camps appear too few in the current program.

The results of the study indicate that the biggest threat to internal security is delinquency (two out of four respondent groups). The answers of 10th grade students are more diverse in the group that has taken the preliminary training course in internal security (the index numbers are 10 and 18 in „others”). The answers of 12th grade students do not indicate that the group chosen the elective can mention more various threats to internal security.

The results of the study indicate that the 10th graders' who have chosen the elective awareness about organizing the prevention campaigns is 21% better than the 10th graders' who have not chosen the preliminary training course in internal security. The 12th graders' results indicate 17% better results about organizing the prevention campaigns for those who have taken the elective. The conclusion is that students who have taken the preliminary training course of internal security are more aware of the objective of prevention campaigns. They are more likely to notice campaigns and behave in accordance with the campaign message. In the questions group „Ensuring internal security – actions“ appear to be the most aware the 12th graders who have taken the preliminary training course in internal security and the less aware the 10th graders who have not chosen the elective. The 12th graders who have participated in the preliminary training course in internal security know best the valid

emergency number in Estonia (95 % of correct answers) and the worst the 10th graders who have not taken the elective (80% of correct answers). The research also proves that passing the preliminary training course in internal security promotes ethical and moral values. Analysing the results of the study, the author reached a conclusion that passing the preliminary training course in internal security promotes a better understanding of internal security. The questionnaire poll indicates that the biggest argument for choosing or not choosing the preliminary training of internal security is interest or the lack of interest for the specific subject. Besides, the students, who have chosen the preliminary training course in internal security, are more pleased with their decision than the group who has not chosen the elective. The results of the study indicate that 91% of 10th graders and 84% of 12th graders are satisfied with the elective's level in their school and 73% of 10th graders and 78% of 12th graders would recommend preliminary training of internal security to their friend or familiar. Based on the results of the empirical study, the author comes up with the following recommendations:

- popularization of preliminary training of internal security all over Estonia;
- increasing interest for preliminary training of internal security by including interactive measures;
- improving the reputation of preliminary training of internal security;
- developing the program of preliminary training of internal security;
- ensuring the competence of teachers in different modules of the preliminary training course in internal security and monitoring the completion of the program in cooperation with school management boards.

Analysing the theoretical framework of the Master's thesis and the data collected with empirical study allows the author to identify the aspects of internal security in which the awareness of internal security among gymnasium students is the lowest. The second research finding is that preliminary training of internal security promotes a better understanding of internal security. Thirdly, the author recommends raising awareness of internal security among gymnasium students by developing the program of the preliminary training course in internal security. The Master's thesis provides answers to all research problems and meets the objective of the Master's thesis.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Afanas, N., 2013. National Security of the Republic of Moldova in the Context of European Integration Process. *Eurolimes*, 15, pp. 59-74. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [17.06.2014].

Aimre, I., 2007. Julgeoleku ja turvalisuse sotsioloogiline analüüs. Rmt: T. Pohl, toim *sisejulgeolek= Internal security*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 39-57.

Angelstok, F., 2012. Sisekaitseakadeemia loomise kontseptisoonist. Rmt: L. Tabur & A. Talmar-Pere, toim-d *ViAble Security. Haritud turvalisus*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 260-282.

Applebaum, A. J., Kolva, E. A., Kulikowski, J. R., Jacobs, J. D., DeRosa, A., Lichtenthal, W. G., Olden, M. E., Rosenfeld, B. & Breitbart, W., 2014. Conceptualizing prognostic awareness in advanced cancer: A systematic review. *Journal of Health Psychology*, 19(9), pp. 1103-1119. Leitud: Sage Journals Online. [17.11.2014].

Azevedo, R. E. & Akdere, M., 2010. Measuring the Effects of Learning Styles: Is a Little Knowledge Dangerous for Excellence in Management Education? *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 17(2), pp. 192-200. Leitud: Sage Journals Online. [03.10.2014].

Bailes, A. J. K., 2008. The EU and a „better world“: what role for the European Security and Defence Policy? *International Affairs*, 84(1), pp. 115-130. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [07.07.2014].

Balabán, M., Rašek, A. & Stejskal, L., 2008. The Extended Concept of Security and the Czech Security Practice. *Central European Journal of Public Policy*, 2(2), pp. 40-66. Leitud: Ebscohost andmebaasist [07.07.2014].

Balzacq, T. & Carrera, S., 2006. *Security Versus Freedom? A Challenge for Europe's Future*. Ashgate Publishing Limited.

Becker, M., Caminiti, S., Fiorella, D., Francis, L., Gravino, P., Haklay, M. M., Hotho, A., Loreto, V., Mueller, J., Ricchiuti, F., Servedio, V. D. P., Sîrbu, A. & Tria, F., 2013. Awareness and Learning in Participatory Noise Sensing. *PLOS ONE*, 8(12), pp. 1-13. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [03.10.2014].

- Bergling, P., Wennerström, E. & Sannerholm, R. Z., 2012. Rule of Law and Security Sector Reform: Casual Assumptions, Unintended Risks and the Need for Norms. *Hague Journal of the Rule of Law*, 4(1), pp. 98-119. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [15.06.2014].
- Berings, M. G. M. C., Poell, R. F. & Simons, P. R.-J., 2005. Conceptualizing On-the-Job Learning Styles. *Human Resource Development Review*, 4(4), pp. 373-400. Leitud: Sage Journals Online. [03.10.2014].
- Bezeritâ, L., 2013. Emergency Management, Current Issues and Perspectives on National and International Level. *International Auditing & Risk Management*, 8(2), pp. 313-326. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [19.06.2014].
- Bilgic, A., 2010. Security through trust-building in the Euro-Mediterranean cooperation: two perspectives for the partnership. *Journal of Southeast European & Black Sea Studies*, 10(4), pp. 457-473. Leitud: Ebscohost andmebaasist [08.07.2014].
- Blanc-Noel, N., 2013. Resolving the dilemma between equality and liberty: the Swedish political system. *Eastern Journal of European Studies*, 4(1), pp. 25-40. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [08.07.2014].
- Boakye, J., 1999. Users' awareness and use of science and technology collections at the University of Science and Technology (UST) libraries. *Journal of Librarianship and Information Science*, 31(4), pp. 204-211. Leitud: Sage Journals Online. [07.11.2014].
- Brenninkmeijer, O., 2001. *Internal Security Beyond Borders: Public Insecurity in Europe and the New Challenges to State and Society*. Bern: Peter Lang AG, European Academic Publishers.
- Buzan, B., 1984. Economic structure and international security: the limits of the liberal case. *International Organization*, 38(4), pp. 597-624. Leitud: Cambridge Journals andmebaasist. [27.02.2014].
- Buzan, B. & Hansen, L., 2009. *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge: University Press.
- Buzan, B., Kelstrup, M., Lemaitre, P., Tromer, E. & Wæver, O., 1991. *The European Security Order Recast: Scenarios for the Post-Cold War Era*. London and New York: Pinter Publishers.

- Butler, E., 2007. Hungary and the European Union: The Political Implications of Societal Security Promotion. *Europe-Asia Studies*, 59(7), pp. 1115-1144. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [07.07.2014].
- Carr, C. & Seto, L., 2013. An Action Research Study on Coaches' Cultural Awareness in the Public Sector. *International Journal of Evidence Based Coaching & Mentoring*, 11(2), pp. 94-111. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [11.11.2014].
- Chappell, L. & Petrov, P., 2012. The European Defence Agency and Permanent Structured Cooperation: Are We Heading Towards Another Missed Opportunity? *Defence Studies*, 12(1), pp. 44-66. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [16.06.2014].
- Chatzisarantis, N. L. D. & Hagger, M. S., 2007. Mindfulness and the Intention-Behavior Relationship Within the Theory of Planned Behavior. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33(5), pp. 663-676. Leitud: Sage Journals Online. [03.11.2014].
- Chown, N., 2010. „Do you have any difficulties that I may not be aware of“? A study of autism awareness and understanding in the UK police service. *International Journal of Police Science and Management*, 12(2), pp. 256-273. Leitud: Sage Journals Online. [29.11.2014].
- Cooper, S., Porter, J. & Peach, L., 2014. Measuring situation awareness in emergency settings: a systematic review of tools and outcomes. *Open Access Emergency Medicine*, 6, pp. 1-7. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [29.10.2014].
- Cottey, A., 2007. *Security in the New Europe*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Côté-Boucher, K., Infantino, F. & Salter, M. B., 2014. Border security as practice: An agenda for research. *Security Dialogue*, 45(3), pp. 195-208. Leitud: Sage Journals Online. [07.07.2014].
- Crandall, M., 2013. Väikeriikide kollektiivse julgeoleku mõtestamine Eesti näitel. Rmt: Ü. Allsalu, L. Merirand & K. Parker, tõlk-d *Acta Politica Estica*. Tallinn: Tallinna Ülikool, lk 56-69.
- Dabija, D. C., 2011. Empirical Research on Brand Awareness in Grocery Retailing. *Review of Economic Studies & Research Virgil Madgearu*, 4(2), pp. 21-36. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [23.10.2014].

- Dobryninas, A., 2002. *Corruption and Transparency in the Baltic States. European Soft Security Policies: The Northern Dimension*. Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs, pp. 89-106.
- Dolghi, D. & Bogdan, I., 2013. Cross-Border Perspectives on Police and Juridical Cooperation in the European Union. *Eurolimes*, 15, pp. 169-182. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [27.02.2014].
- Eenma, R. 2003. *Sisejulgeoleku struktuur ja selle õiguslikud alused Eestis*. Magistritöö, Tartu: Tartu Ülikool
- Eenma, R. 2007. Sisejulgeoleku tähtsus uues julgeoleku keskkonnas. Rmt: T. Pohl, toim *sisejulgeolek= Internal security*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 60-84.
- Eesti julgeolekupoliitika alused (2010).
- Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015 (2008).
- Eriksson, J. & Rhinard, M., 2009. The Internal-External Security Nexus: Notes on an Emerging Research Agenda. *Cooperation and Conflict*, 44(3), pp. 243-267. Leitud: Sage Journals Online. [21.06.2014].
- Euroopa Liit, 2010. *Euroopa Liidu sisejulgeoleku strateegia*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/QC3010313ETC.pdf [Kasutatud 12.07.2014].
- Evangelista, P. F., Darken, C. J. & Jungkunz, P., 2013. Modeling and integration of situational awareness and soldier target search. *Journal of Defense Modeling and Simulation: Applications, Methodology, Technology*, 10(1), pp. 3-21. Leitud: Sage Journals Online. [17.11.2014].
- Farooq, S., 2012. Pakistan's Internal Security Dynamics and the Role of Military Regimes. *International Journal on World Peace*, 29(3), pp. 51-83. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [29.06.2014].
- Field, J., 2010. Middle school music curricula and the fostering of intercultural awareness. *Journal of Research in International Education*, 9(1), pp. 5-23. Leitud: Sage Journals Online. [03.10.2014].

Fitzgerald, E. M., Cronin, S. N. & Caminha-Bacote, J., 2009. Psychometric Testing of the Inventory for Assessing the Process of Cultural Competence Among Healthcare Professionals -- Student Version (IAPCC-SV). *Journal of Theory Construction & Testing*, 13(2), pp. 64-68. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [19.11.2014].

Ford, M. W. & Kent, D. W., 2009. Gender Differences in Student Financial Market Attitudes and Awareness: An Exploratory Study. *Journal of Education for Business*, 85(1), pp. 7-12. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [02.11.2014].

Fowler Jr, F. J. 2009. *Survey Research Methods*. London: SAGE Publications.

Franceschetti, G. & Grossi, M., 2011. *Homeland Security Threats, Countermeasures, and Privacy Issues*. Boston: Artech House.

Fretschner, M. & Weber, S., 2013. Measuring and Understanding the Effects of Entrepreneurial Awareness Education. *Journal of Small Business Management*, 51(3), pp. 410-428. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [03.10.2014].

Frevel, B., 2013. Managing urban safety and security in Germany: Institutional responsibility and individual competence. *European Journal of Criminology*, 10(3), pp. 354-367. Leitud: Sage Journals Online. [03.11.2014].

Fried, T., Bradley, E. & O'Leary, J., 2006. Changes in Prognostic Awareness among Seriously Ill Older Persons and Their Caregivers. *Journal of Palliative Medicine*, 9(1), pp. 61-69. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [17.11.2014].

Friedman, B. H., 2011. Managing Fear: The Politics of Homeland Security. *Political Science Quarterly*, 126(1), pp. 77-106. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [15.06.2014].

Gardelle, V. & Kouider, S., 2010. How Spatial Frequencies and Visual Awareness Interact During Face Processing. *Psychological Science*, 21(1), pp. 58-66. Leitud: Sage Journals Online. [17.11.2014].

Glaessner, G-J., 2003. Internal Security and the New Anti-Terrorism Act. *German Politics*, 12(1), pp. 43-58. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [07.07.2014].

- Graham, R., Alcott, T., Hosenfeld, N. & Grumm, R., 2013. Anticipating a Rare Event Utilizing Forecast Anomalies and a Situational Awareness Display: The Western U.S. Storms of 18-23 January 2010. *Bulletin of the American Meteorological Society*, 94(12), pp. 1827-1836. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [17.11.2014].
- Guarte, J. M. & Barrios, E. B., 2006. Estimation Under Purposive Sampling. *Communications in Statistics: Simulation & Computation*, 35(2), pp. 277-284. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [15.11.2014].
- Guedes Valente, M. M., 2012. Security: A Supranational Legal Asset. *Janus. Net: e-Journal of International Relations*, 3(2), pp. 72-86. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [08.07.2014].
- Gugerty, L. & Falzetta, M., 2005. Using an event-detection measure to assess drivers' attention and situation awareness. *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting 2005*, 49, pp. 2004-2008. Leitud: Sage Journals Online. [02.11.2014].
- Gümnaasiumi riiklik õppekava* (2011).
- Haas, A. & Flores, S., 2012. College Student Awareness of Signs of Alcohol Poisoning. *Journal of Alcohol & Drug Education*, 56(3), pp. 59-76. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [10.11.2014].
- Haldenius, L., 2012. Liberty, Law and Leviathan: Of Being Free from Impediments by Artifice. *Theoria: A Journal of Social & Political Theory*, 59(131), pp. 1-20. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [08.07.2014].
- Haridus- ja Teadusministeerium, 2014. *Noortevaldkonna arengukava 2014-2020*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.hm.ee/index.php?0513817> [Kasutatud 13.02.2014]
- Harris, J. A., McMahon, A. R. & Woldorff, M. G., 2013. Disruption of Visual Awareness during the Attentional Blink Is Reflected by Selective Disruption of Late-stage Neural Processing. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 25(11), pp. 1863-1874. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [17.11.2014].
- Haynes, M. R. & Giblin, M. J., 2014. Homeland Security Risk and Preparedness in Police Agencies: The Insignificance of Actual Risk Factors. *Police Quarterly*, 17(1), pp. 30-53. Leitud: Sage Journals Online. [21.06.2014].

- Hesselmann, G., 2013. Dissecting Visual Awareness with fMRI. *The Neuroscientist*, 19(5), pp. 495-508. Leitud: Sage Journals Online [17.11.2014].
- Hettne, B., 2010. Development and Security: Origins and Future. *Security Dialogue*, 41(1), pp. 31-52. Leitud: Sage Journals Online. [30.06.2014.]
- Hossenbaccus, Z. & Jeewon, R., 2014. Skin infections among infants and parental awareness: Is there any relationship? *Our Dermatology Online / Nasza Dermatologia Online*, 5(4), pp. 353-358. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [19.11.2014].
- Huang, C-Y. & Lee, C-L., 2014. Influences of Agents with a Self-Reputation Awareness Component in an Evolutionary Spatial IPD Game. *PloS ONE*, 9(6), pp. 1-12. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [02.11.2014].
- Ispas, L., 2013. The Role and Mission of the Military in Providing National Security. *Revista Academiei Fortelor Terestre*, 18(1), pp. 29-36. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [19.06.2014].
- Ivancea, T. I. & Balteş, L., 2011. European Security and Defence Dimension. General Aspects. *Revista Academiei Fortelor Terestre*, 16(2), pp. 156-159. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [19.06.2014].
- Jackson, V. A., Jacobsen, J., Greer, J. A., Pirl, W. F., Temel, J. S. & Back, A. L., 2013. The Cultivation of Prognostic Awareness Through the Provision of Early Palliative Care in the Ambulatory Setting: A Communication Guide. *Journal of Palliative Medicine*, 16(8), pp. 894-900. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [17.11.2014].
- Jacob, C., 2014. Practising civilian protection: Human security in Myanmar and Cambodia. *Security Dialogue*, Published online 20 June 2014, pp. 1-18. Leitud: Sage Journals Online. [07.07.2014].
- Jepsen, D. M. & Varhegyi, M. M., 2011. Awareness, knowledge and intentions for postgraduate study. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 33(6), pp. 605-617. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [07.11.2014].
- Jones, D. 2008. Homeland Security: Emerging Discipline, Challenges, and Research. Rmt: J. Pinkowski, toim *Homeland Security Handbook*. Boca Raton, Fla.; London: CRC Press, pp 95-130.

Jung, J., Chan-Olmsted, S., Park, B. & Kim, Y., 2011. Factors affecting e-book reader awareness, interest, and intention to use. *New Media & Society*, 14(2), pp. 204-224. Leitud: Sage Journals Online. [18.11.2014].

Justiitsministeerium, 2007. *Eesti elanike õigusteadlikkuse uuring*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/eesti_elanike_oigusteadlikkus_e_uuring_2007_1.pdf [Kasutatud 19.11.2014].

Kahler, M., 2011. Legitimacy, humanitarian intervention, and international institutions. *Politics, Philosophy & Economics*, 10(1), pp. 20-45. Leitud: Sage Journals Online. [08.07.2014].

Kaitsepolitseiamet, 2014. *Kaitsepolitsei ameti aastaraamat 2013*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.kapo.ee/cms-data/_text/38/44/files/kaitsepolitsei-aastaraamat-2013.pdf [Kasutatud 22.06.2014]

Kalesnykas, R., 2012. European Union Security Strategy: Globalisation and New Challenges. *Issues of Business & Law*, 4, pp. 1-11. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [15.06.2014].

Kannan, S., Menotti, E., Scherer, H. K., Dickinson, J. & Larson, K. 2007. Folic Acid and the Prevention of Neural Tube Defects: A Survey of Awareness Among Latina Women of Childbearing Age Residing in Southeast Michigan. *Health Promotion Practice*, 8(1), pp. 60-68. Leitud: Sage Journals Online. [10.11.2014].

(a1) Kasemets, A., Talmar, A. & Liivik, E., 2011. Parema õigusloome põhimõtete rakendamine Eesti sisejulgeolekupoliitikas. Rmt: M. Raudsaar, L. Uba & V. Laanpere, toim-d *Riigikogu Toimetised*. Tallinn: Riigikogu Kantselei, lk 83-96.

Kay, S., 2004. Globalization, Power, and Security. *Security Dialogue*, 35(1), pp. 9-25. Leitud: Sage Journals Online. [30.06.2014].

Kera, S. 1998. Isamaaline kasvatus Peeter Põllu kasvatusõpetuse taustal. Rmt: M. Tuulik & E. Raska, toim-d *Eesti Riigikaitse Akadeemia toimetised*. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia, lk 28-33.

Kera, S., 2007. *Olla vaimult suur: Humaansus. Hariduse humaniseerimine*. Tallinn: Tallinna Ülikool.

- Kernahan, C. & Davis, T., 2007. Changing Perspective: How Learning about Racism Influences Student Awareness and Emotion. *Teaching of Psychology*, 34(1), pp. 49-52. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [29.10.2014].
- Kinzelbach, K. & Kozma, J., 2009. Portraying Normative Legitimacy: The EU in Need of Institutional Safeguards for Human Rights. *Perspectives on European Politics and Society*, 10(4), pp. 603-620. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [07.07.2014].
- Kivirand, K., 2014. *Magistriõppe õppekava valikaine „Sisejulgeolekualane praktiline tegevus“ praktikaaruanne*. Autori valduses.
- Klein, G., Hunke, S., Günther, H. & Jahnke, M., 2012. Model-based Cyber Defense Situational Awareness. *PIK - Praxis der Informationsverarbeitung und Kommunikation*, 35(1), pp. 46-53. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [29.10.2014].
- Kolb, N. & Abdullah, F., 2009. Developing an Information Security Awareness Program for a Non-Profit Organization. *International Management Review*, 5(2), pp. 103-107. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [23.10.2014].
- Kolokoltsev, V., 2013. Ministry of Internal Affairs of the Russian Federation Order No. 1 of January 2, 2013, „On Adoption of the Concept for Ensuring Internal Security Within the System of the Ministry of Internal Affairs of the Russian Federation“. *Statutes and Decisions*, 48(4), pp. 5-18. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [29.06.2014].
- Koort, E., 2010. Siseturvalisus või sisejulgeolek. Rmt: L. Tabur & E. Koort, toim-d *Turvalisuspoliitika 2010. Kokkuvõte „Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015“ täitmisest*. Tallinn: Siseministeerium, lk 39-43.
- Krull, E., 2000. *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Krotz, U. & Maher, R., 2011. International Relations Theory and the Rise of European Foreign and Security Policy. *World Politics*, 63(3), pp. 548-579. Leitud: Cambridge Journals andmebaasist. [27.02.2014].
- Kurowska, X. & Pawlak, P., 2009. Introduction: The Politics of European Security Policies. *Perspectives on European Politics and Society*, 10(4), pp. 474-485. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [15.04.2014].

- Lavrakas, P. J. toim., 2008. Rmt: *Encyclopedia of Survey Research Methods (Vol 2)*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage, pp. 652, 657, 860, 865.
- Liimets, H., 2001. *Kuidas õppeprotsess kasvatab?* Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Lucas, U. & Meyer, J. H. F., 2004. Supporting student awareness: understanding student preconceptions of their subject matter within introductory courses. *Innovations in Education and Teaching International*, 41(4), pp. 459-471. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [29.10.2014].
- Lucey, T. A. & Giannangelo, D. M., 2006. Short Changed: The Importance of Facilitating Equitable Financial Education in Urban Society. *Education and Urban Society*, 38(3), pp. 268-287. Leitud: Sage Journals Online. [03.10.2014].
- Lutterbeck, D., 2004. Between Police and Military: The New Security Agenda and the Rise of Gendarmeries. *Cooperation and Conflict*, 39(1), pp. 45-68. Leitud: Sage Journals Online. [26.02.2014].
- MacNab, B. R. & Worthley, R., 2012. Stereotype awareness development and effective cross-cultural management: An experimental approach. *International Journal of Cross Cultural Management*, 13(1), pp. 65-87. Leitud: Sage Journals Online. [03.10.2014].
- Makinda, S. M., 1998. Sovereignty and Global Security. *Security Dialogue*, 29(3), pp. 281-292. Leitud: Sage Journals Online. [08.07.2014].
- McCrohan, K. F., Engel, K. & Harvey, J. W., 2010. Influence of Awareness and Training on Cyber Security. *Journal of Internet Commerce*, 9(1), pp. 23-41. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [23.10.2014].
- Menichelli, F., 2013. The national Picture: The reconfiguration of sovereignty, the normalization of emergency and the rise to prominence of urban security in Italy. *European Journal of Criminology*, 0(0), pp. 1-14. Leitud: Sage Journals Online. [08.07.2014].
- Merikle, P. M., 1984. Toward a definition of awareness. *Bulletin of the Psychonomic Society*, 22(5), pp. 449-450. Leitud: Springer Link andmebaasist. [18.10.2014].

- Mijalković, S. & Milošević, G., 2011. Correlation Between Economic, Corporate and National Security. *Megatrend Review*, 8(2), pp. 437-454. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [17.06.2014].
- Mondale, W. F., Stein, R. A. & Fahnhorst, M. C., 2014. National Security and the Constitution: A Conversation Between Walter F. Mondale and Robert A. Stein. *Minnesota Law Review*, 98(6), pp. 2011-2024. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [17.06.2014].
- Muldma, M., 2008. Muusikaõpetus ja sotsiaalkultuuriline kasvatus. Rmt: M. Muldma & M. Vikat, toim-d *Kasvatus mitmekultuurilises keskkonnas*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, lk 158-183.
- Muñoz, L. R., Etnyre, A., Adams, M., Herbers, S., Witte, A., Horlen, C., Baynton, S., Estrada, R. & Jones, M. E., 2010. Awareness of Heart Disease Among Female College Students. *Journal of Women's Health*, 19(12), pp. 2253-2259. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [07.11.2014].
- Obajimi, M. O., Ajayi, I. O., Oluwasola, A. O., Adedokun, B. O., Adeniji-Sofoluwe, A. T., Mosuro, O. A., Akingbola, T. S., Bassey, O. S., Umeh, E., Soyemi, T. O., Adegoke, F., Ogungbade, I., Ukaigwe, C. & Olopade, O. I., 2013. Level of awareness of mammography among women attending outpatient clinics in a teaching hospital in Ibadan, South-West Nigeria. *BMC Public Health*, 13(1), pp. 1-7. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [19.11.2014].
- Oppenheim, F. E., 2004. Social freedom: Definition, measurability, valuation. *Social Choice & Welfare*, 22(1), pp. 175-185. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [08.07.2014].
- Pain, R., 2014. Everyday terrorism: Connecting domestic violence and lobal terrorism. *Progress in Human Geography*, published online 4 February 2014, pp. 1-20. Leitud: Sage Journals Online. [30.06.2014].
- Parker, G. G. C. & Shay, R. P., 1974. Some factors affecting awareness of annual percentage rates in consumer installment credit transactions. *Journal of Finance*, 29(1), pp. 217-225. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [29.10.2014].

- Politsei- ja Piirivalveamet, 2014. *Riskikäitumise teadlikkuse uuring kolmes sihtrühmas*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/dotAsset/331164.pdf> välja otsitud [Kasutatud 04.10.2014].
- Pollard, A. & Triggs, P., 2001. *Reflektiivõpe keskkoolis*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Punia, B. K. & Siwatch, R., 2009. Performance Appraisal Practices in Indian Universities: A Study of Awareness Level and Perceived Significance. *Asia Pacific Business Review*, 5(3), pp. 71-88. Leitud: Sage Journals Online. [07.11.2014].
- Päästeamet, 2009. *Elanikkonna tuleohutusteadlikkuse seire*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.rescue.ee/vvfiles/0/Tuleohutusteadlikkuse%20seire%20aruanne%202009.pdf> [Kasutatud 19.11.2014].
- Quinn, R. W., 2005. Flow in Knowledge Work: High Performance Experience in the Design of National Security Technology. *Administrative Science Quarterly*, 50(4), pp. 610-641. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [23.10.2014].
- Randlane, K., 2011. Maksukuulekus ja selle tähendus sisejulgeoleku teoreetilises käsitluses. Rmt: L. Tabur & A. Talmar-Pere, toim-d *Tark turvalisus*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 284-301.
- Randol, B. M., 2012. The Organizational Correlates of Terrorism Response Preparedness in Local Police Departments. *Criminal Justice Policy Review*, 23(3), pp. 304-326. Leitud: Sage Journals Online. [21.06.2014].
- Raska, E., 2007. Sisejulgeolek ja turvalisus. Probleemi sotsiaalne kontekst. Rmt: T. Pohl, toim *sisejulgeolek= Internal security*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 21-36.
- Riigikaitse strateegia (2010).
- Riigikantselei, 2012. *Finantskirjaoskuse ja finantsteenuste alase teadlikkuse uuring Eesti elanike hulgas: teadmised, oskused, käitumine ja hoiakud isiklike rahaasjade korraldamisel*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.minuraha.ee/public/Finantskirjaoskus_ARUANNE.pdf [Kasutatud 04.10.2014].

- Riley, J. M., Scielzo, S., Hyatt, J., Davis, F. & Colombo, D., 2009. Situation Awareness and Performance Feedback toward Enhancing Learning with Game Trainers: An Approach and Lessons Learned. *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society 53rd Annual Meeting*. Leitud: Sage Journals Online. [03.10.2014].
- Rozanova, J., 2003. Russia in the Context of Globalization. *Current Sociology*, 51(6), pp. 649-669. Leitud: Sage Journals Online. [30.06.2014].
- Rui, H., Yong, M., Quanhong, X., Fang, W., Yuanyuan, M., Peng, X., Gao, X., Yan, Z., Yinhu, W. & Wenbing, Y., 2014. Oral health survey and oral health questionnaire for high school students in Tibet, China. *Head & Face Medicine*, 10(1), pp. 3-12. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [10.11.2014].
- Safar, A. H., Alqudsi-Ghabra, T. M. & Quabazard, N. M., 2012. Use of concept mapping and visual learning software in education at Kuwait University. *Education*, 132(4), pp. 834-861. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [19.11.2014].
- SA Keskkonnaõiguse Keskus, 2013. *Eesti elanikkonna keskkonnaõiguse alane teadlikkuse uuring*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://k6k.ee/tegevused/projektid/teadlikkuse-uuring> [Kasutatud 04.10.2014].
- Sanquist, T. F., Mahy, H. & Morris, F., 2008. An Exploratory Risk Perception Study of Attitudes Toward Homeland Security Systems. *Risk Analysis*, 28(4), pp. 1125-1133. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [29.06.2014].
- Schroeder, U. C., 2009. Strategy by Stealth? The Development of EU Internal and External Security Strategies. *Perspectives on European Politics and Society*, 10(4), pp. 486-505. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [07.07.2014].
- Schwarcz, A. I., Quijano, A., Olin, J. W. & Ostfeld, R. J., 2012. Internal Medicine Interns Have a Poor Knowledge of Peripheral Artery Disease. *Angiology*, 63(8), pp. 597-602. Leitud: Sage journals Online. [29.11.2014].
- Shan, X. & Zhuang, J., 2013. Cost of Equity in Homeland Security Resource Allocation. *Risk Analysis: An International Journal*, 33(6), pp. 1083-1099. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [16.06.2014].

Sim, I., Liginlal, D. & Khansa, L., 2012. Information Privacy Situation Awareness: Construct and Validation. *Journal of Computer Information Systems*, 53(1), pp. 57-64. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [02.11.2014].

Sisekaitseakadeemia, 2011. *Valikaine „Sisekaitse eelkutseõpe“ õppekava*. Autori valduses.

Sisekaitseakadeemia, 2014. *Sisekaitse eelkutseõpe*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://sisekaitse.ee/index.php?id=17986&highlight=sisekaitse,eelkutseõpe,on> [Kasutatud 27.02.2014]

Siseministerium, 2014. *Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimustes*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.siseministerium.ee/public/Pagulasuuring_ARUANNE_2014_avalik.pdf [Kasutatud 19.11.2014]

Siseministerium, 2014. *Valitsemisala arengukava 2014-2017*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.siseministerium.ee/public/2013_03_01_VAAK_2014-2017_Hetkeolukorra_analuu_POV_9_siseturvalisus_Siseministerium.pdf [Kasutatud 13.02.2014]

Siseministerium, 2015. *Siseturvalisuse arengukava 2015-2020*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/siseturvalisuse_arengukava_2015-2020_kodulehele.pdf [Kasutatud 26.11.2015]

Sotsiaalministerium, 2014. *Eesti elanikkonna teadlikkuse uuring soopõhise vägivalda ja inimkaubanduse valdkonnas*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/elanike_hoiakud_soopohise_vagivalda_ja_inimkaubanduse_valdkonnas2014_aruanne_tns_emor_loplik.pdf [Kasutatud 04.10.2014].

Stanton, N. A., Salmon, P. M. & Walker, G. H., 2014. A Paradigm Shift for Situation Awareness in Sociotechnical Systems. *Journal of Cognitive Engineering and Decision Making*, published online 6 October 2014, pp. 1-7. Leitud: Sage Journals Online. [03.11.2014].

- Stewart, D. C., George, J., Diack, H. L., Bond, C. M., McCraig, D. J., Cunningham, I. S., Munro, K. & Pflieger, D. 2009. Cross Sectional Survey of the Scottish General Public's Awareness of, Views on, and Attitudes Toward Nonmedical Prescribing. *The Annals of Pharmacotherapy*, 43(6), pp. 1115-1121. Leitud: Sage Journals Online. [11.11.2014].
- Storbeck, J. & Toussaint, M., 2003. Outline of a Balanced and Effective Internal Security Strategy for the European Union. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 12(1), pp. 1-13. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [07.07.2014].
- Sutherland Jr, A. E., 1951. Freedom and Internal Security. *Harvard Law Review*, 64(3), pp. 383-416. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [15.06.2014].
- Zantovsky, M., 2014. The Uncertainty of Freedom. *World Affairs*, 177(1), pp. 67-75. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [08.07.2014].
- Zichner, H. & Bruns, B., 2011. Within a „Ring of Secure Third Countries“: Regional and Local Effects of the Extraterritorial Engagement of the European Union in Belarus, Ukraine and the Republic of Moldova. *Eurotimes*, 11, pp. 78-88. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [22.06.2014].
- Zwolski, K., 2012. The EU as an international security actor after Lisbon: Finally a green light for a holistic approach? *Cooperation and Conflict*, 47(1), pp. 68-87. Leitud: Sage Journals Online. [30.06.2014].
- Tabur, L. 2003. *Eesti sisejulgeolekupoliitika põhimõtted: strateegiadokumendi projekt*. Magistritöö, Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool
- Tabur, L., 2009. Väikeriigi julgeolekusektor kui innovatsioonivedur. Rmt: M. Raudsaar, L. Uba & V. Laanpere, toim-d *Riigikogu Toimetised*. Tallinn: Riigikogu Kantselei, lk 181-187.
- Takemura, T., 2011. Statistical Analysis on Relation between Workers' Information Security Awareness and the Behaviors in Japan. *Journal of Management Policy and Practice*, 12(3), pp. 27-36. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [23.10.2014].
- Tammert, P. & Silberg, U., 2011. Sisejulgeolekust eluviiside põhiselt. Rmt: L. Tabur & A. Talmar-Pere, toim-d *Tark turvalisus*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 17-39.

- Tartu Ülikool, 2008. Valik mõistete definitsioonid. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.oendusteadus.ut.ee/sites/default/files/ode/moisted_2008_2013.pdf [Kasutatud 04.10.2014]
- Thomas, N. & Tow, W. T., 2002. The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention. *Security Dialogue*, 33(2), pp. 177-192. Leitud: Sage Journals Online. [08.07.2014].
- Tobias, E., 2011. Using Twitter and other social media platforms to provide situational awareness during an incident. *Journal of Business Continuity & Emergency Planning*, 5(3), pp. 208-223. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [17.11.2014].
- Tosun, C., 2014. A scale development study for identifying the levels of knowledge, perception and awareness of chemical hazard symbols. *Journal of Baltic Science Education*, 13(2), pp. 165-181. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [19.11.2014].
- Tsiantis, J., Diareme, S., Dimitrikaki, C., Kolaitis, G., Flios, A., Christogiorgos, S., Weber, G., Salvador-Carulla, L., Hillery, J. & Costello, H., 2004. Care Staff Awareness Training on Mental Health Needs of Adults with Learning Disabilities: Results from a Greek sample. *Journal of Learning Disabilities*, 8(3), pp. 221-234. Leitud: Sage Journals Online. [03.10.2014].
- Vaneechoutte, M., 2000. Experience, Awareness and Consciousness: Suggestions for Definitions as Offered by an Evolutionary Approach. *Foundations of Science*, 5(4), pp. 429-456. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [11.11.2014].
- (b1) Varrak, T., 2001. *Sissejuhatus poliitika- ja riigiteadusse*. Tallinn: külim.
- Vetik, R., 2007. *Kahe vabaduse piiril*. Tallinn: K Print.
- Virta, S., 2013. Governing urban security in Finland: Towards the „European model“. *European Journal of Criminology*, 10(3), pp. 341-353. Leitud: Sage Journals Online. [03.07.2014].
- Wagner, W., 2003. Building an Internal Security Community: The Democratic Peace and the Politics of Extradition in Western Europe. *Journal of Peace Research*, 40(6), pp. 695-712. Leitud: Sage Journals Online. [22.06.2014].

(b2) *Waters, M., 1995. *Globalization*. London, New York: Routledge.

Webster, C. W. R., Töpfer, E., Klauser, F. R., Raab, C. D. & Taylor, E., 2011. Awareness, understanding and experiences of CCTV amongst teachers and pupils in three UK schools. *Information Polity: The International Journal of Government & Democracy in the Information Age*, 16(4), pp. 303-318. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [29.10.2014].

Weiss, M. & Dalferth, S., 2009. Security *Re-Divided*: The Distinctiveness of Policy-Making in ESDP and JHA. *Cooperation and Conflict*, 44(3), pp. 268-287. Leitud: Sage Journals Online. [28.06.2014].

Weiss, T., 2011. The blurring border between the police and the military: A debate without foundations. *Cooperation and Conflict*, 46(3), pp. 396-405. Leitud: Sage Journals Online. [22.06.2014].

Weston, M. A., Tzaros, C. L. & Antos, M. J., 2006. Awareness of wetlands and their conservation value among students at a primary school in Victoria, Australia. *Ecological Management & Restoration*, 7(3), pp. 223-226. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [29.11.2014].

Winterdyk, J. & Filipuzzi, N., 2009. Awareness and Risk of Victimization Identity Theft: Comparing Canadian and Mexican Students' Perceptions and Awareness and Risk of Victimization. *International Review of Victimology*, 16, pp. 309-337. Leitud: Sage Journals Online. [07.11.2014].

Yankova, Z., 2013. Supportive environment – condition for personal development and social well-being of schoolchildren with mental retardation. *Trakia Journal of Sciences*, 11(3), pp. 217-220. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [19.11.2014].

Yarchi, M., Wolfsfeld, G., Sheaffer, T. & Shenhav, S. R., 2013. Promoting stories about terrorism to the International news media: A study of public diplomacy. *Media, War & Conflict*, 6(3), pp. 263-278. Leitud: Sage Journal Online. [30.06.2014].

Yin, J., Wang, R., Xia, Z., Zhou, S., Zhou, X., Zhang, Q. & Feng, X., 2013. Students' awareness of malaria at the beginning of national malaria elimination programme in China. *Malaria Journal*, 12(1), pp. 1-4. Leitud: Ebscohost andmebaasist. [02.11.2014].

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Sisejulgeolekut ohustavad tegurid (allikas: käsitletud teooria, autori koostatud)	27
Tabel 2. Sisekaitsealine eelkutseõpe Eesti Gümnaasiumides (allikas: Sisekaitseakadeemia, autori koostatud).....	38
Tabel 3. Uurimistöö etapid (autori koostatud)	40
Tabel 4. Põhiuuringu läbiviimine koolide lõikes (autori koostatud).....	46
Tabel 5. Ankeetide laekumine (autori koostatud)	47
Tabel 6. Valitud vastusevariandid respondentgruppide kaupa (autori koostatud).....	63
Tabel 7. Valitud vastusevariandid respondentgruppide kaupa (autori koostatud).....	64
Tabel 8. Valitud vastusevariandid respondentgruppide kaupa (autori koostatud).....	65
Joonis 1. Teadlikkuse tõstmise koolituste mõju (Fretschner & Weber, 2013, pp. 414) ...	32
Joonis 2. Õpetamis- ja õppimistegurid klassis (Pollard & Triggs, 2001, pp. 40)	35
Joonis 3. Õppeprotsessi kasvatava mõju avaldumine õppijale (Kera, 2007, lk 94).....	36
Joonis 4. Sisekaitsealist eelkutseõpet õppinud 10. ja 12. klassi õpilaste valikaine valimise põhjused (autori koostatud).....	50
Joonis 5. Sisekaitsealist eelkutseõpet mitteõppinud 10. ja 12. klassi õpilaste valikaine mittevalimise põhjused (autori koostatud)	52
Joonis 6. Rahulolu valikaine valimisega (autori koostatud)	54
Joonis 7. Rahulolu valikaine mittevalimisega (autori koostatud)	54
Joonis 8. Sisekaitsealise eelkutseõppe valinud õpilaste rahulolu valikaine tasemega (autori koostatud).....	55
Joonis 9. Sisekaitsealist eelkutseõpet õppinud õpilaste hinnang, kas nad soovitaksid valikainet oma sõbrale/sõbrannale/tuttavale (autori koostatud).....	56
Joonis 10. Sisekaitsealist eelkutseõpet õppinud 12. klassi õpilaste hinnang, kuidas saaks tõsta sisekaitsealise eelkutseõppe taset (autori koostatud).....	58

Joonis 11. Kogutulemuste keskväärtused respondentgruppide kaupa (autori koostatud)	59
Joonis 12. Respondentgruppide teadmiste tasemete erinevused ennetuskampaaniate korraldamise eesmärkide kohta (autori koostatud).....	62
Joonis 13. Vastajate gruppide õiged vastused küsimusele „Kas tead, millega tegeleb Naabrivalve?“ (autori koostatud).....	67
Joonis 14. Respondentgruppide teadlike õpilaste osakaalude erinevused abipolitseinikuks saamise kohta (autori koostatud)	68
Joonis 15. Respondentgruppide teadlike õpilaste osakaalude erinevused Eestis kasutusel oleva ühtse hädaabinumbri kohta (autori koostatud).....	69

LISAD

Lisa 1. Ankeetküsimustik 10. klassi sisekaitsealist eelkurseõpet mittevalinud õpilastele (eesti keeles)

ANKEETKÜSIMUSTIK 10. KLASSI SISEKAITSEALIST EELKUTSEÕPET MITTEVALINUD ÕPILASTELE

1. Miks Sa ei valinud sisekaitsealist eelkurseõpet (võib valida mitu varianti)?
  - 1) ei tundunud huvitav
  - 2) sõber/sõbranna ei soovitanud
  - 3) mind ei huvita siseturvalisus
  - 4) mind ei huvita õppekäigud ega praktikalaagrid
  - 5) õpetaja on minu/minu vanemate tuttav
  - 6) mina ega minu vanemad ei tunne õpetajat
  - 7) muu .....

2. Palun seleta, mis on Sinu jaoks siseturvalisus.
 .....
.....
.....
.....

3. Palun nimeta Sinu jaoks suurim(ad)/kõige ohtlikum(ad) siseturvalisust ohustav(ad) tegur(id) (võib kirjutada mitu):
 .....
.....
.....
.....

4. Kas tead, miks korraldatakse siseturvalisust tõstvaid ennetuskampaaniaid (nt „võta klapid peast ja lase rong läbi“; „veega sõber“; „vähem on parem“)? (Vali üks variant!)
  - 1) jah, tean
  - 2) tean natuke
  - 3) ei tea

5. Kui vastasid eelmisele küsimusele „jah, tean“ või „tean natuke“, siis palun vasta miks Sinu arvates selliseid kampaaniaid korraldatakse? Kui vastasid eelmisele küsimusele „ei tea“, jäta sellele küsimusele vastamata.

□ .....

.....

.....

6. Kas järgmised väited on tõesed (1-jah; 2-ei; 3-ei tea)?

VÄIDE	Jah	Ei	Ei tea
6.1 Alkoholi ei tohi tarvitada alla 21-aastane isik	1	2	3
6.2 Prefektuuri juhhib ülemkomissar	1	2	3
6.3 Helkuri kandmine on kohustuslik	1	2	3
6.4 Igäühel on õigus haridusele	1	2	3
6.5 Tuletõrjekiivri suka kandmine kustutustööde ajal on vabatahtlik	1	2	3
6.6 Eesti riigipiir on katkematu ja suletud mõtteline joon ning seda mööda kulgev vertikaalpind, millega piiritletakse Eesti maa-ala, territoriaalmeri, piiriveekogude Eestile kuuluvad osad, maapõu ja õhuruum	1	2	3
6.7 Välismaalane on isik, kes ei ole Eesti kodanik	1	2	3
6.8 Tubakatooteid ei tohi osta alla 18-aastane isik	1	2	3
6.9 Suitsuandur on kohustuslik	1	2	3
6.10 Abivajajale tuleb alati esmaabi anda, isegi kui abiandjal ei ole piisavalt teadmisi	1	2	3
6.11 Isik peab olema vähemalt 21-aastane, et soetada, omada ja vallata püstolit või revolvrit turvalisuse tagamiseks	1	2	3
6.12 Diplomaatilised esindajad omavad asukohariigis täielikku kriminalkohtulikku immuniteti	1	2	3
6.13 Kellelki ei tohi võtta sünniga omandatud Eesti kodakondsust	1	2	3
6.14 Hädaolukord on sündmus või sündmuste ahel, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist või põhjustab suure varalise kahju	1	2	3
6.15 Inimest võib sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu	1	2	3
6.16 Isikuttõendav dokument tunnistatakse dokumendi kaotsimineku või hävimise korral kehtetuks	1	2	3
6.17 Liitmik on osa tuletõrjearmatuurist	1	2	3
6.18 Väärtegu on süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud rahatrahv või arest	1	2	3
6.19 Abikaasad ei ole võrdõiguslikud, sest mees on perekonnapea	1	2	3
6.20 Tähtajaline elamisluba on välismaalasele antav luba Eestisse elama asumiseks	1	2	3
6.21 Nõel- ja naeljoatoru kasutatakse kõige tihedamini metsatulekahjude kustutamiseks	1	2	3
6.22 Eesti kõrgeimat riigivõimu teostab Eesti Vabariigi president	1	2	3
6.23 Igäühel on õigus riigi ja seaduse kaitsele	1	2	3
6.24 Turvavöö kasutamine sõidukites on kohustuslik	1	2	3

6.25 Asitõend on kasutatav tõendamisesemena asjaolude selgitamisel	1	2	3
6.26 Talveperioodil on talverehvide kasutamine vabatahtlik	1	2	3
6.27 Kiiruspiirangutest ei tule kinni pidada, +10 km/h võib märgil näidatud kiirust ületada	1	2	3

7. Millised riigiasutused teostavad alljärgnevaid tegevusi (1-Politsei- ja Piirivalveamet; 2-Päästeamet; 3-Siseministerium; 4-Kaitsevägi; 5-Sisekaitseakadeemia; 6-Justiitsministerium; 7-Kaitseministerium)? Palun vali igal real ainult üks vastus!

TEGEVUS	PPA	PäA	SiM	KaV	SKA	JuM	KaM
7.1 Tagab turvalisust ja avalikku korda	1	2	3	4	5	6	7
7.2 Kustutab tulekahjusid	1	2	3	4	5	6	7
7.3 Korraldab ja koordineerib kriisireguleerimise alast tegevust	1	2	3	4	5	6	7
7.4 Väljastab isikutõendavaid dokumente	1	2	3	4	5	6	7
7.5 Tagab pideva kaitsevalmiduse	1	2	3	4	5	6	7
7.6 Kaitseb Eesti riigipiiri	1	2	3	4	5	6	7
7.7 Viib läbi siseturvalisuse valdkonnas teadus- ja arendustööd	1	2	3	4	5	6	7
7.8 Väljastab relvalubasid	1	2	3	4	5	6	7
7.9 Rakendab kaitsevõimet agressiooni ärahoidmiseks	1	2	3	4	5	6	7
7.10 Töötab välja siseturvalisuse tagamise alase poliitika	1	2	3	4	5	6	7
7.11 Teeb otsingu- ja päästetöid ning avastab ja likvideerib merereostust sise- ja territoriaalmeres	1	2	3	4	5	6	7
7.12 Tagab valmisolekut riigi kaitsmiseks sõjalise tegevusega	1	2	3	4	5	6	7
7.13 Õpetab sisejulgeoleku- struktuuride ametnikke		2	3	4	5	6	7
7.14 Kavandab ja viib ellu riigi õigus- ja kriminaalpoliitikat	1	2	3	4	5	6	7
7.15 Vastutab riigikaitse korraldamise eest	1	2	3	4	5	6	7
7.16 Õpetab välja ajateenijaid	1	2	3	4	5	6	7
7.17 Uurib mõrvu	1	2	3	4	5	6	7
7.18 Korraldab vabatahtlike päästjate tegevust	1	2	3	4	5	6	7
7.19 Teostab liiklusjärelvalvet	1	2	3	4	5	6	7

8. Kas tead, millega tegeleb Naabrivalve? (Vali üks variant!)

- 1) jah, tean
- 2) tean natuke

3) ei tea

9. Kui vastasid eelmisele küsimusele „jah, tean“ või „tean natuke“, siis palun vasta millega Sinu arvates Naabrivalve tegeleb? Kui vastasid eelmisele küsimusele „ei tea“, jäta sellele küsimusele vastamata.

.....

.....

.....

10. Kas tead, kuidas saada abipolitseinikuks? (Vali üks variant!)

- 1) jah, tean
- 2) tean natuke
- 3) ei tea

11. Kui vastasid eelmisele küsimusele „jah, tean“ või „tean natuke“, siis palun vasta kuidas Sinu arvates saadakse abipolitseinikuks? Kui vastasid eelmisele küsimusele „ei tea“, jäta sellele küsimusele vastamata.

.....

.....

.....

12. Kuidas käitud, kui näed maas lamavat inimest (mida teed esimesena, vali üks variant)?

- 1) helistan oma vanematele
- 2) helistan hädaabinumbrile
- 3) hakkam kohe kunstlikku hingamist tegema
- 4) ei tea, ei oska öelda

13. Kuidas käitud, kui näed põlevat maja (mida teed esimesena, vali üks variant)?

- 1) helistan oma vanematele
- 2) helistan hädaabinumbrile
- 3) jooksen majja vaatama, kas seal on abivajajaid
- 4) ei tea, ei oska öelda

14. Kuidas käitud, kui näed tänaval nõ kotivarast (mida teed esimesena, vali üks variant)?

- 1) helistan oma vanematele
- 2) helistan hädaabinumbrile
- 3) uurin kannatanult, kas ta on on väga kurb, et oma käekotist ilma jäi
- 4) ei tea, ei oska öelda

15. Milline on Eestis kasutusel olev ühtne hädaabinumber (politsei, pääste, kiirabi)?

- 1) 110
- 2) 112

3) 001

4) 911

16. Kas oled rahul, et ei valinud valikaineks sisekaitset eelkutsõpet?

1) jah, olen rahul

2) olen natukene rahul

3) ei ole rahul

17. Sinu sugu?

1) mees

2) naine

18. Sinu vanus?

..... aastat

19. Sinu kooli nimi?

.....

20. Sinu kooli õppekeel?

1) eesti

2) vene

21. Sinu rahvus?

1) eestlane

2) venelane

3) muu, palun täpsustada.....

Tänan!

Lisa 2. Ankeetküsimustik 10. klassi sisekaitsealise eelkutseõppe valinud õpilastele (eesti keeles)

**ANKEETKÜSIMUSTIK 10. KLASSI SISEKAITSELISE EELKUTSEÕPPE
VALINUD ÕPILASTELE**

1. Miks valisid sisekaitsealise eelkutseõppe (võib valida mitu varianti)?

- 1) tundus huvitav
- 2) sõber/sõbranna soovitas
- 3) et saada teoreetilisi teadmisi sisejulgeolekust
- 4) et saada praktilisi teadmisi päästeameti ja politsei tööst
- 5) see hõlmab õppekäike ning praktikalaagreid
- 6) õpetaja on minu/minu vanemate tuttav
- 7) muu .....

2. Palun seleta, mis on Sinu jaoks siseturvalisus.

- .....
- .....
- .....
- .....

3. Palun nimeta Sinu jaoks suurim(ad)/kõige ohtlikum(ad) siseturvalisust ohustav(ad) tegur(id) (võib kirjutada mitu):

- .....
- .....
- .....
- .....

4. Kas tead, miks korraldatakse siseturvalisust tõstvaid ennetuskampaniaid (nt „võta klapid peast ja lase rong läbi“, „veega sõber“, „vähem on parem“)? (Vali üks variant!)

- 1) jah, tean
- 2) tean natuke
- 3) ei tea

5. Kui vastasid eelmisele küsimusele „jah, tean“ või „tean natuke“, siis palun vasta miks Sinu arvates selliseid kampaniaid korraldatakse? Kui vastasid eelmisele küsimusele „ei tea“, jäta sellele küsimusele vastamata.

- .....
- .....
- .....

6. Kas järgmised väited on tõesed (1-jah; 2-ei; 3-ei tea)?

VÄIDE	Jah	Ei	Ei tea
6.1 Alkoholi ei tohi tarvitada alla 21-aastane isik	1	2	3
6.2 Prefektuuri juhhib ülemkomissar	1	2	3
6.3 Helkuri kandmine on kohustuslik	1	2	3
6.4 Igaühel on õigus haridusele	1	2	3
6.5 Tuletõrjekiivri suka kandmine kustutustööde ajal on vabatahtlik	1	2	3
6.6 Eesti riigipiir on katkematu ja suletud mõtteline joon ning seda mööda kulgev vertikaalpind, millega piiritletakse Eesti maa-ala, territoriaalmeri, piiriveekogude Eestile kuuluvad osad, maapõu ja õhuruum	1	2	3
6.7 Välismaalane on isik, kes ei ole Eesti kodanik	1	2	3
6.8 Tubakatooteid ei tohi osta alla 18-aastane isik	1	2	3
6.9 Suitsuandur on kohustuslik	1	2	3
6.10 Abivajajale tuleb alati esmaabi anda, isegi kui abiandjal ei ole piisavalt teadmisi	1	2	3
6.11 Isik peab olema vähemalt 21-aastane, et soetada, omada ja vallata püstolit või revolvril turvalisuse tagamiseks	1	2	3
6.12 Diplomaatilised esindajad omavad asukohariigis täielikku kriminalkohtulikku immuniteti	1	2	3
6.13 Kelleltki ei tohi võtta sünniga omandatud Eesti kodakondsust	1	2	3
6.14 Hädaolukord on sündmus või sündmuste ahel, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist või põhjustab suure varalise kahju	1	2	3
6.15 Inimest võib sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu	1	2	3
6.16 Isikuttõendav dokument tunnistatakse dokumendi kaotsimineku või hävimise korral kehtetuks	1	2	3
6.17 Liitmik on osa tuletõrjearmatuurist	1	2	3

6.18 Väärtegu on süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud rahatrahv või arest	1	2	3
6.19 Abikaasad ei ole võrdõiguslikud, sest mees on perekonnapea	1	2	3
6.20 Tähtajaline elamisluba on välismaalasele antav luba Eestisse elama asumiseks	1	2	3
6.21 Nõel- ja naeljoatoru kasutatakse kõige tihedamini metsatulekahjude kustutamiseks	1	2	3
6.22 Eesti kõrgeimat riigivõimu teostab Eesti Vabariigi president	1	2	3
6.23 Igäühel on õigus riigi ja seaduse kaitsele	1	2	3
6.24 Turvavöö kasutamine sõidukites on kohustuslik	1	2	3
6.25 Asitõend on kasutatav tõendamisesemena asjaolude selgitamisel	1	2	3
6.26 Talveperioodil on talverehvide kasutamine vabatahtlik	1	2	3
6.27 Kiiruspiirangutest ei tule kinni pidada, +10 km/h võib märgil näidatud kiirust ületada	1	2	3

7. Millised riigiasutused teostavad alljärgnevat tegevusi (1-Politsei- ja Piirivalveamet; 2-Päästeamet; 3-Siseministeerium; 4-Kaitsevägi; 5-Sisekaitseakadeemia; 6-Justiitsministeerium; 7-Kaitseministeerium)? Palun vali igal real ainult üks vastus!

TEGEVUS	PPA	PäA	SiM	KaV	SKA	JuM	KaM
7.1 Tagab turvalisust ja avalikku korda	1	2	3	4	5	6	7
7.2 Kustutab tulekahjusid	1	2	3	4	5	6	7
7.3 Korraldab ja koordineerib kriisireguleerimise alast tegevust	1	2	3	4	5	6	7
7.4 Väljastab isikuttõendavaid dokumente	1	2	3	4	5	6	7
7.5 Tagab pideva kaitsevalmiduse	1	2	3	4	5	6	7
7.6 Kaitseb Eesti riigipiiri	1	2	3	4	5	6	7

7.7 Viib läbi siseturvalisuse valdkonnas teadus- ja arendustööd	1	2	3	4	5	6	7
7.8 Väljastab relvalubasid	1	2	3	4	5	6	7
7.9 Rakendab kaitsevõimet agressiooni ärahoidmiseks	1	2	3	4	5	6	7
7.10 Töötab välja siseturvalisuse tagamise alase poliitika	1	2	3	4	5	6	7
7.11 Teeb otsingu- ja päästetöid ning avastab ja likvideerib merereostust sise- ja territoriaalmeres	1	2	3	4	5	6	7
7.12 Tagab valmisolekut riigi kaitsmiseks sõjalise tegevusega	1	2	3	4	5	6	7
7.13 Õpetab sisejulgeoleku- struktuuride ametnikke		2	3	4	5	6	7
7.14 Kavandab ja viib ellu riigi õigus- ja kriminaalpoliitikat	1	2	3	4	5	6	7
7.15 Vastutab riigikaitse korraldamise eest	1	2	3	4	5	6	7
7.16 Õpetab välja ajateenijaid	1	2	3	4	5	6	7
7.17 Uurib mõrvu	1	2	3	4	5	6	7
7.18 Korraldab vabatahtlike päästjate tegevust	1	2	3	4	5	6	7
7.19 Teostab liiklusjärelvalvet	1	2	3	4	5	6	7

8. Kas tead, millega tegeleb Naabrivalve? (Vali üks variant!)

- 1) jah, tean
- 2) tean natuke
- 3) ei tea

9. Kui vastasid eelmisele küsimusele „jah, tean“ või „tean natuke“, siis palun vasta millega Sinu arvates Naabrivalve tegeleb? Kui vastasid eelmisele küsimusele „ei tea“, jäta sellele küsimusele vastamata.

.....

.....

.....

10. Kas tead, kuidas saada abipolitseinikuks? (Vali üks variant!)

- 1) jah, tean
- 2) tean natuke
- 3) ei tea

11. Kui vastasid eelmisele küsimusele „jah, tean“ või „tean natuke“, siis palun vasta kuidas Sinu arvates saadakse abipolitseinikuks? Kui vastasid eelmisele küsimusele „ei tea“, jäta sellele küsimusele vastamata.

.....

.....

.....

12. Kuidas käitud, kui näed maas lamavat inimest (mida teed esimesena, vali üks variant)?

- 1) helistan oma vanematele
- 2) helistan hädaabinumbri
- 3) hakkam kohe kunstlikku hingamist tegema
- 4) ei tea, ei oska öelda

13. Kuidas käitud, kui näed põlevat maja (mida teed esimesena, vali üks variant)?

- 1) helistan oma vanematele
- 2) helistan hädaabinumbri
- 3) jooksen majja vaatama, kas seal on abivajajaid
- 4) ei tea, ei oska öelda

14. Kuidas käitud, kui näed tänaval nõ kotivarast (mida teed esimesena, vali üks variant)?

- 1) helistan oma vanematele
- 2) helistan hädaabinumbri
- 3) uurin kannatanult, kas ta on on väga kurb, et oma käekotist ilma jäi
- 4) ei tea, ei oska öelda

15. Milline on Eestis kasutusel olev ühtne hädaabinumber (politsei, pääste, kiirabi)?

- 1) 110
- 2) 112
- 3) 001
- 4) 911

16. Kas oled rahul, et valisid valikaineks sisekaitsetise eelkuteõppe?

- 1) jah, olen rahul
- 2) olen natukene rahul
- 3) ei ole rahul

17. Kas oled rahul sisekaitsetise eelkuteõppe tasemega enda koolis?

- 1) jah, olen rahul
- 2) olen natukene rahul
- 3) ei ole rahul

18. Kas soovitaksid sisekaitsetist eelkuteõpet oma sõbrale/sõbrannale/tuttavale?

- 1) jah, soovitaksin
- 2) natukene soovitaksin
- 3) ei soovitaks

19. Sinu sugu?

- 1) mees
- 2) naine

20. Sinu vanus?

..... aastat

21. Sinu kooli nimi?

.....

22. Sinu kooli õppekeel?

- 1) eesti
- 2) vene

23. Sinu rahvus?

- 1) eestlane
- 2) venelane
- 3) muu, palun täpsusta.....

Tänan!

Lisa 3. Ankeetküsimustik 12. klassi sisekaitsealist eelkurseõpet mittevalinud õpilastele (eesti keeles)

**ANKEETKÜSIMUSTIK 12. KLASSI SISEKAITSEALIST EELKUTSEÕPET
MITTEVALINUD ÕPILASTELE**

1. Miks Sa ei valinud sisekaitsealist eelkurseõpet (võib valida mitu varianti)?

- 1) ei tundunud huvitav
- 2) sõber/sõbranna ei soovitanud
- 3) mind ei huvita siseturvalisus
- 4) mind ei huvita õppekäigud ega praktikalaagrid
- 5) õpetaja on minu/minu vanemate tuttav
- 6) mina ega minu vanemad ei tunne õpetajat
- 7) muu .....

2. Palun seleta, mis on Sinu jaoks siseturvalisus.

- .....
- .....
- .....
- .....

3. Palun nimeta Sinu jaoks suurim(ad)/kõige ohtlikum(ad) siseturvalisust ohustav(ad) tegur(id) (võib kirjutada mitu):

- .....
- .....
- .....
- .....

4. Kas tead, miks korraldatakse siseturvalisust tõstvaid ennetuskampaniaid (nt „võta klapid peast ja lase rong läbi“; „veega sõber“; „vähem on parem“)? (Vali üks variant!)

- 1) jah, tean
- 2) tean natuke
- 3) ei tea

5. Kui vastasid eelmisele küsimusele „jah, tean“ või „tean natuke“, siis palun vasta miks Sinu arvates selliseid kampaniaid korraldatakse? Kui vastasid eelmisele küsimusele „ei tea“, jäta sellele küsimusele vastamata.

- .....
- .....
- .....

6. Kas järgmised väited on tõesed (1-jah; 2-ei; 3-ei tea)?

VÄIDE	Jah	Ei	Ei tea
6.1 Alkoholi ei tohi tarvitada alla 21-aastane isik	1	2	3
6.2 Prefektuuri juhhib ülemkomissar	1	2	3
6.3 Helkuri kandmine on kohustuslik	1	2	3
6.4 Igaühel on õigus haridusele	1	2	3
6.5 Tuletõrjekiivri suka kandmine kustutustööde ajal on vabatahtlik	1	2	3
6.6 Eesti riigipiir on katkematu ja suletud mõtteline joon ning seda mööda kulgev vertikaalpind, millega piiritletakse Eesti maa-ala, territoriaalmeri, piiriveekogude Eestile kuuluvad osad, maapõu ja õhuruum	1	2	3
6.7 Välismaalane on isik, kes ei ole Eesti kodanik	1	2	3
6.8 Tubakatooteid ei tohi osta alla 18-aastane isik	1	2	3
6.9 Suitsuandur on kohustuslik	1	2	3
6.10 Abivajajale tuleb alati esmaabi anda, isegi kui abiandjal ei ole piisavalt teadmisi	1	2	3
6.11 Isik peab olema vähemalt 21-aastane, et soetada, omada ja vallata püstolit või revolvril turvalisuse tagamiseks	1	2	3
6.12 Diplomaatilised esindajad omavad asukohariigis täielikku kriminalkohtulikku immuniteti	1	2	3
6.13 Kelleltki ei tohi võtta sünniga omandatud Eesti kodakondsust	1	2	3
6.14 Hädaolukord on sündmus või sündmuste ahel, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist või põhjustab suure varalise kahju	1	2	3
6.15 Inimest võib sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu	1	2	3
6.16 Isikuttõendav dokument tunnistatakse dokumendi kaotsimineku või hävimise korral kehtetuks	1	2	3
6.17 Liitmik on osa tuletõrjearmatuurist	1	2	3

6.18 Väärtegu on süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud rahatrahv või arest	1	2	3
6.19 Abikaasad ei ole võrdõiguslikud, sest mees on perekonnapea	1	2	3
6.20 Tähtajaline elamisluba on välismaalasele antav luba Eestisse elama asumiseks	1	2	3
6.21 Nõel- ja naeljoatoru kasutatakse kõige tihedamini metsatulekahjude kustutamiseks	1	2	3
6.22 Eesti kõrgeimat riigivõimu teostab Eesti Vabariigi president	1	2	3
6.23 Igäühel on õigus riigi ja seaduse kaitsele	1	2	3
6.24 Turvavöö kasutamine sõidukites on kohustuslik	1	2	3
6.25 Asitõend on kasutatav tõendamisesemena asjaolude selgitamisel	1	2	3
6.26 Talveperioodil on talverehvide kasutamine vabatahtlik	1	2	3
6.27 Kiiruspiirangutest ei tule kinni pidada, +10 km/h võib märgil näidatud kiirust ületada	1	2	3

7. Millised riigiasutused teostavad alljärgnevaid tegevusi (1-Politsei- ja Piirivalveamet; 2-Päästeamet; 3-Siseministeerium; 4-Kaitsevägi; 5-Sisekaitseakadeemia; 6-Justiitsministeerium; 7-Kaitseministeerium)? Palun vali igal real ainult üks vastus!

TEGEVUS	PPA	PäA	SiM	KaV	SKA	JuM	KaM
7.1 Tagab turvalisust ja avalikku korda	1	2	3	4	5	6	7
7.2 Kustutab tulekahjusid	1	2	3	4	5	6	7
7.3 Korraldab ja koordineerib kriisireguleerimise alast tegevust	1	2	3	4	5	6	7
7.4 Väljastab isikuttõendavaid dokumente	1	2	3	4	5	6	7
7.5 Tagab pideva kaitsevalmiduse	1	2	3	4	5	6	7
7.6 Kaitseb Eesti riigipiiri	1	2	3	4	5	6	7

7.7 Viib läbi siseturvalisuse valdkonnas teadus- ja arendustööd	1	2	3	4	5	6	7
7.8 Väljastab relvalubasid	1	2	3	4	5	6	7
7.9 Rakendab kaitsevõimet agressiooni ärahoidmiseks	1	2	3	4	5	6	7
7.10 Töötab välja siseturvalisuse tagamise alase poliitika	1	2	3	4	5	6	7
7.11 Teeb otsingu- ja päästetöid ning avastab ja likvideerib merereostust sise- ja territoriaalmeres	1	2	3	4	5	6	7
7.12 Tagab valmisolekut riigi kaitsmiseks sõjalise tegevusega	1	2	3	4	5	6	7
7.13 Õpetab sisejulgeoleku- struktuuride ametnikke		2	3	4	5	6	7
7.14 Kavandab ja viib ellu riigi õigus- ja kriminaalpoliitikat	1	2	3	4	5	6	7
7.15 Vastutab riigikaitse korraldamise eest	1	2	3	4	5	6	7
7.16 Õpetab välja ajateenijaid	1	2	3	4	5	6	7
7.17 Uurib mõrvu	1	2	3	4	5	6	7
7.18 Korraldab vabatahtlike päästjate tegevust	1	2	3	4	5	6	7
7.19 Teostab liiklusjärelvalvet	1	2	3	4	5	6	7

8. Kas tead, millega tegeleb Naabrivalve? (Vali üks variant!)

- 1) jah, tean
- 2) tean natuke
- 3) ei tea

9. Kui vastasid eelmisele küsimusele „jah, tean“ või „tean natuke“, siis palun vasta millega Sinu arvates Naabrivalve tegeleb? Kui vastasid eelmisele küsimusele „ei tea“, jäta sellele küsimusele vastamata.

.....

.....

.....

10. Kas tead, kuidas saada abipolitseinikuks? (Vali üks variant!)

- 1) jah, tean
- 2) tean natuke
- 3) ei tea

11. Kui vastasid eelmisele küsimusele „jah, tean“ või „tean natuke“, siis palun vasta kuidas Sinu arvates saadakse abipolitseinikuks? Kui vastasid eelmisele küsimusele „ei tea“, jäta sellele küsimusele vastamata.

.....

.....

.....

12. Kuidas käitud, kui näed maas lamavat inimest (mida teed esimesena, vali üks variant)?

- 1) helistan oma vanematele
- 2) helistan hädaabinumbri
- 3) hakkam kohe kunstlikku hingamist tegema
- 4) ei tea, ei oska öelda

13. Kuidas käitud, kui näed põlevat maja (mida teed esimesena, vali üks variant)?

- 1) helistan oma vanematele
- 2) helistan hädaabinumbri
- 3) jooksen majja vaatama, kas seal on abivajajaid
- 4) ei tea, ei oska öelda

14. Kuidas käitud, kui näed tänaval nõ kotivarast (mida teed esimesena, vali üks variant)?

- 1) helistan oma vanematele
- 2) helistan hädaabinumbri
- 3) uurin kannatanult, kas ta on on väga kurb, et oma käekotist ilma jäi
- 4) ei tea, ei oska öelda

15. Milline on Eestis kasutusel olev ühtne hädaabinumber (politsei, pääste, kiirabi)?

- 1) 110
- 2) 112
- 3) 001
- 4) 911

16. Kas oled rahul, et ei valinud valikaineks sisekaitset eelkutsõpet?

- 1) jah, olen rahul
- 2) olen natukene rahul
- 3) ei ole rahul

17. Sinu sugu?

- 1) mees
- 2) naine

18. Sinu vanus?

..... aastat

19. Sinu kooli nimi?

.....

20. Sinu kooli õppekeel?

- 1) eesti
- 2) vene

21. Sinu rahvus?

- 1) eestlane
- 2) venelane
- 3) muu, palun täpsusta.....

Tänan!

Lisa 4. Ankeetküsimustik 12. klassi sisekaitsealise eelkutseõppe valinud õpilastele (eesti keeles)

**ANKEETKÜSIMUSTIK 12. KLASSI SISEKAITSELISE EELKUTSEÕPPE
VALINUD ÕPILASTELE**

1. Miks valisid sisekaitsealise eelkutseõppe (võib valida mitu varianti)?

- 1) tundus huvitav
- 2) sõber/sõbranna soovitas
- 3) et saada teoreetilisi teadmisi sisejulgeolekust
- 4) et saada praktilisi teadmisi päästeameti ja politsei tööst
- 5) see hõlmab õppekäike ning praktikalaagreid
- 6) õpetaja on minu/minu vanemate tuttav
- 7) muu .....

2. Palun seleta, mis on Sinu jaoks siseturvalisus.

- .....
- .....
- .....
- .....

3. Palun nimeta Sinu jaoks suurim(ad)/kõige ohtlikum(ad) siseturvalisust ohustav(ad) tegur(id) (võib kirjutada mitu):

- .....
- .....
- .....
- .....

4. Kas tead, miks korraldatakse siseturvalisust tõstvaid ennetuskampaniaid (nt „võta klapid peast ja lase rong läbi“, „veega sõber“, „vähem on parem“)? (Vali üks variant!)

- 1) jah, tean
- 2) tean natuke
- 3) ei tea

5. Kui vastasid eelmisele küsimusele „jah, tean“ või „tean natuke“, siis palun vasta miks Sinu arvates selliseid kampaniaid korraldatakse? Kui vastasid eelmisele küsimusele „ei tea“, jäta sellele küsimusele vastamata.

- .....
- .....
- .....

6. Kas järgmised väited on tõesed (1-jah; 2-ei; 3-ei tea)?

VÄIDE	Jah	Ei	Ei tea
6.1 Alkoholi ei tohi tarvitada alla 21-aastane isik	1	2	3
6.2 Prefektuuri juhhib ülemkomissar	1	2	3
6.3 Helkuri kandmine on kohustuslik	1	2	3
6.4 Igaühel on õigus haridusele	1	2	3
6.5 Tuletõrjekiivri suka kandmine kustutustööde ajal on vabatahtlik	1	2	3
6.6 Eesti riigipiir on katkematu ja suletud mõtteline joon ning seda mööda kulgev vertikaalpind, millega piiritletakse Eesti maa-ala, territoriaalmeri, piiriveekogude Eestile kuuluvad osad, maapõu ja õhuruum	1	2	3
6.7 Välismaalane on isik, kes ei ole Eesti kodanik	1	2	3
6.8 Tubakatooteid ei tohi osta alla 18-aastane isik	1	2	3
6.9 Suitsuandur on kohustuslik	1	2	3
6.10 Abivajajale tuleb alati esmaabi anda, isegi kui abiandjal ei ole piisavalt teadmisi	1	2	3
6.11 Isik peab olema vähemalt 21-aastane, et soetada, omada ja vallata püstolit või revolvril turvalisuse tagamiseks	1	2	3
6.12 Diplomaatilised esindajad omavad asukohariigis täielikku kriminalkohtulikku immuniteti	1	2	3
6.13 Kelleltki ei tohi võtta sünniga omandatud Eesti kodakondsust	1	2	3
6.14 Hädaolukord on sündmus või sündmuste ahel, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist või põhjustab suure varalise kahju	1	2	3
6.15 Inimest võib sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu	1	2	3
6.16 Isikuttõendav dokument tunnistatakse dokumendi kaotsimineku või hävimise korral kehtetuks	1	2	3
6.17 Liitmik on osa tuletõrjearmatuurist	1	2	3

6.18 Väärtegu on süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud rahatrahv või arest	1	2	3
6.19 Abikaasad ei ole võrdõiguslikud, sest mees on perekonnapea	1	2	3
6.20 Tähtajaline elamisluba on välismaalasele antav luba Eestisse elama asumiseks	1	2	3
6.21 Nõel- ja naeljoatoru kasutatakse kõige tihedamini metsatulekahjude kustutamiseks	1	2	3
6.22 Eesti kõrgeimat riigivõimu teostab Eesti Vabariigi president	1	2	3
6.23 Igäühel on õigus riigi ja seaduse kaitsele	1	2	3
6.24 Turvavöö kasutamine sõidukites on kohustuslik	1	2	3
6.25 Asitõend on kasutatav tõendamisesemena asjaolude selgitamisel	1	2	3
6.26 Talveperioodil on talverehvide kasutamine vabatahtlik	1	2	3
6.27 Kiiruspiirangutest ei tule kinni pidada, +10 km/h võib märgil näidatud kiirust ületada	1	2	3

7. Millised riigiasutused teostavad alljärgnevat tegevusi (1-Politsei- ja Piirivalveamet; 2-Päästeamet; 3-Siseministeerium; 4-Kaitsevägi; 5-Sisekaitseakadeemia; 6-Justiitsministeerium; 7-Kaitseministeerium)? Palun vali igal real ainult üks vastus!

24. TEGEVUS	PPA	PäA	SiM	KaV	SKA	JuM	KaM
7.1 Tagab turvalisust ja avalikku korda	1	2	3	4	5	6	7
7.2 Kustutab tulekahjusid	1	2	3	4	5	6	7
7.3 Korraldab ja koordineerib kriisireguleerimise alast tegevust	1	2	3	4	5	6	7
7.4 Väljastab isikuttõendavaid dokumente	1	2	3	4	5	6	7
7.5 Tagab pideva kaitsevalmiduse	1	2	3	4	5	6	7
7.6 Kaitseb Eesti riigipiiri	1	2	3	4	5	6	7

7.7 Viib läbi siseturvalisuse valdkonnas teadus- ja arendustööd	1	2	3	4	5	6	7
7.8 Väljastab relvalubasid	1	2	3	4	5	6	7
7.9 Rakendab kaitsevõimet agressiooni ärahoidmiseks	1	2	3	4	5	6	7
7.10 Töötab välja siseturvalisuse tagamise alase poliitika	1	2	3	4	5	6	7
7.11 Teeb otsingu- ja päästetöid ning avastab ja likvideerib merereostust sise- ja territoriaalmeres	1	2	3	4	5	6	7
7.12 Tagab valmisolekut riigi kaitsmiseks sõjalise tegevusega	1	2	3	4	5	6	7
7.13 Õpetab sisejulgeoleku- struktuuride ametnikke		2	3	4	5	6	7
7.14 Kavandab ja viib ellu riigi õigus- ja kriminaalpoliitikat	1	2	3	4	5	6	7
7.15 Vastutab riigikaitse korraldamise eest	1	2	3	4	5	6	7
7.16 Õpetab välja ajateenijaid	1	2	3	4	5	6	7
7.17 Uurib mõrvu	1	2	3	4	5	6	7
7.18 Korraldab vabatahtlike päästjate tegevust	1	2	3	4	5	6	7
7.19 Teostab liiklusjärelvalvet	1	2	3	4	5	6	7

8. Kas tead, millega tegeleb Naabrivalve? (Vali üks variant!)

- 1) jah, tean
- 2) tean natuke
- 3) ei tea

9. Kui vastasid eelmisele küsimusele „jah, tean“ või „tean natuke“, siis palun vasta millega Sinu arvates Naabrivalve tegeleb? Kui vastasid eelmisele küsimusele „ei tea“, jäta sellele küsimusele vastamata.

.....

.....

.....

10. Kas tead, kuidas saada abipolitseinikuks? (Vali üks variant!)

- 1) jah, tean
- 2) tean natuke
- 3) ei tea

11. Kui vastasid eelmisele küsimusele „jah, tean“ või „tean natuke“, siis palun vasta kuidas Sinu arvates saadakse abipolitseinikuks? Kui vastasid eelmisele küsimusele „ei tea“, jäta sellele küsimusele vastamata.

.....

.....

.....

12. Kuidas käitud, kui näed maas lamavat inimest (mida teed esimesena, vali üks variant)?

- 1) helistan oma vanematele
- 2) helistan hädaabinumbrile
- 3) hakkankohe kunstlikku hingamist tegema
- 4) ei tea, ei oska öelda

13. Kuidas käitud, kui näed põlevat maja (mida teed esimesena, vali üks variant)?

- 1) helistan oma vanematele
- 2) helistan hädaabinumbrile
- 3) jooksen majja vaatama, kas seal on abivajajaid
- 4) ei tea, ei oska öelda

14. Kuidas käitud, kui näed tänaval nõ kotivarast (mida teed esimesena, vali üks variant)?

- 1) helistan oma vanematele
- 2) helistan hädaabinumbrile
- 3) uurin kannatanult, kas ta on on väga kurb, et oma käekotist ilma jäi
- 4) ei tea, ei oska öelda

15. Milline on Eestis kasutusel olev ühtne hädaabinumber (politsei, pääste, kiirabi)?

- 1) 110
- 2) 112
- 3) 001
- 4) 911

16. Kas oled rahul, et valisid valikaineks sisekaitse eelkutsesõppe?

- 1) jah, olen rahul
- 2) olen natukene rahul

3) ei ole rahul

17. Kas oled rahul sisekaitse eelkurse tasemega enda koolis?

- 1) jah, olen rahul
- 2) olen natukene rahul
- 3) ei ole rahul

18. Kas soovitaksid sisekaitse eelkurse õpet oma sõbrale/sõbrannale/tuttavale?

- 1) jah, soovitaksin
- 2) natukene soovitaksin
- 3) ei soovitaks

19. Kuidas saaks Sinu arvates Sinu koolis tõsta sisekaitse eelkurse taset (võib valida mitu varianti)?

- 1) rohkem praktika-/õppelaagreid
- 2) sisekaitse eelkurse tuleks viia riigikaitse õpetuse üheks mooduliks (liita riigikaitse õpetusega)
- 3) teooriatunnid peaksid olema sisukamad ning neid peaks olema rohkem
- 4) leida pädevam õpetaja
- 5) tase on piisavalt kõrge, seda pole vaja tõsta
- 6) muu .....
- 7) ei oska öelda

20. Sinu sugu?

- 1) mees
- 2) naine

21. Sinu vanus?

..... aastat

22. Sinu kooli nimi?

.....

23. Sinu kooli õppekeel?

- 1) eesti
- 2) vene

24. Sinu rahvus?

- 1) eestlane
- 2) venelane
- 3) muu, palun täpsusta.....

Tänan!

Lisa 5. Ankeetküsimustik 10. klassi sisekaitsealist eelkutseõpet mitmevalinud õpilastele (vene keeles)

АНКЕТА-ОПРОСНИК ДЛЯ УЧЕНИКОВ 10 КЛАССА, НЕВЫБРАВШИХ ДОПРОФЕССИОНАЛЬНУЮ ПОДГОТОВКУ ПО ВНУТРЕННЕЙ БЕЗОПАСНОСТИ

1. Почему Вы не выбрали предварительное профобучение по внутренней безопасности (можно выбрать несколько вариантов)?

- 1) не показалось интересным
- 2) друг / подруга не советовал (а)
- 3) меня не интересует внутренняя безопасность
- 4) меня не интересуют ход обучения и практические лагеря
- 5) учитель – мой знакомый/ знакомый моих родителей
- 6) ни я, ни мои родители не знают учителя
- 7) прочее.....

2. Объясните, пожалуйста, что означает для Вас внутренняя безопасность.

- .....
- .....
- .....
- .....

3. Назовите, пожалуйста, наибольший(ие) /самые опасный(ые) фактор(ы), угрожающий(ие) внутренней безопасности (можно написать несколько):

- .....
- .....
- .....
- .....

4. Знаете ли Вы, для чего организуются превентивные кампании, повышающие внутреннюю безопасность (напр. «Снимите наушники и пропустите поезд», «в дружбе с водой», «лучше меньше»)? (Выберите один вариант!)

- 1) да, знаю
- 2) знаю немного

3) не знаю

5. Если Вы ответили на предыдущий вопрос «да, знаю» или «знаю немного», то ответьте, пожалуйста, для чего, по Вашему мнению, такие кампании проводятся? Если Вы ответили на предыдущий вопрос «не знаю», то оставьте этот вопрос без ответа.

.....

.....

.....

6. Верны ли следующие утверждения (1- да; 2- нет; 3- не знаю)?

УТВЕРЖДЕНИЕ	Да	Нет	Не знаю
6.1 Алкоголь нельзя употреблять лицу моложе 21 года	1	2	3
6.2 Префектуру возглавляет верховный комиссар	1	2	3
6.3 Ношение светоотражателя обязательно	1	2	3
6.4 Каждый имеет право на образование	1	2	3
6.5 Ношение чулка огнезащитного шлема во время работ по тушению является добровольным	1	2	3
6.6 Государственная граница Эстонии – это непрерывная и закрытая мыслимая линия и протянувшаяся вдоль неё вертикальная плоскость, с которой граничат материковая территория Эстонии, территориальное море, принадлежащие Эстонии части приграничных водоёмов, недра земли и воздушное пространство	1	2	3
6.7 Иностранец – это лицо, не являющееся гражданином Эстонии	1	2	3
6.8 Табачные изделия нельзя покупать лицу моложе 18 лет	1	2	3
6.9 Дымовой датчик обязателен	1	2	3
6.10 Нуждающемуся в помощи надо всегда оказывать первую помощь, даже если у оказывающего помощь человека недостаточно знаний	1	2	3
6.11 Лицу должно быть не менее 21 года, чтобы приобретать, иметь или владеть пистолетом или револьвером для обеспечения безопасности	1	2	3
6.12 Дипломатические представители обладают в государстве на месте пребывания дополнительным криминально-судебным иммунитетом	1	2	3
6.13 Ни у кого нельзя отобрать полученное с рождения эстонское гражданство	1	2	3
6.14 Экстренная ситуация – это происшествие или цепь случаев, которые угрожают жизни или здоровью многих людей или причиняют большой имущественный ущерб	1	2	3

6.15 Человека можно принудить свидетельствовать против себя или своих близких	1	2	3
6.16 Удостоверяющий личность документ при его потере или повреждении признаётся недействительным	1	2	3
6.17 Фитинг – это часть противопожарной арматуры	1	2	3
6.18 Правонарушение – это проступок, за который в качестве основного наказания предусмотрен денежный штраф или арест	1	2	3
6.19 Супруги не равноправны, так как муж является главой семьи	1	2	3
6.20 Срочный вид на жительство – это данное иностранцу разрешение поселиться в Эстонии	1	2	3
6.21 Игловидный гидропулт и ствол напорного пожарного рукава наиболее часто используются для тушения лесных пожаров	1	2	3
6.22 Верховную власть в Эстонии осуществляет президент Эстонской Республики	1	2	3
6.23 Каждый имеет право на защиту государства и закона	1	2	3
6.24 Использование ремня безопасности в транспортных средствах является обязательным	1	2	3
6. Вещественное доказательство используется в качестве предмета доказательства при выяснении обстоятельств	1	2	3
6.26 В зимний период использование зимних автопокрышек является добровольным	1	2	3
6.27 Ограничений скорости не следует придерживаться, +10км/ч от указанной на знаке скорости можно превысить	1	2	3

7. Какие государственные учреждения осуществляют следующие виды деятельности (1 – Департамент полиции и погранохраны (PPA); 2 - Спасательный департамент (PäA); 3 – Министерство внутренних дел (SiM); 4 – Силы обороны (KaV); 5 – Академия внутренней безопасности (SKA); 6 – Министерство юстиции (JuM); 7 – Министерство обороны (KaM))? Выберите, пожалуйста, в каждом ряду только один ответ!

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ	PPA	PäA	SiM	KaV	SKA	JuM	KaM
7.1 Обеспечивает безопасность и общественный порядок	1	2	3	4	5	6	7
7.2 Занимается тушением пожаров	1	2	3	4	5	6	7
7.3 Организует и координирует действия в области кризисного регулирования	1	2	3	4	5	6	7
7.4 Выдаёт документы, удостоверяющие личность	1	2	3	4	5	6	7
7.5 Обеспечивает постоянную готовность к обороне	1	2	3	4	5	6	7
7.6 Охраняет государственную границу Эстонии	1	2	3	4	5	6	7

7.7 Проводит работу по развитию и научную работу в области внутренней безопасности	1	2	3	4	5	6	7
7.8 Выдаёт разрешение на ношение оружия	1	2	3	4	5	6	7
7.9 Использует обороноспособность для предотвращения агрессии	1	2	3	4	5	6	7
7.10 Разрабатывает политику в области обеспечения внутренней безопасности	1	2	3	4	5	6	7
7.11 Осуществляет поисковые и спасательные работы и обнаруживает и ликвидирует морское загрязнение во внутреннем и территориальном море	1	2	3	4	5	6	7
7.12 Обеспечивает готовность государства к обороне с помощью военной деятельности	1	2	3	4	5	6	7
7.13 Обучает служащих структур внутренней безопасности		2	3	4	5	6	7
7.14 Планирует и проводит в жизнь правовую и криминальную политику государства	1	2	3	4	5	6	7
7.15 Отвечает за организацию гособороны	1	2	3	4	5	6	7
7.16 Обучает срочных служащих	1	2	3	4	5	6	7
7.17 Расследует убийства	1	2	3	4	5	6	7
7.18 Организует деятельность добровольных спасателей	1	2	3	4	5	6	7
7.19 Осуществляет надзор за дорожным движением	1	2	3	4	5	6	7

8. Знаете ли Вы, чем занимается Соседский надзор? (Выберите один вариант!)

- 1) да, знаю
- 2) знаю немного
- 3) не знаю

9. Если Вы ответили на предыдущий вопрос «да, знаю» или «знаю немного», то ответьте, пожалуйста, чем, по Вашему мнению, занимается Соседский надзор? Если Вы ответили на предыдущий вопрос «не знаю», то оставьте этот вопрос без ответа.

.....
.....
.....

10. Знаете ли Вы, как стать помощником полицейского? ? (Выберите один вариант!)

- 1) да, знаю
- 2) знаю немного
- 3) не знаю

11. Если Вы ответили на предыдущий вопрос «да, знаю» или «знаю немного», то ответьте, пожалуйста, как, по Вашему мнению, стать помощником полицейского? Если Вы ответили на предыдущий вопрос «не знаю», то оставьте этот вопрос без ответа.

.....
.....
.....

12. Как Вы поступите, если увидите лежащего на земле человека (что сделаете в первую очередь, выберите один вариант)?

- 1) позвоню своим родителям
- 2) позвоню на номер экстренной помощи
- 3) сразу начну делать искусственное дыхание
- 4) не знаю, не могу сказать

13. Как Вы поступите, если увидите горящий дом (что сделаете в первую очередь, выберите один вариант)?

- 1) позвоню своим родителям
- 2) позвоню на номер экстренной помощи
- 3) побегу в дом посмотреть, есть ли там нуждающиеся в помощи
- 4) не знаю, не могу сказать

14. Как Вы поступите, если увидите на улице так наз. карманного вора (что сделаете в первую очередь, выберите один вариант)?

- 1) позвоню своим родителям
- 2) позвоню на номер экстренной помощи
- 3) терпеливо расспрошу, очень ли он расстроен, что остался без своей сумки
- 4) не знаю, не могу сказать

15. Каков имеющийся в использовании в Эстонии единый номер экстренной помощи (полиция, спасатели, скорая помощь)?

- 1) 110
- 2) 112
- 3) 001
- 4) 911

16. Довольны ли Вы, что не выбрали в качестве предмета по выбору допрофессиональную подготовку по внутренней безопасности?

- 1) да, доволен
- 2) не совсем доволен
- 3) не доволен

17. Ваш пол?

- 1) Мужской
- 2) Женский

18. Ваш возраст?

..... года/ лет

19. Название Вашей школы?

.....

20. Язык обучения в Вашей школе?

1) Эстонский

2) Русский

21. Ваша национальность?

1) Эстонец

2) Русский

3) иная, прошу уточнить .....

Спасибо!

Lisa 6. Ankeetküsimustik 10. klassi sisekaitsealise eelkutseõppe valinud õpilastele (vene keeles)

**АНКЕТА-ОПРОСНИК ДЛЯ УЧЕНИКОВ 10 КЛАССА, ВЫБРАВШИХ
ДОПРОФЕССИОНАЛЬНУЮ ПОДГОТОВКУ ПО ВНУТРЕННЕЙ
БЕЗОПАСНОСТИ**

1. Почему выбрали допрофессиональную подготовку по внутренней безопасности (можно выбрать несколько вариантов)?

- 1) показалось интересным
- 2) друг/подруга посоветовал(а)
- 3) чтобы получить теоретические знания по внутренней безопасности
- 4) чтобы получить практические знания о работе полиции и спасательного департамента
- 5) это включает ход обучения и практические лагеря
- 6) учитель – мой знакомый/ знакомый моих родителей
- 7) прочее.....

2. Объясните, пожалуйста, что означает для Вас внутренняя безопасность.

- .....
- .....
- .....
- .....

3. Назовите, пожалуйста, наибольший(ие) /самые опасный(ые) фактор(ы), угрожающий(ие) внутренней безопасности (можно написать несколько):

- .....
- .....
- .....
- .....

4. Знаете ли Вы, для чего организуются превентивные кампании, повышающие внутреннюю безопасность (напр. «Снимите наушники и пропустите поезд», «в дружбе с водой», «лучше меньше»)? (Выберите один вариант!)

- 1) да, знаю
- 2) знаю немного

3) не знаю

5. Если Вы ответили на предыдущий вопрос «да, знаю» или «знаю немного», то ответьте, пожалуйста, для чего, по Вашему мнению, такие кампании проводятся? Если Вы ответили на предыдущий вопрос «не знаю», то оставьте этот вопрос без ответа.

□ .....

6. Верны ли следующие утверждения (1- да; 2- нет, 3- не знаю)?

УТВЕРЖДЕНИЕ	Да	Нет	Не знаю
6.1 Алкоголь нельзя употреблять лицу моложе 21 года	1	2	3
6.2 Префектуру возглавляет верховный комиссар	1	2	3
6.3 Ношение светоотражателя обязательно	1	2	3
6.4 Каждый имеет право на образование	1	2	3
6.5 Ношение чулка огнезащитного шлема во время работ по тушению является добровольным	1	2	3
6.6 Государственная граница Эстонии – это непрерывная и закрытая мыслимая линия и протянувшаяся вдоль неё вертикальная плоскость, с которой граничат материковая территория Эстонии, территориальное море, принадлежащие Эстонии части приграничных водоёмов, недра земли и воздушное пространство	1	2	3
6.7 Иностранец – это лицо, не являющееся гражданином Эстонии	1	2	3
6.8 Табачные изделия нельзя покупать лицу моложе 18 лет	1	2	3
6.9 Дымовой датчик обязателен	1	2	3
6.10 Нуждающемуся в помощи надо всегда оказывать первую помощь, даже если у оказывающего помощь человека недостаточно знаний	1	2	3
6.11 Лицу должно быть не менее 21 года, чтобы приобретать, иметь или владеть пистолетом или револьвером для обеспечения безопасности	1	2	3
6.12 Дипломатические представители обладают в государстве на месте пребывания дополнительным криминально-судебным иммунитетом	1	2	3
6.13 Ни у кого нельзя отобрать полученное с рождения эстонское гражданство	1	2	3
6.14 Экстренная ситуация – это происшествие или цепь случаев, которые угрожают жизни или здоровью многих людей или причиняют большой имущественный ущерб	1	2	3

6.15 Человека можно принудить свидетельствовать против себя или своих близких	1	2	3
6.16 Удостоверяющий личность документ при его потере или повреждении признаётся недействительным	1	2	3
6.17 Фитинг – это часть противопожарной арматуры	1	2	3
6.18 Правонарушение – это проступок, за который в качестве основного наказания предусмотрен денежный штраф или арест	1	2	3
6.19 Супруги не равноправны, так как муж является главой семьи	1	2	3
6.20 Срочный вид на жительство – это данное иностранцу разрешение поселиться в Эстонии	1	2	3
6.21 Игловидный гидропульт и ствол напорного пожарного рукава наиболее часто используются для тушения лесных пожаров	1	2	3
6.22 Верховную власть в Эстонии осуществляет президент Эстонской Республики	1	2	3
6.23 Каждый имеет право на защиту государства и закона	1	2	3
6.24 Использование ремня безопасности в транспортных средствах является обязательным	1	2	3
6. Вещественное доказательство используется в качестве предмета доказательства при выяснении обстоятельств	1	2	3
6.26 В зимний период использование зимних автопокрышек является добровольным	1	2	3
6.27 Ограничений скорости не следует придерживаться, +10км/ч от указанной на знаке скорости можно превысить	1	2	3

7. Какие государственные учреждения осуществляют следующие виды деятельности (1 – Департамент полиции и погранохраны (PPA); 2 - Спасательный департамент (PäA); 3 – Министерство внутренних дел (SiM); 4 – Силы обороны (KaV); 5 – Академия внутренней безопасности (SKA); 6 – Министерство юстиции (JuM); 7 –Министерство обороны (KaM))? Выберите, пожалуйста, в каждом ряду только один ответ!

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ	PPA	PäA	SiM	KaV	SKA	JuM	KaM
7.1 Обеспечивает безопасность и общественный порядок	1	2	3	4	5	6	7
7.2 Занимается тушением пожаров	1	2	3	4	5	6	7
7.3 Организует и координирует действия в области кризисного регулирования	1	2	3	4	5	6	7
7.4 Выдаёт документы, удостоверяющие личность	1	2	3	4	5	6	7
7.5 Обеспечивает постоянную готовность к обороне	1	2	3	4	5	6	7
7.6 Охраняет государственную границу Эстонии	1	2	3	4	5	6	7

7.7 Проводит работу по развитию и научную работу в области внутренней безопасности	1	2	3	4	5	6	7
7.8 Выдаёт разрешение на ношение оружия	1	2	3	4	5	6	7
7.9 Использует обороноспособность для предотвращения агрессии	1	2	3	4	5	6	7
7.10 Разрабатывает политику в области обеспечения внутренней безопасности	1	2	3	4	5	6	7
7.11 Осуществляет поисковые и спасательные работы и обнаруживает и ликвидирует морское загрязнение во внутреннем и территориальном море	1	2	3	4	5	6	7
7.12 Обеспечивает готовность государства к обороне с помощью военной деятельности	1	2	3	4	5	6	7
7.13 Обучает служащих структур внутренней безопасности		2	3	4	5	6	7
7.14 Планирует и проводит в жизнь правовую и криминальную политику государства	1	2	3	4	5	6	7
7.15 Отвечает за организацию гособороны	1	2	3	4	5	6	7
7.16 Обучает срочных служащих	1	2	3	4	5	6	7
7.17 Расследует убийства	1	2	3	4	5	6	7
7.18 Организует деятельность добровольных спасателей	1	2	3	4	5	6	7
7.19 Осуществляет надзор за дорожным движением	1	2	3	4	5	6	7

8. Знаете ли Вы, чем занимается Соседский надзор? (Выберите один вариант!)

- 1) да, знаю
- 2) знаю немного
- 3) не знаю

9. Если Вы ответили на предыдущий вопрос «да, знаю» или «знаю немного», то ответьте, пожалуйста, чем, по Вашему мнению, занимается Соседский надзор? Если Вы ответили на предыдущий вопрос «не знаю», то оставьте этот вопрос без ответа.

.....

10. Знаете ли Вы, как стать помощником полицейского? ? (Выберите один вариант!)

- 1) да, знаю
- 2) знаю немного
- 3) не знаю

11. Если Вы ответили на предыдущий вопрос «да, знаю» или «знаю немного», то ответьте, пожалуйста, как, по Вашему мнению, стать помощником полицейского? Если Вы ответили на предыдущий вопрос «не знаю», то оставьте этот вопрос без ответа.

.....

12. Как Вы поступите, если увидите лежащего на земле человека (что сделаете в первую очередь, выберите один вариант)?

- 1) позвоню своим родителям
- 2) позвоню на номер экстренной помощи
- 3) сразу начну делать искусственное дыхание
- 4) не знаю, не могу сказать

13. Как Вы поступите, если увидите горящий дом (что сделаете в первую очередь, выберите один вариант)?

- 1) позвоню своим родителям
- 2) позвоню на номер экстренной помощи
- 3) побегу в дом посмотреть, есть ли там нуждающиеся в помощи
- 4) не знаю, не могу сказать

14. Как Вы поступите, если увидите на улице так наз. карманного вора (что сделаете в первую очередь, выберите один вариант)?

- 1) позвоню своим родителям
- 2) позвоню на номер экстренной помощи
- 3) терпеливо расспрошу, очень ли он расстроен, что остался без своей сумки
- 4) не знаю, не могу сказать

15. Каков имеющийся в использовании в Эстонии единый номер экстренной помощи (полиция, спасатели, скорая помощь)?

- 1) 110
- 2) 112
- 3) 001
- 4) 911

16. Довольны ли Вы, что выбрали в качестве предмета по выбору допрофессиональную подготовку по внутренней безопасности?

- 1) да, доволен
- 2) не совсем доволен
- 3) не доволен

17. Довольны ли Вы уровнем допрофессиональной подготовки по внутренней безопасности в своей школе?

- 1) да, доволен
- 2) не совсем доволен
- 3) не доволен

18. Посоветуете ли Вы допрофессиональную подготовку по внутренней безопасности своему другу /знакомому / своей подруге / знакомой?

- 1) да, посоветую
- 2) посоветую в некоторой степени
- 3) не советовал (а) бы

19. Ваш пол?

- 1) Мужской
- 2) Женский

20. Ваш возраст?

..... года/ лет

21. Название Вашей школы?

.....

22. Язык обучения в Вашей школе?

- 1) Эстонский
- 2) Русский

23. Ваша национальность?

- 1) Эстонец
- 2) Русский
- 3) иная, прошу уточнить .....

Спасибо!

Lisa 7. Ankeetküsimustik 12. klassi sisekaitsealist eelkutseõpet mitmevalinud õpilastele (vene keeles)

**АНКЕТА-ОПРОСНИК ДЛЯ УЧЕНИКОВ 12 КЛАССА, НЕВЫБРАВШИХ
ДОПРОФЕССИОНАЛЬНУЮ ПОДГОТОВКУ ПО ВНУТРЕННЕЙ
БЕЗОПАСНОСТИ**

1. Почему Вы не выбрали предварительное профобучение по внутренней безопасности (можно выбрать несколько вариантов)?

- 8) не показалось интересным
- 9) друг / подруга не советовал (а)
- 10) меня не интересует внутренняя безопасность
- 11) меня не интересуют ход обучения и практические лагеря
- 12) учитель – мой знакомый/ знакомый моих родителей
- 13) ни я, ни мои родители не знают учителя
- 14) прочее.....

2. Объясните, пожалуйста, что означает для Вас внутренняя безопасность.

- .....
- .....
- .....
- .....

3. Назовите, пожалуйста, наибольший(ие) /самые опасный(ые) фактор(ы), угрожающий(ие) внутренней безопасности (можно написать несколько):

- .....
- .....
- .....
- .....

4. Знаете ли Вы, для чего организуются превентивные кампании, повышающие внутреннюю безопасность (напр. «Снимите наушники и пропустите поезд», «в дружбе с водой», «лучше меньше»)? (Выберите один вариант!)

- 1) да, знаю
- 2) знаю немного

3)не знаю

5. Если Вы ответили на предыдущий вопрос «да, знаю» или «знаю немного», то ответьте, пожалуйста, для чего, по Вашему мнению, такие кампании проводятся? Если Вы ответили на предыдущий вопрос «не знаю», то оставьте этот вопрос без ответа.

.....

.....

.....

6. Верны ли следующие утверждения (1- да; 2- нет, 3- не знаю)?

УТВЕРЖДЕНИЕ	Да	Нет	Не знаю
6.1 Алкоголь нельзя употреблять лицу моложе 21 года	1	2	3
6.2 Префектуру возглавляет верховный комиссар	1	2	3
6.3 Ношение светоотражателя обязательно	1	2	3
6.4 Каждый имеет право на образование	1	2	3
6.5 Ношение чулка огнезащитного шлема во время работ по тушению является добровольным	1	2	3
6.6 Государственная граница Эстонии – это непрерывная и закрытая мыслимая линия и протянувшаяся вдоль неё вертикальная плоскость, с которой граничат материковая территория Эстонии, территориальное море, принадлежащие Эстонии части приграничных водоёмов, недра земли и воздушное пространство	1	2	3
6.7 Иностранец – это лицо, не являющееся гражданином Эстонии	1	2	3
6.8 Табачные изделия нельзя покупать лицу моложе 18 лет	1	2	3
6.9 Дымовой датчик обязателен	1	2	3
6.10 Нуждающемуся в помощи надо всегда оказывать первую помощь, даже если у оказывающего помощь человека недостаточно знаний	1	2	3
6.11 Лицу должно быть не менее 21 года, чтобы приобретать, иметь или владеть пистолетом или револьвером для обеспечения безопасности	1	2	3
6.12 Дипломатические представители обладают в государстве на месте пребывания дополнительным криминально-судебным иммунитетом	1	2	3
6.13 Ни у кого нельзя отобрать полученное с рождения эстонское гражданство	1	2	3
6.14 Экстренная ситуация – это происшествие или цепь случаев, которые угрожают жизни или здоровью многих людей или причиняют большой имущественный ущерб	1	2	3

6.15 Человека можно принудить свидетельствовать против себя или своих близких	1	2	3
6.16 Удостоверяющий личность документ при его потере или повреждении признаётся недействительным	1	2	3
6.17 Фитинг – это часть противопожарной арматуры	1	2	3
6.18 Правонарушение – это проступок, за который в качестве основного наказания предусмотрен денежный штраф или арест	1	2	3
6.19 Супруги не равноправны, так как муж является главой семьи	1	2	3
6.20 Срочный вид на жительство – это данное иностранцу разрешение поселиться в Эстонии	1	2	3
6.21 Игловидный гидропулт и ствол напорного пожарного рукава наиболее часто используются для тушения лесных пожаров	1	2	3
6.22 Верховную власть в Эстонии осуществляет президент Эстонской Республики	1	2	3
6.23 Каждый имеет право на защиту государства и закона	1	2	3
6.24 Использование ремня безопасности в транспортных средствах является обязательным	1	2	3
6. Вещественное доказательство используется в качестве предмета доказательства при выяснении обстоятельств	1	2	3
6.26 В зимний период использование зимних автопокрышек является добровольным	1	2	3
6.27 Ограничений скорости не следует придерживаться, +10км/ч от указанной на знаке скорости можно превысить	1	2	3

7. Какие государственные учреждения осуществляют следующие виды деятельности (1 – Департамент полиции и погранохраны (PPA); 2 - Спасательный департамент (PäA); 3 – Министерство внутренних дел (SiM); 4 – Силы обороны (KaV); 5 – Академия внутренней безопасности (SKA); 6 – Министерство юстиции (JuM); 7 – Министерство обороны (KaM))? Выберите, пожалуйста, в каждом ряду только один ответ!

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ	PPA	PäA	SiM	KaV	SKA	JuM	KaM
7.1 Обеспечивает безопасность и общественный порядок	1	2	3	4	5	6	7
7.2 Занимается тушением пожаров	1	2	3	4	5	6	7
7.3 Организует и координирует действия в области кризисного регулирования	1	2	3	4	5	6	7
7.4 Выдаёт документы, удостоверяющие личность	1	2	3	4	5	6	7
7.5 Обеспечивает постоянную готовность к обороне	1	2	3	4	5	6	7
7.6 Охраняет государственную границу Эстонии	1	2	3	4	5	6	7

7.7 Проводит работу по развитию и научную работу в области внутренней безопасности	1	2	3	4	5	6	7
7.8 Выдаёт разрешение на ношение оружия	1	2	3	4	5	6	7
7.9 Использует обороноспособность для предотвращения агрессии	1	2	3	4	5	6	7
7.10 Разрабатывает политику в области обеспечения внутренней безопасности	1	2	3	4	5	6	7
7.11 Осуществляет поисковые и спасательные работы и обнаруживает и ликвидирует морское загрязнение во внутреннем и территориальном море	1	2	3	4	5	6	7
7.12 Обеспечивает готовность государства к обороне с помощью военной деятельности	1	2	3	4	5	6	7
7.13 Обучает служащих структур внутренней безопасности		2	3	4	5	6	7
7.14 Планирует и проводит в жизнь правовую и криминальную политику государства	1	2	3	4	5	6	7
7.15 Отвечает за организацию гособороны	1	2	3	4	5	6	7
7.16 Обучает срочных служащих	1	2	3	4	5	6	7
7.17 Расследует убийства	1	2	3	4	5	6	7
7.18 Организует деятельность добровольных спасателей	1	2	3	4	5	6	7
7.19 Осуществляет надзор за дорожным движением	1	2	3	4	5	6	7

8. Знаете ли Вы, чем занимается Соседский надзор? (Выберите один вариант!)

- 1) да, знаю
- 2) знаю немного
- 3) не знаю

9. Если Вы ответили на предыдущий вопрос «да, знаю» или «знаю немного», то ответьте, пожалуйста, чем, по Вашему мнению, занимается Соседский надзор? Если Вы ответили на предыдущий вопрос «не знаю», то оставьте этот вопрос без ответа.

.....
.....
.....

10. Знаете ли Вы, как стать помощником полицейского? ? (Выберите один вариант!)

- 1) да, знаю
- 2) знаю немного
- 3) не знаю

11. Если Вы ответили на предыдущий вопрос «да, знаю» или «знаю немного», то ответьте, пожалуйста, как, по Вашему мнению, стать помощником полицейского? Если Вы ответили на предыдущий вопрос «не знаю», то оставьте этот вопрос без ответа.

.....
.....
.....

12. Как Вы поступите, если увидите лежащего на земле человека (что сделаете в первую очередь, выберите один вариант)?

- 1) позвоню своим родителям
- 2) позвоню на номер экстренной помощи
- 3) сразу начну делать искусственное дыхание
- 4) не знаю, не могу сказать

13. Как Вы поступите, если увидите горящий дом (что сделаете в первую очередь, выберите один вариант)?

- 1) позвоню своим родителям
- 2) позвоню на номер экстренной помощи
- 3) побегу в дом посмотреть, есть ли там нуждающиеся в помощи
- 4) не знаю, не могу сказать

14. Как Вы поступите, если увидите на улице так наз. карманного вора (что сделаете в первую очередь, выберите один вариант)?

- 1) позвоню своим родителям
- 2) позвоню на номер экстренной помощи
- 3) терпеливо расспрошу, очень ли он расстроен, что остался без своей сумки
- 4) не знаю, не могу сказать

15. Каков имеющийся в использовании в Эстонии единый номер экстренной помощи (полиция, спасатели, скорая помощь)?

- 1) 110
- 2) 112
- 3) 001
- 4) 911

16. Довольны ли Вы, что не выбрали в качестве предмета по выбору допрофессиональную подготовку по внутренней безопасности?

- 1) да, доволен
- 2) не совсем доволен
- 3) не доволен

17. Ваш пол?

- 1) Мужской
- 2) Женский

18. Ваш возраст?

..... года/ лет

19. Название Вашей школы?

.....

20. Язык обучения в Вашей школе?

- 1) Эстонский
- 2) Русский

21. Ваша национальность?

1) Эстонец

2) Русский

3) иная, прошу уточнить .....

Спасибо!

Lisa 8. Ankeetküsimustik 12. klassi sisekaitsealise eelkutseõppe valinud õpilastele (vene keeles)

**АНКЕТА-ОПРОСНИК ДЛЯ УЧЕНИКОВ 12 КЛАССА, ВЫБРАВШИХ
ДОПРОФЕССИОНАЛЬНУЮ ПОДГОТОВКУ ПО ВНУТРЕННЕЙ
БЕЗОПАСНОСТИ**

1. Почему выбрали допрофессиональную подготовку по внутренней безопасности (можно выбрать несколько вариантов)?

- 1) показалось интересным
- 2) друг/подруга посоветовал(а)
- 3) чтобы получить теоретические знания по внутренней безопасности
- 4) чтобы получить практические знания о работе полиции и спасательного департамента
- 5) это включает ход обучения и практические лагеря
- 6) учитель – мой знакомый/ знакомый моих родителей
- 7) прочее.....

2. Объясните, пожалуйста, что означает для Вас внутренняя безопасность.

- .....
- .....
- .....
- .....

3. Назовите, пожалуйста, наибольший(ие) /самые опасный(ые) фактор(ы), угрожающий(ие) внутренней безопасности (можно написать несколько):

- .....
- .....
- .....
- .....

4. Знаете ли Вы, для чего организуются превентивные кампании, повышающие внутреннюю безопасность (напр. «Снимите наушники и пропустите поезд», «в дружбе с водой», «лучше меньше»)? (Выберите один вариант!)

- 1) да, знаю
- 2) знаю немного

3) не знаю

5. Если Вы ответили на предыдущий вопрос «да, знаю» или «знаю немного», то ответьте, пожалуйста, для чего, по Вашему мнению, такие кампании проводятся? Если Вы ответили на предыдущий вопрос «не знаю», то оставьте этот вопрос без ответа.

□ .....

6. Верны ли следующие утверждения (1- да; 2- нет, 3- не знаю)?

УТВЕРЖДЕНИЕ	Да	Нет	Не знаю
6.1 Алкоголь нельзя употреблять лицу моложе 21 года	1	2	3
6.2 Префектуру возглавляет верховный комиссар	1	2	3
6.3 Ношение светоотражателя обязательно	1	2	3
6.4 Каждый имеет право на образование	1	2	3
6.5 Ношение чулка огнезащитного шлема во время работ по тушению является добровольным	1	2	3
6.6 Государственная граница Эстонии – это непрерывная и закрытая мыслимая линия и протянувшаяся вдоль неё вертикальная плоскость, с которой граничат материковая территория Эстонии, территориальное море, принадлежащие Эстонии части приграничных водоёмов, недра земли и воздушное пространство	1	2	3
6.7 Иностранец – это лицо, не являющееся гражданином Эстонии	1	2	3
6.8 Табачные изделия нельзя покупать лицу моложе 18 лет	1	2	3
6.9 Дымовой датчик обязателен	1	2	3
6.10 Нуждающемуся в помощи надо всегда оказывать первую помощь, даже если у оказывающего помощь человека недостаточно знаний	1	2	3
6.11 Лицу должно быть не менее 21 года, чтобы приобретать, иметь или владеть пистолетом или револьвером для обеспечения безопасности	1	2	3
6.12 Дипломатические представители обладают в государстве на месте пребывания дополнительным криминально-судебным иммунитетом	1	2	3
6.13 Ни у кого нельзя отобрать полученное с рождения эстонское гражданство	1	2	3
6.14 Экстренная ситуация – это происшествие или цепь случаев, которые угрожают жизни или здоровью многих людей или причиняют большой имущественный ущерб	1	2	3

6.15 Человека можно принудить свидетельствовать против себя или своих близких	1	2	3
6.16 Удостоверяющий личность документ при его потере или повреждении признаётся недействительным	1	2	3
6.17 Фитинг – это часть противопожарной арматуры	1	2	3
6.18 Правонарушение – это проступок, за который в качестве основного наказания предусмотрен денежный штраф или арест	1	2	3
6.19 Супруги не равноправны, так как муж является главой семьи	1	2	3
6.20 Срочный вид на жительство – это данное иностранцу разрешение поселиться в Эстонии	1	2	3
6.21 Игловидный гидропульт и ствол напорного пожарного рукава наиболее часто используются для тушения лесных пожаров	1	2	3
6.22 Верховную власть в Эстонии осуществляет президент Эстонской Республики	1	2	3
6.23 Каждый имеет право на защиту государства и закона	1	2	3
6.24 Использование ремня безопасности в транспортных средствах является обязательным	1	2	3
6. Вещественное доказательство используется в качестве предмета доказательства при выяснении обстоятельств	1	2	3
6.26 В зимний период использование зимних автопокрышек является добровольным	1	2	3
6.27 Ограничений скорости не следует придерживаться, +10км/ч от указанной на знаке скорости можно превысить	1	2	3

7. Какие государственные учреждения осуществляют следующие виды деятельности (1 – Департамент полиции и погранохраны (PPA); 2 - Спасательный департамент (PäA); 3 – Министерство внутренних дел (SiM); 4 – Силы обороны (KaV); 5 – Академия внутренней безопасности (SKA); 6 – Министерство юстиции (JuM); 7 –Министерство обороны (KaM))? Выберите, пожалуйста, в каждом ряду только один ответ!

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ	PPA	PäA	SiM	KaV	SKA	JuM	KaM
7.1 Обеспечивает безопасность и общественный порядок	1	2	3	4	5	6	7
7.2 Занимается тушением пожаров	1	2	3	4	5	6	7
7.3 Организует и координирует действия в области кризисного регулирования	1	2	3	4	5	6	7
7.4 Выдаёт документы, удостоверяющие личность	1	2	3	4	5	6	7
7.5 Обеспечивает постоянную готовность к обороне	1	2	3	4	5	6	7
7.6 Охраняет государственную границу Эстонии	1	2	3	4	5	6	7

7.7 Проводит работу по развитию и научную работу в области внутренней безопасности	1	2	3	4	5	6	7
7.8 Выдаёт разрешение на ношение оружия	1	2	3	4	5	6	7
7.9 Использует обороноспособность для предотвращения агрессии	1	2	3	4	5	6	7
7.10 Разрабатывает политику в области обеспечения внутренней безопасности	1	2	3	4	5	6	7
7.11 Осуществляет поисковые и спасательные работы и обнаруживает и ликвидирует морское загрязнение во внутреннем и территориальном море	1	2	3	4	5	6	7
7.12 Обеспечивает готовность государства к обороне с помощью военной деятельности	1	2	3	4	5	6	7
7.13 Обучает служащих структур внутренней безопасности		2	3	4	5	6	7
7.14 Планирует и проводит в жизнь правовую и криминальную политику государства	1	2	3	4	5	6	7
7.15 Отвечает за организацию гособороны	1	2	3	4	5	6	7
7.16 Обучает срочных служащих	1	2	3	4	5	6	7
7.17 Расследует убийства	1	2	3	4	5	6	7
7.18 Организует деятельность добровольных спасателей	1	2	3	4	5	6	7
7.19 Осуществляет надзор за дорожным движением	1	2	3	4	5	6	7

8. Знаете ли Вы, чем занимается Соседский надзор? (Выберите один вариант!)

- 1) да, знаю
- 2) знаю немного
- 3) не знаю

9. Если Вы ответили на предыдущий вопрос «да, знаю» или «знаю немного», то ответьте, пожалуйста, чем, по Вашему мнению, занимается Соседский надзор? Если Вы ответили на предыдущий вопрос «не знаю», то оставьте этот вопрос без ответа.

.....
.....
.....

10. Знаете ли Вы, как стать помощником полицейского? ? (Выберите один вариант!)

- 1) да, знаю
- 2) знаю немного
- 3) не знаю

11. Если Вы ответили на предыдущий вопрос «да, знаю» или «знаю немного», то ответьте, пожалуйста, как, по Вашему мнению, стать помощником полицейского? Если Вы ответили на предыдущий вопрос «не знаю», то оставьте этот вопрос без ответа.

.....
.....
.....

12. Как Вы поступите, если увидите лежащего на земле человека (что сделаете в первую очередь, выберите один вариант)?

- 1) позвоню своим родителям
- 2) позвоню на номер экстренной помощи
- 3) сразу начну делать искусственное дыхание
- 4) не знаю, не могу сказать

13. Как Вы поступите, если увидите горящий дом (что сделаете в первую очередь, выберите один вариант)?

- 1) позвоню своим родителям
- 2) позвоню на номер экстренной помощи
- 3) побегу в дом посмотреть, есть ли там нуждающиеся в помощи
- 4) не знаю, не могу сказать

14. Как Вы поступите, если увидите на улице так наз. карманного вора (что сделаете в первую очередь, выберите один вариант)?

- 1) позвоню своим родителям
- 2) позвоню на номер экстренной помощи
- 3) терпеливо спрошу, очень ли он расстроен, что остался без своей сумки
- 4) не знаю, не могу сказать

15. Каков имеющийся в использовании в Эстонии единый номер экстренной помощи (полиция, спасатели, скорая помощь)?

- 1) 110
- 2) 112
- 3) 001
- 4) 911

16. Довольны ли Вы, что выбрали в качестве предмета по выбору допрофессиональную подготовку по внутренней безопасности?

- 1) да, доволен
- 2) не совсем доволен
- 3) не доволен

17. Довольны ли Вы уровнем допрофессиональной подготовки по внутренней безопасности в своей школе?

- 1) да, доволен
- 2) не совсем доволен
- 3) не доволен

18. Посоветуете ли Вы допрофессиональную подготовку по внутренней безопасности своему другу /знакомому / своей подруге / знакомой?

- 1) да, посоветую
- 2) посоветую в некоторой степени
- 3) не посоветовал (а) бы

19. Как, по Вашему мнению, можно было бы в Вашей школе повысить уровень допрофессиональной подготовки по внутренней безопасности (можно выбрать несколько вариантов)?

- 1) больше практических / учебных лагерей
- 2) допрофессиональная подготовка по внутренней безопасности следовало бы проводить единым модулем с подготовкой по гособороне (объединить с подготовкой по гособороне)
- 3) уроки теории должны быть содержательными, и их должно быть больше
- 4) найти компетентного учителя
- 5) уровень достаточно высок, его не надо повышать
- 6) прочее .....
- 7) не могу сказать

20. Ваш пол?

- 1) Мужской
- 2) Женский

21. Ваш возраст?

..... года/ лет

22. Название Вашей школы?

.....

23. Язык обучения в Вашей школе?

- 1) Эстонский
- 2) Русский

24. Ваша национальность?

- 1) Эстонец
- 2) Русский
- 3) иная, прошу уточнить .....

Спасибо!

Lisa 9. Uuringu kaaskiri

Lugupeetud küsimustikule vastaja!

Olen Sisekaitseakadeemia sisejulgeoleku magistriõppe üliõpilane Kristiina Kivirand ning koostan magistritööd teemal „Gümnaasiumiõpilaste siseturvalisuse alane teadlikkus ning selle seos sisekaitselise eelkurseõppega“ ja viin selle raames läbi uuringu, mille eesmärgiks on välja selgitada gümnaasiumiõpilaste siseturvalisuse alane teadlikkus ning esitada ettepanekud Sisekaitseakadeemia sisekaitselise eelkurseõppe õppekava arendamiseks.

Palun Teil vastata küsimustikule, mis koosneb 21-24 küsimusest ning mille täitmiseks kulub hinnanguliselt kuni 20 minutit.

Teie vastused jäävad anonüümseks ning neid kasutatakse üldistatud kujul. Uuringu tulemusi kasutatakse ainult eelnimetatud magistritöö koostamisel.

Uuringu tulemustega on võimalik tutvuda peale magistritöö kaitsmist Sisekaitseakadeemia raamatukogus.

Täna Teid koostöö eest!

Lisainfo:

Kristiina Kivirand, kristiina.kivirand@gmail.com, tel 53 03 2443.

Lisa 10. Uuringu kaaskiri direktoritele

Lugupeetud koolijuht!

2. jaanuar 2015

Olen Sisekaitseakadeemia sisejulgeoleku magistriõppe üliõpilane Kristiina Kivirand ning koostan magistritööd teemal „Gümnaasiumiõpilaste siseturvalisuse alane teadlikkus ning selle seos sisekaitse eelkuteõppega“ ja viin selle raames läbi uuringu, mille eesmärgiks on välja selgitada gümnaasiumiõpilaste siseturvalisuse alane teadlikkus ning esitada ettepanekud Sisekaitseakadeemia sisekaitse eelkuteõppe õppekava arendamiseks.

Soovin uurida teadlikkust 4 respondentide grupis – 10. klassi õpilased, kes ei ole valinud sisekaitse eelkuteõpet, 10. klassi õpilased, kes on nimetatud valikaine valinud, 12. klassi õpilased, kes ei ole läbinud sisekaitse eelkuteõpet ning 12. klassi õpilased, kes õppeaastal 2014/2015 lõpetavad sisekaitse eelkuteõppe kursuse.

Eeltoodust lähtuvalt palun Teie luba eelnimetatud uuringu läbiviimiseks Teie koolis. Küsimustik koosneb 21-24 küsimusest, olenevalt asjaolust, kas vastaja on 10. klassi või 12. klassi õpilane ning kas ta on valinud läbimiseks sisekaitse eelkuteõppe või mitte.

Kõik vastused jäävad anonüümseks ning neid kasutatakse üldistatud kujul. Uuringu tulemusi kasutatakse ainult minu magistritöö koostamisel.

Palun Teie luba hiljemalt 20. jaanuariks 2015.

Täna Teid koostöö eest!

Lisainfo:

Kristiina Kivirand, kristiina.kivirand@gmail.com, tel 53 03 2443.

Lisa 11. Sisekaitseõpet mitteõppinud 10. klassi õpilaste vastused küsimusele „Palun seleta, mis on Sinu jaoks siseturvalisus.“

Kategooria	Riigi ja selle elanike kaitse	Ohutunde puudumine, turvalisus	Siseturvalisust tagavate institutsioonide töö	Muu	Vastuseid kokku
Vastuste arv	17	12	5	3	37

Kategooria – riigi ja selle elanike kaitse:

Riigi ja tema kodanike kaitsmine; Teada, et ma olen kaitstud; Riigi rahva kaitsmine, turvalisuse tagamine; Ma tean kindlalt, et mina ja minu riik on turvalises; Meie riigi kaitse; Kaitseb riigi; Siseturvalisus on meie riigi kaitse; Siseturvalisus on olla kaitstud oma riigis; Minu jaoks on siseturvalisus see, kui riigi siseselt mitte keegi mind ei saa ähvardada. Et ma tean, et on organid, mis kaitsevad inimeste õigusi; Riigi ja selle elanike kaitstus igasuguste ohtude eest (politsei, kiirabi, päästjad); Riigi kaitse; siseturvalisus on see, kui politsei ja muud taotlised institutsioonid on koolitatud, kuidas kaitsta riiki, just selle territooriumil toimuvate õnnetuste eest; politsei ja muude samasuguste institutsioonide töö, mille tagajärjel kaistakse inimeste elu; tunne, et ollakse füüsiliselt kaistud (elu ja heaolu); Riigi kaitsmine; Riigi kaitsmine; minu jaoks on see, et me suudame hoida oma riigis turvalisust ja kui keegi on hädas, siis jõutakse talle ka kiirelt appi. Aga samas peame me suutma ka oma riiki kaitsta mõne teise riigi eest; Kaitsta inimeste hea olu ja turvatunnet.

Kategooria – ohutunde puudumine, turvalisus:

Kui kõik on korras, keegi ega miski ei ohusta; Kui kõik on korras, politsei, kõigi osapoolte rahulik olek; Riigi elanikele siseriiklik ohutunde puudumine; See on turvalisus riigi sees. Kui riig pakkub oma kodanikele turvalisust erinevates valdkondades; Riigi turvalisus ja sõdade puudumine; see on ohutus - kui me tunneme ennast turvaliselt ja tunneme, et mitte miski meid ei ohusta; üldine inimeste ja riigi ohutus; ohutus, mis hõlmab õigusi ja seadusi; See kui võetakse pätt kinni, või kui teised riigid ei ohusta meid; Siseturvalisus on minu jaoks Eesti Vabariigis ennast turvaliselt tundmine; See, kui turvaline kuskil sees on; See kui kuskil on turvaline.

Kategooria – siseturvalisust tagavate institutsioonide töö:

Päästeamet, toll; politseinikud, päästjad, tuletõrjujad; siseturvalisuse tagamiseks teevad tööd turvalisusega tegelevad firmad ja politsei; Siseturvalisus koosneb riigikaitsest, kiirabist, tuletõrjest ja politseist, mis tagavad riigi kodanikele turvalisuse; Siseturvalisus ehk kiirabi, politsei ja tuletõrjujad vist.

Kategooria – muu:

Siseturvalisus on minu jaoks see, kui riigis on stabiilne valitsus ning puuduvad sisekonfliktid (uskude vahel). Ka korralduse ja võimalus saada arstiabi on minu jaoks siseturvalisus; Õnnetuste ennetamine, julgus üksteist kaitsta, julgus minna appi; Siseturvalisus on minu jaoks oma riigi ja rahva heaolu ja kindlustunne.

Lisa 12. Sisekaitselist eelkutseõpet õppinud 10. klassi õpilaste vastused küsimusele „Palun seleta, mis on Sinu jaoks siseturvalisus.“

Kategooria	Riigi ja selle elanike kaitse	Ohutunde puudumine, turvalisus	Siseturvalisust tagavate institutsioonide töö	Muu	Vastuseid kokku
Vastuste arv	11	17	7	3	38

Kategooria – riigi ja selle elanike kaitse:

Siseturvalisus on minu jaoks see, mis valvab mind mingite situatsioonide eest; on olla kaitstud oma riigis; riigi kaitse; riigi ja iseseisvuse kaitse; riigi kaitsmine; see on riigi kaitstus; Siseturvalisus on minu jaoks see, et riigi julgeolek on tagatud igal pool üle terve riigi; siseturvalisus on riigi sisene kaitse ja inimeste jaoks turvalise keskkonna võimaldamine; elanikkonna kaitse ja abistamine; riigi sisene kaitse mida kaitsevad selleks ette nähtud organisatsioonid; Riigi sisene kaitse.

Kategooria – ohutunde puudumine, turvalisus:

Minu jaoks tähendab siseturvalisus seda, et mul oleks turvaline oma kodus olla ja käia ringi turvalise tundega ehk minu enda turvalisus; kõik, tänu millele ma tunnen ennast turvaliselt; kord ja garantii, et kõik on riigis ohutu; kui inimesed, meie kodumaa elanikud, teavad, mis võib ohustada meie iseseisvust, see on ohutusetunne; siseturvalisus - inimese turvalisus ümbritsevatest faktoritest; Et riiki sees turvaline oleks; Mingite probleemide puudumine, riigi sisemine turvalisus (ilma teiste riikide sekkumiseta riigi siseturvalisusesse). Siseturvalisuse tagamisega tegeleb nt politsei; Siseturvalisus on turvalisus riigi sees, kui riigile ja selle elanikele puudub oht; siseturvalisus on inimeste elude kaitse - kui midagi ei ohusta; siseturvalisus on turvalisus riigis ja ühiskonnas; enese ja sind ümbritsevate inimeste turvalisus; See on siis, kui me teame, kuidas vältida õnnetusi. Usk endasse. Ohutus, mis on riigi sees. Politsei abi; siseturvalisus on minu jaoks see, kui ma ei pea oma kodumaal mingite ohtude pärast muretsema; Kui riigisiselt on abi ja kaitset ehk turvalisust. Nagu on politsei, kiirabi, tuletõrje; Täpselt ei oska öelda, aga arvan, et meid ümbritsevate ohtude ennetamine ja turvalisuse loomine; Minu enda turvalisus; Turvaline koht, kus elada/enda turvalisus; Inimeste julgeolek ning teadmine, et sul on turvaline olla.

Kategooria – siseturvalisust tagavate institutsioonide töö:

Ma olen kodanik ja aitan oma riigi elamist minu tähtsa tööga riigi sees; Politsei, Piirivalve, Päästeamet; minu jaoks on siseturvalisus see, millega tegelevad sisekaitssesse kuuluvad ametid ja mida ja kuidas nad seda teevad; Kui hoitakse riigis korda. Hoitakse ära vägivalla ja muude ohtlike asjade tekkimist riigis; Kui ma tean, et ma saan alati abi küsida ehk helistada 112, kui midagi juhtub; Sisene turvalisus, Päästeamet, Politsei jne; See, kui riigis sees on kõik korras. Selle eest hoolitsevad nt tuletõrje, politsei, vangla jm.

Kategooria – muu:

Inimeste aitamine, probleemsituatsioonide puudumine, riigi sisemine julgeolek; Et kõik on okei; Siseturvalisus on see, kui tehakse ennetavaid reklaame ja et mingi ohuga ei läheks kõik inimesed kaasa.

Lisa 13. Sisekaitsealist eelkutseõpet mitteõppinud 12. klassi õpilaste vastused küsimusele „Palun seleta, mis on Sinu jaoks siseturvalisus.“

Kategooria	Riigi ja selle elanike kaitse	Ohutunde puudumine, turvalisus	Siseturvalisust tagavate institutsioonide töö	Muu	Vastuseid kokku
Vastuste arv	14	24	6	12	56

Kategooria – riigi ja selle elanike kaitse:

See on seotud inimeste kaitsmisega ja ohusituatsioonide vältimisega; kaitse ohtude eest; Kaitse, rahutunne; Olla kaistud seadustega; siseturvalisus on üldiselt kogu riigi ja selle inimeste kaitstus; Riigi sisesealt oma kodanike kaitsmine. Kodanike kontroll riigi poolt. Puuduvad konfliktid teiste riikidega; kaitse; riigi julgeolek; inimeste kaitse, tunne, et riik annab endast kõik, et tagada inimeste turvalisus; Siseriigiline julgeolek, kord ja kohus; päästeametnikud, inimeste kaitse, seadused; Siseturvalisus on minu jaoks kaitse, mis aitab kaitsta rahvast, riiki ja inimeste igapäevaelu; riigi kaitse. Spioonide puudumine, teadlikus oma riigikaitsest, politsei tegevus, piirivalve.

Kategooria – ohutunde puudumine, turvalisus:

Siseriiklik turvalisus; Eesti riigi turvalisuse tagamine; ohutu tunne - näiteks tänaval käies kontrollib linna turvalisust politsei; nende inimeste ohutus, kes sellel maal elavad; Siseturvalisus on minu jaoks turvalisus Eesti riigi sees (selle seisund, areng); Turvalisus Eestis, linnas, kus ma elan; elanike ohutus; riigisisene ohutus; siseturvalisus on iga viimse kui inimese turvalisus, kes selles riigis viibib; turvalisus, mida riik pakub oma kodanikele; ohutus riigi sees; kodanike ohutus; Kui sa ise tunned ennast turvaliselt nii sotsiaalselt kui ka julgeoleku poolest; siseturvalisus on see, kui ma tunnen ennast kodus turvaliselt - võin kindel olla politsei, pääste, piirivalve töö pädevuses, võin neid usaldada. Ei pea kartma, et väljas liikudes mulle alati kallale tungitakse ja võin kindel olla, et abi kutsumisel abi ka tuleb; Siseturvalisus on minu jaoks see, kui mind ümbritsev keskkond ning kaaskond on turvaline; See, kui ma saan ennast oma riigis turvaliselt tunda. Ehk riik on kaitstud ja inimesed siin rahul; Riigisisene turvalisus, politsei, pääste jms; Kui riigis valitseb kord ja turvalisus on tugev, sõjavägi ja korrakaitse funktsioneerib hästi; Riigi sisene turvalisus; Minu jaoks on see, mis tagab meie riigi turvalisusi. Eesti oleks turvaline paik kus elada; Riigisisene ohutus; Turvalisus riigis, julgeolek jne; Turvalisus riigis (Eestis). Nt: Kaitsevägi, piirivalve. Nt ohtude vältimiseks mõeldud organisatsioonid jne; Riigis on turvaline elada.

Kategooria – siseturvalisust tagavate institutsioonide töö:

Riigi sisemine turvalisus, millega tegeleb politsei, kiirabi ja tuletõrje; Riigi turvalisus, mida saab tagada selliste organite poolt nagu politsei; ohutu elu riigis, tänu politseinike tööle. Samamoodi ka see, kui puuduvad konfliktid riikide vahel; Kuritegevuse vastu võitlemine. Hädabi tõhus ja kiire tegutsemine terves riigis; Toimiv päästeamet, kiirabi, politsei, piirivalve ja kaitsevägi. Nende aktiivsus ja pidev täiendamine; Kõik võimuorganid, kes tagavad riigi turvalisuse riigi territooriumil.

Kategooria – muu:

See on kõik, mis puudutab sõda, aga ka lihtsalt sõbralik läbisaamine; kodumaa iseseisvuse kaitsmine; Eesti iseseisvuse tagamine; kindlustustunne oma maal; võib julgelt elada, ei ole vägivalda; Siseturvalisus - väiksemas kogukonnas kogukonna sisemine kindlustatus (koolis oleks turvaline). Vähe laiemas mõistes Eesti kui riigi või mõne teise riigi julgeoleku kaitse; Ma ei pea kartma enda kodumaal ei vägivalda ega psüühilist väärkohtlemist; julgeolekuohu puudumine, sõjaohu puudumine, armee, politsei jne; elanikele julgeolekuohu puudumine, siseriiklik kord; Et minu siseturvalisus on korras, ehk ma oskan teatud olukordades reageerida; riigi saladuste ja julgeoleku hoidmine.

Lisa 14. Sisekaitselist eelkutseõpet õppinud 12. klassi õpilaste vastused küsimusele „Palun seleta, mis on Sinu jaoks siseturvalisus.“

Kategooria	Riigi ja selle elanike kaitse	Ohutunde puudumine, turvalisus	Siseturvalisust tagavate institutsioonide töö	Muu	Vastuseid kokku
Vastuste arv	12	16	6	3	37

Kategooria – riigi ja selle elanike kaitse:

Oma riigi kaitsmine teiste riikide eest; inimeste, aga ka loomade kaitsmine Eesti territooriumil; kaitse ohtude eest; inimeste kaitse, oma riigi kaitsmine; Minu jaoks siseturvalisus on tunne, et ma olen kaitstud ja teadmine, et on inimesed, kes jälgivad rahu eest; Turvalisus, mis hõlmab Eestit nii politsei kui ka pääste- ja piirivalve töös. Riigis tunned end kaitstud; Riigi kaitstus ohtude eest, see, kuidas elanikud ennast tunnevad - kaitstuna või mitte; see on turvalisus riigi sees. See, kuidas inimene end tunneb, kas kaistud või mitte; Riigi turvalisus, kaitse ohtude eest nii riigile kui selle elanikele; asjaolud, tänu millele on riik kaitstud; riigi kaitse ja elanike abistamine; see on kogu riigi ohutus, meie kodanike ning ka nende kaitse, kes elavad meie territooriumil.

Kategooria – ohutunde puudumine, turvalisus:

Riigi ja selle elanike ohutus; Kodaniku turvalisus, territooriumi ja kodakondsuse kaitstus. Siseriiklike faktorite kaitse; Minu pere ja lähedaste ohutus ning rahu minu kodulinna tänavatel; minu isiklik turvalisus; see on elanike ohutus ja nende inimeste ka, kes Eestis viibivad ning elude päästmine ning kurjategijate süüdimõistmine; siseturvalisus ehk see, kui mul endal on turvaline liikuda ringi; see, et ma tunnen ennast oma kodumaal, kodus, koolis jne hästi ja turvaliselt. Ma tunnen, et mind kaitstakse siin ja mul ei ole vaja millegi pärast karta; Siseturvalisus on üldiselt inimese turvatunne teda ümbritsevas vahetus keskkonnas; siseturvalisus on minu jaoks see, kui ma tunnen ennast turvaliselt; siseturvalisus - kui iga riigi kodanik tunneb end turvaliselt nii majanduslikult kui ka füüsilise- ja vaimse vägivalla eest kaitstuna; See, kui suudad ennast enda riigis, linnas turvaliselt ja ähvarduseta tunda; See kui riik tagab rahva turvalisuse. Selleks on loodud erinevad ametid, kes seda tagavad; Mis tagab inimestele turvalise ning hea ühiskonnas elamiseks. Kus riigis oleks julge elada; Et oleks turvaline riigis ja kohas kus elame; See, et riigis on turvaline ja ei ole ohtu kaasmaalastelt; riigi sisene turvalisus, näiteks Politsei.

Kategooria – siseturvalisust tagavate institutsioonide töö:

Siseturvalisus on armee, riigikaitse ning kõik teised organisatsioonid, mis on seotud kaitsmisega; Ohutuse alane töö, mida teevad asutused, mis pakuvad ohutut tunnet inimestele, kes elavad selle riigi territooriumil; siseturvalisus on see, kui politsei ja päästjad meid kaitsevad; siseturvalisus- see on ministeeriumitel mingi süsteem, kuidas riigis ohutust tagada, näiteks Piirivalve ja Politsei töö; kõik, mis puudutab politsei, päästjate ja kiirabi tööd; sisejulgeolek/sõjavägi jms. politsei töövõimekus jne.

Kategooria – muu:

Konfliktide puudumine riigi sees, rahu oma riigis, stabiilne olukord, demokraatia; kaitsta meie vabariiki sissetungi eest; riigi valmisolek lahendada probleeme.

Lisa 15. Õiged vastused ankeetides esitatud teadlikkust kajastavatele küsimustele (autori koostatud)

KÜSIMUS/VÄIDE/INSTITUTSIOONILINE TEGEVUS	Õige vastus
4. Kas tead, miks korraldatakse siseturvalisust tõstvaid ennetuskampaaniaid?	Jah, tean/tean natuke
5. Miks? (4. küsimuse lisa)	Et tõsta inimeste teadlikkust
6.1 Alkoholi ei tohi tarvitada alla 21-aastane isik	Vale
6.2 Prefektuuri juhhib ülemkomissar	Vale
6.3 Helkuri kandmine on kohustuslik	Õige
6.4 Igäühel on õigus haridusele	Õige
6.5 Tuletõrjekiiivri suka kandmine kustutustööde ajal on vabatahtlik	Vale
6.6 Eesti riigipiir on katkematu ja suletud mõtteline joon ning seda mööda kulgev vertikaalpind, millega piiritletakse Eesti maa-ala, territoriaalmeri, piiriveekogude Eestile kuuluvad osad, maapõu ja õhuruum	Õige
6.7 Välismaalane on isik, kes ei ole Eesti kodanik	Õige
6.8 Tubakatooteid ei tohi osta alla 18-aastane isik	Õige
6.9 Suitsuandur on kohustuslik	Õige
6.10 Abivajajale tuleb alati esmaabi anda, isegi kui abiandjal ei ole piisavalt teadmisi	Vale
6.11 Isik peab olema vähemalt 21-aastane, et soetada, omada ja vallata püstolit või revolvrit turvalisuse tagamiseks	Õige
6.12 Diplomaatilised esindajad omavad asukohariigis täielikku kriminalkohtulikku immuniteti	Õige
6.13 Kelleltki ei tohi võtta sünniga omandatud Eesti kodakondsust	Õige
6.14 Hädaolukord on sündmus või sündmuste ahel, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist või põhjustab suure varalise kahju	Õige
6.15 Inimest võib sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu	Vale
6.16 Isikuttõendav dokument tunnistatakse dokumendi kaotsimineku või hävimise korral kehtetuks	Õige
6.17 Liitmik on osa tuletõrjearmatuurist	Õige
6.18 Väärtegu on süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud rahaträhv või arest	Õige
6.19 Abikaasad ei ole võrdõiguslikud, sest mees on perekonnapea	Vale
6.20 Tähtajaline elamisluba on välismaalasele antav luba Eestisse elama asumiseks	Õige
6.21 Nõel- ja naeljoatoru kasutatakse kõige tihedamini metsatulekahjude kustutamiseks	Vale
6.22 Eesti kõrgeimat riigivõimu teostab Eesti Vabariigi president	Vale
6.23 Igäühel on õigus riigi ja seaduse kaitsele	Õige
6.24 Turvavöö kasutamine sõidukites on kohustuslik	Õige
6.25 Asitõend on kasutatav tõendamisesemena asjaolude selgitamisel	Õige
6.26 Talveperioodil on talverehvide kasutamine vabatahtlik	Vale
6.27 Kiiruspiirangutest ei tule kinni pidada, +10 km/h võib märgil näidatud kiirust ületada	Vale
7.1 Tagab turvalisust ja avalikku korda	Politsei- ja Piirivalveamet
7.2 Kustutab tulekahjusid	Päästeamet
7.3 Korraldab ja koordineerib kriisireguleerimise alast tegevust	Siseministeerium
7.4 Väljastab isikuttõendavaid dokumente	Politsei- ja Piirivalveamet
7.5 Tagab pideva kaitsevalmiduse	Kaitsevägi
7.6 Kaitseb Eesti riigipiiri	Politsei- ja Piirivalveamet
7.7 Viib läbi siseturvalisuse valdkonnas teadus- ja arendustööd	Sisekaitseakadeemia
7.8 Väljastab relvalubasid	Politsei- ja Piirivalveamet
7.9 Rakendab kaitsevõimet agressiooni ärahoidmiseks	Kaitsevägi

7.10 Töötab välja siseturvalisuse tagamise alase poliitika	Siseministeerium
7.11 Teeb otsingu- ja päästetöid ning avastab ja likvideerib merereostust sise- ja territoriaalmeres	Politsei- ja Piirivalveamet
7.12 Tagab valmisolekut riigi kaitsmiseks sõjalise tegevusega	Kaitsevägi
7.13 Õpetab sisejulgeoleku-struktuuride ametnikke	Sisekaitseakadeemia
7.14 Kavandab ja viib ellu riigi õigus- ja kriminaalpoliitikat	Justiitsministeerium
7.15 Vastutab riigikaitse korraldamise eest	Kaitseministeerium
7.16 Õpetab välja ajateenijaid	Kaitsevägi
7.17 Uurib mõrvu	Politsei- ja Piirivalveamet
7.18 Korraldab vabatahtlike päästjate tegevust	Päästeamet
7.19 Teostab liiklusjärelvalvet	Politsei- ja Piirivalveamet
8. Kas tead, millegategeleb Naabrivalve?	Jah, tean/tean natuke
9. Millega? (8. küsimuse lisa)	Ennetab kuritegevust, tegeleb turvalisuse ja heakorraga
10. Kas tead, kuidas saada abipolitseinikuks?	Jah, tean/tean natuke
11. Kuidas? (10. küsimuse lisa)	Tuleb esitada avaldus Politsei- ja Piirivalveametile; isik peab vastama kehtestatud nõuetele; tuleb läbida abipolitseiniku koolitus
12. Kuidas käituda, kui näed maas lamavat inimest (mida teed esimesena)?	Helistan hädaabinumbriks
13. Kuidas käituda, kui näed põlevat maja (mida teed esimesena)?	Helistan hädaabinumbriks
14. Kuidas käituda, kui näed tänaval nõ kotivarast (mida teed esimesena)?	Helistan hädaabinumbriks
15. Milline on Eestis kasutusel olev ühtne hädaabinumber (politsei, pääste, kiirabi)?	112

Lisa 16. Suurimad siseturvalisust ohustavad tegurid respondentgruppide kaupa (autori koostatud)

10.kl mittevalinud	10.kl valinud	12.kl mittevalinud	12.kl valinud
Sõda (9)	Kuritegevus (14)	Terrorism, terroristid (17)	Kuritegevus (9)
Kuritegevus (7)	Sõda (8)	Kuritegevus (14)	Terrorism, terroristid (7)
Terrorism, terroristid (5)	Terrorism, terroristid (7)	Sõda (7)	Sõda (6)
Õnnetused (5)	Õnnetused (5)	Inimesed ise ja nende käitumine (7)	Inimesed ise ja nende käitumine (5)
Looduskatastroofid (4)	Alkohol, alkohoolikud (5)	Narkootikumid (4)	Immigrandid (4)
Purjus inimesed (3)	Tulekahjud (4)	Väline vaenlane (4)	Narkootikumid (2)
Tulekahjud (3)	Narkootikumid (2)	Venemaa (3)	Küber (2)
Ebastabiilne poliitiline olukord (3)	Küber (2)	Poliitika (3)	Alkohol (2)
Haigused (2)	Inimesed ise ja nende käitumine (2)	Looduskatastroofid (3)	Vandalism (2)
Küber (2)	Vesi (2)	Vägivald (3)	Konfliktid (2)
Narkootikumid (2)	Muu (18)	Relvad (3)	Siseriiklikud konfliktid (2)
Inimesed ise ja nende käitumine (2)		Õnnetused (2)	Muu (21)
Muu (10)		Küber (2)	
		Alkohol (2)	
		Korruptsioon (2)	
		Tulekahjud (2)	
		Liiklus (2)	
		Riikidevahelised konfliktid (2)	
		Muu (20)	

Lisa 17. Õigete vastuste protsent respondentgruppide kaupa ankeedi punktis 6 esitatud väidetele (autori koostatud)

VÄIDE	10.kl mittevalinud	10.kl valinud	12.kl mittevalinud	12.kl valinud
6.1 Alkoholi ei tohi tarvitada alla 21-aastane isik	68%	80%	93%	97%
6.2 Prefektuuri juhib ülemkomissar	10%	9%	12%	22%
6.3 Helkuri kandmine on kohustuslik	93%	89%	93%	97%
6.4 Igähel on õigus haridusele	93%	98%	98%	92%
6.5 Tuletõrjekiiveri suka kandmine kustutustööde ajal on vabatahtlik	58%	80%	53%	81%
6.6 Eesti riigipiir on katkematu ja suletud mõtteline joon ning seda mööda kulgev vertikaalpind, millega piiritletakse Eesti maa-ala, territoriaalmeri, piiriveekogude Eestile kuuluvad osad, maapõu ja õhuruum	60%	58%	65%	76%
6.7 Välismaalane on isik, kes ei ole Eesti kodanik	78%	80%	72%	78%
6.8 Tubakatooteid ei tohi osta alla 18-aastane isik	93%	96%	97%	100%
6.9 Suitsuandur on kohustuslik	78%	91%	90%	95%
6.10 Abivajajale tuleb alati esmaabi anda, isegi kui abiandjal ei ole piisavalt teadmisi	48%	53%	72%	62%
6.11 Isik peab olema vähemalt 21-aastane, et soetada, omada ja vallata püstolit või revolvrit turvalisuse tagamiseks	48%	58%	46%	54%
6.12 Diplomaatilised esindajad omavad asukohariigis täielikku kriminalkohtulikku immunitaeti	25%	18%	35%	41%
6.13 Kellelki ei tohi võtta sünniga omandatud Eesti kodakondsust	58%	71%	67%	65%
6.14 Hädaolukord on sündmus või sündmuste ahel, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist või põhjustab suure varalise kahju	83%	80%	81%	81%
6.15 Inimest võib sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu	78%	80%	70%	73%
6.16 Isikultõendav dokument tunnistatakse dokumendi kaotsimineku või hävimise korral kehtetuks	65%	62%	74%	92%
6.17 Liitmik on osa tuletõrjearmatuurist	10%	20%	11%	16%
6.18 Väärtegu on süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud rahaträhv või arest	75%	96%	81%	89%
6.19 Abikaasad ei ole võrdõiguslikud, sest mees on perekonnapea	90%	89%	98%	92%
6.20 Tähtajaline elamisluba on välismaalasele antav luba Eestisse elama asumiseks	68%	47%	65%	76%
6.21 Nõel- ja naeljoatoru kasutatakse kõige tihedamini metsatulekahjude kustutamiseks	15%	27%	5%	24%
6.22 Eesti kõrgeimat riigivõimu teostab Eesti Vabariigi president	65%	33%	67%	78%
6.23 Igähel on õigus riigi ja seaduse kaitsele	88%	82%	88%	100%
6.24 Turvavöö kasutamine sõidukites on kohustuslik	100%	91%	97%	100%
6.25 Asitõend on kasutatav tõendamisesemena asjaolude selgitamisel	83%	89%	93%	92%
6.26 Talveperioodil on talverehvide kasutamine vabatahtlik	85%	91%	91%	89%
6.27 Kiiruspiirangutest ei tule kinni pidada, +10 km/h võib märgil näidatud kiirust ületada	75%	91%	88%	95%

Lisa 18. Õigete vastuste protsent respondentgruppide kaupa ankeedi punktis 7 esitatud väidetele (autori koostatud)

TEGEVUS	10.kl mittevalinud	10.kl valinud	12.kl mittevalinud	12.kl valinud
7.1 Tagab turvalisust ja avalikku korda	73%	91%	90%	97%
7.2 Kustutab tulekahjusid	98%	96%	98%	100%
7.3 Korraldab ja koordineerib kriisireguleerimise alast tegevust	48%	38%	42%	60%
7.4 Väljastab isikuttõendavaid dokumente	35%	40%	53%	65%
7.5 Tagab pideva kaitsevalmiduse	60%	58%	56%	60%
7.6 Kaitseb Eesti riigipiiri	65%	69%	70%	81%
7.7 Viib läbi siseturvalisuse valdkonnas teadus- ja arendustööd	63%	62%	42%	54%
7.8 Väljastab relvalubasid	23%	33%	51%	54%
7.9 Rakendab kaitsevõimet agressiooni ärahoidmiseks	45%	38%	46%	43%
7.10 Töötab välja siseturvalisuse tagamise alase poliitika	40%	31%	40%	57%
7.11 Teeb otsingu- ja päästetöid ning avastab ja likvideerib merereostust sise- ja territoriaalmeres	20%	24%	7%	16%
7.12 Tagab valmisolekut riigi kaitsmiseks sõjalise tegevusega	63%	60%	60%	51%
7.13 Õpetab sisejulgeoleku-struktuuride ametnikke	70%	87%	81%	78%
7.14 Kavandab ja viib ellu riigi õigus- ja kriminaalpoliitikat	35%	27%	47%	60%
7.15 Vastutab riigikaitse korraldamise eest	58%	60%	61%	65%
7.16 Õpetab välja ajateenijaid	28%	40%	49%	54%
7.17 Uurib mõrvu	73%	80%	81%	84%
7.18 Korraldab vabatahtlike päästjate tegevust	58%	56%	77%	78%
7.19 Teostab liiklusjärelevalvet	83%	91%	95%	89%